

nouissimas, qm̄ in illis consummata est ira dei.] Post canticum cantatum cum agno supra montem Sion, & post volatus magnasq; voces trium angelorū quibus addit Iohannes ipse quartus est, sedente filio hominis & vindemiante vineam terræ, septem angeli habentes se ptem plagas nouissimas in septem phyalis, sicut postmodum scriptum est, cōspiciuntur: q̄ post p̄rica legis & prophetarum cantica, condito Christi Euangelio, iamq; sedente ad dexteram p̄ris eodem Ch̄so cuius iudicio p̄pls Iudaic⁹ modo supradictō vindemiat⁹ est, p̄dicatores sancti multiplicati sunt, orbemq; vniuersum scientia domini replerunt. Meminisse namq; & hic conuenit, quia libri huius partes distinguendo secundum septem spūs domini, cum cuius operum imagines in p̄cedenti conspiciunt visione, iam diximus sanctum esse sp̄m scientiæ. ¶ In phyalis ergo recte intelligitur illa profusio siue multiplicitas, de q̄ in Daniele scriptum est: Pertransibunt plurimi, & multiplex erit scientia: simulq; illa linguarū copia, de qua Dauid cum dixisset, dies diei eruat verbum, & nox nocti indicat scientiā, continuo subiunxit: Non sunt loquelæ neq; sermones, quorum non audiant voces eorum. ¶ Phyalæ namq; ergo grandi exterior dilatantur vnde & nomen fortuitur. Siquidem phy Græce, os Latine, alin vero vitrum d̄r, & inde vasa huiusmodi dicta sunt, qd̄ ex q̄ vitro facta, vtre me diocri contenta, ore, vt iam dictum est, patulo dilatantur. Nimirū huiusmodi vasculis p̄dicatores noui testamenti, apostoli siue apostolici viri recte simulant, quorū & mentes spiritus sanctus scientia sua intus repleuit, & ora foris dilatauit, vt sicut iam dictum est, non essent loquelæ neq; sermones, quorū non audirentur voces eorum. i. vt in ore eorum omnia genera nascerentur linguarum. ¶ E contra cātōres supradicti apud quos lex & prophete in vna tñ Hebræa gente latebant, quicq; cātica illa vna tantum, s. Hebræa lingua cantabant siue legabant Ciathis assimilantur: Quæ vascula ventre distenta ore pusillo coangustātur. Ait itaq; Et vidi aliud signum in cælo magnū & mirabile. Reuera post illud signū, quo viderat stante agno supra montem Sion stare cum illo centum quadragintaquatuor milia, cātantes canticum nouum, magnum & mirabile est hoc signū, q̄, videlicet, filio hominis vindemiante vineā terræ, angelos illos septem plagas nouissimas habere, & in illis iram dei consummare. ¶ Qui em̄ sunt septē isti angeli nisi vniuersi p̄dicatores euangelij, veritatis nuntij? Nam quia sp̄s sanctus, q̄ iam dictas & postmodum dicendas illis phyalas dedit, septiformis est, recte septenario numero comprehenduntur, & simul intelliguntur vniuersi. Porro plagas nouissimas primas, respectu plagarū dicit, q̄s, videlicet, primas septē plagas memorauimus superius, vbi septē angeli septē cecinerūt tubis. De singulis istis plagis nouissimis postmodū ordine dicendum erit, quō illæ primæ, istæ nouissimæ dicantur & sint. ¶ Veruntū & hic breuiter prælibandum est, quia plagæ illæ iccirco primæ dicunt, quia percusserunt corpora: istæ aut̄ nouissimæ, quia perueniunt vsq; ad animas. Vnde & notandum est quod dicit, quoniam in illis consummata est ira dei. Ira namq; dei occidendo corpora inchoatur, & postquam occiderit, animas in gehennam mittendo consummatur. Sequitur:] Et vidi tanquam mare vitreū mixtum igne, & eos qui vicerunt bestiam & imaginem eius stātes super mare vitreum mixtū, habētes citharas dei, & cantabāt canticū Mōsi serui dei, & canticū agni dicentē: Magna & mirabilia opera tua d̄ne deus omnipotens, iustæ & veræ viæ tuæ rex seculorū. Quis non timebit te d̄ne, & magnificabit nomen tuum? Quia tu solus es pius, quoniam oēs gentes venient, & adorabunt in cōspectu tuo, qm̄ iudicia tua manifesta sunt.] Isti reseruati sunt in vasis misericordiæ, & cantando salutem suam citharizando saluatoris sui gratiam, feliciter effugerunt de terra & de mari, de fluminibus fontibusq; aquarū, de solis æstu vel igni, de sede vel regno bestie t̄broso, de flumine magno Eufrate, de aere siue potestatis aeris huius, in quæ oia phyalæ iræ dei iam dictæ postmodum effuse narrant. Isti enim sunt, qui reuerentia egerunt, & baptizati sunt in remissionem peccatorū. Iccirco ab illis ira filijs q̄ credere noluerunt, narrationis ordine segregantur, & prius istorum salus, ac deinde illorū perditio narratur. Ait itaq;] Et vidi tanquam mare vitreum, mixtum igne.] Hoc mare baptismi Christi sacramentū, est aq̄ illa, quæ cū sanguine de lanceato latere eius pendens in cruce visibiliter occurrit, quæ peccata omnia delet & mundat, sed nō sine inuisibili spiritus sancti potentia siue p̄sentia. Recte ergo cum dixisset, & vidi tāquam mare, addidit, mixtū ignet quia, videlicet in baptisimo, sicut iam dictum est, visibilis aqua nil ageret sine inuisibili spiritus virtute. Et pulchre cum dicere posset: Et vidi aquam, dicere maluit: Et vidi tanquam mare, quia nimirum baptismi Christi quo peccata auentur, cum rubro mari, quo Pharaō cū curribus & æquitibus suis perijt, non parua vel ignota quædam similitudo est. ¶ Nouit aut̄ catholica fides, quia illi quoq; priores citharæ di siue cantores q̄ supra visi sunt stantes cum agno supra montem Sion, simul cum istis iunioribus supra hoc mare steterunt, id est, non sine aqua baptismi, non sine sanguine passionis Christi & igne spūs sancti salui facti, vel ad perfectū adducti sunt. Neq; em̄ illa sacramenta vmbatica, verbi gr̄a: quod in Mose baptizati sunt

Daniel. 12.
Psal. 18.

Roma. 1.

Exod. 14.

zati sunt in nube & in mari, q̄ manna comederunt, q̄ aqua de petra biberunt, non, inquam, hæc & cætera figuratiua dei mirabilia, illos ad perfectum adduxerunt, sed per illa oia q̄n̄i catherizat, tandē aduenientis saluatoris passione regenerati sunt, tunc in simul omnes, quando p̄fecto, sicut iam dictum est, eius latere, & p̄fluente aqua cum sanguine, sacramentum baptismatis conditū est. Nos enim iccirco singulatim baptizamur, quia ecclesiæ quæ tunc regnata est, nondum incorporati eramus, imo necdum omnino eramus. ¶ Igitur quod nunc ait:] Et eos qui vicerunt bestiam & imaginem eius vidi stantes supra mare vitreum.] Tama de veteris quam de noui testamenti sanctis omnibus recte intelligimus: quia nimirum & illi crediderunt venturum, & isti qui credunt aduenisse Ch̄m, ipsa fide dum credunt & baptizantur, vicerunt bestiam & imaginem eius. i. diabolū & omnem impium hominem imitatore eum. Deniq; cuncta crimina, vniuersa peccata tā originalia q̄ actualia, quæ cumq; siue suafione siue exemplo ingressit istis, illa bestia & illa imago eius in mari isto obrunt, ipsi vero supra mare stant. i. superstites sunt, vt transeat ad veram terram p̄missionis, quā mittendo tunc abscondebāt litera legis, nunc aut̄ reuelat sp̄s euangelij. ¶ Quapropter pulchre d̄r, hoc mare vitreum, quia sicut in vitro quod continetur translucet, sic in isto euangelij sacramento iam nil occultum est, sed quod primum in figura gerebatur, nunc in re gerit, & totum manifestū est. Sed & iccirco mare vitreū dictum recte intelligis, vt cognoscas, quæ oēs qui accedunt debent esse vitrei. i. simplices, per veritatem puræ confessionis, quia scriptū est: Sp̄s enim sanctus disciplina effugiet fictum. Qui autem scrutatur corda & renes deus, ipse videt qua mente, q̄ affectu quisq; stet supra hoc mare, quali vel quanta cum gratiarum actione accipiat siue respiciat mare quod pertransiuit, quales vel quantos inimicos p̄sequentes euaserit, quomodo super hoc non ingratus humili exultatione trepidet aut tripudiet in laudem dei. Vnde & protinus subiungit:] Habentes citharas dei, & cantātes canticū Mōsi serui dei, & canticū agni.] Profecto citharæ dei nō manufactæ sunt, qualib⁹ musico fidelis arte dimētas sup̄extendit, sed citharæ p̄ceptorū fidelium, in quibus per fidem musica celestis. i. verbū inhabitat veritatis, vbi chordæ sunt extenæ p̄ceptorū dei, de quilib⁹ Psalmista dicit: Constatemini d̄no in cythara, in psalterio decē chordarū psallite illi. Decē quæ legis p̄cepta sunt, quorum sine obseruatione non valet deo quicunq; hoc mare transiit: Cum em̄ dixisset, euntes docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine patris & filij & spiritus sancti, addidit adhuc, docentes eos seruare omnia quæ mandauit vobis. Hæc nimirum obseruare, est super hoc mare stādo cātare, primū in cithara, deinde in psalterio clarius sonante. i. primum in timore, deinde in perfecta charitate. Habentes igitur citharas dei, inquit. i. bene operantes ad gloriam dei, non vt videantur vel audiantur ipsi ab hominibus, sed vt glorificent patrem ipsorū qui est in cælis. ¶ Porro quod dicit, & cantantes canticū Mōsi serui dei, iuxta historiam notum est, quod vel quale canticum Moses seruus dei, cum filijs Israel transito mari cantauerit, submerso Pharaone cum curribus & æquitibus suis: Cantemus, inquit, d̄no, gloriose enim magnificatus est, equū & ascēsores eius proiecit in mare, &c. Iuxta mysticum euangelicæ veritatis intellectum, aliter canticum hoc eis congruat q̄ de lauacro regenerationis ascenderunt, fere nullus ignorat. ¶ Cum ergo dixisset cantantes canticū Mōsi serui dei, recte addidit, & canticū agni, quia nimirum quod sub Mose historialiter in figura gestum est illo transitu maris, hic spiritualiter in baptismate suo quo nos regenerauit, agnus dei Christus adimpleuit. Et pulchre hoc loco scriptura præsens, filiū dei, cuius in morte baptizati sumus, agnum dei nominauit, quia, videlicet quando Moses canticum illud cecinit, id ipsum propter quod canebat euenerat per immolationem agni, mēse primo, quarta decima die mensis ad vesperam domino iubente, immolati in typum eiusdem Christi filij dei, propter p̄ctā nostra vt ea tolleret immolandi.] Magna, inquit, & mirabilia opera tua domine deus omnipotens, iustæ & veræ viæ tuæ rex seculorū.] Hoc nimirum est non verbis, sed ne deus nihilominus canticum est Mōsi serui dei. Etenim canticum illo non semel sed multis vicibus in operibus illis collaudant magnificentiā domini. Gloriose enim, inquit, magnificatus est. Item: Dextera tua magnificata est in fortitudine. Item: Quis similis tui in fortib⁹ domine, q̄s similis tui magnificus in sanctitate? Ergo canticum est Mōsi, cantatur enim & sensu & exemplo Mōsi. Sunt autē duo maxima q̄ hoc breui versiculo citharizant in voce exultationis & confessionis. s. fortitudo dei, & iustitia regis sempiterni. ¶ Nam quod dicit magna & mirabilia opera tua, fortitudinis laus: qd̄ ad h̄c iustæ & veræ viæ tuæ, iustitiæ confessio est. Nimirum hæc duo in anima consistentis, non æqualium meritorum sunt. Nam bñ quidem merei quod fortissimi spirituum dei mirabilia videns opera, timet & laudat atq; confitetur. ¶ Optime aut̄ is q̄ iustitiam eius in eisdē opibus, & vbi intelligit, cōtra calumniam defendere nitit̄, & vbi deficit, minor sensu, nihilominus cum dilectione veneratur, & dicit illud quod quæq; nostrum dicere docet. Apostolus: O altitudo diuitiarum sapientiæ & scientiæ dei, quam incomprehensibilia sunt iudicia eius, & inuestigabiles viæ eius. ¶ Exēpli gratia, Pha-

1. Cor. 13.

Sapient. 17.
Hier. 17.

Psal. 39

Matt. 23.

Matt. 23.

Exod. 15.

Roma. 1.

Exod. 15.

Exod. 15.

Roma. 1.

Pha-

Exod. 17. tū: Pharaone submerso cū curribus & equitibus suis, super quo cantatur supradictū canticū Moysi serui dei, cantemus domino gloriose enim magnificatus est, promptū est scire, cur do-
 Exod. 7. mino vt vere forti cātetur: quia manifestū est fortitudinis eius mirabile opus. ¶ Vbi autem
 Exod. 33. de eodem Pharaone loquitur deus, ego indurabo cor ei. Itemq; ad Moysen: Miserebor cui
 1. Cor. 13. volueris, ibi proculdubio & si minus videtur, credenda est iustitia viarum ei.
 Nam inde fit vt prius latebat, ipsa subiectionis humilitas, interdum aliqua ex parte cogno-
 scere mereatur, donec veniat quod perfectū est. ¶ Sunt autē ipse viæ domini dæ, altera mi-
 sericordia, altera veritas. Sic enim dicit scriptura: Vniuersæ viæ domini misericordia & ve-
 ritas. De misericordia cantant victores isti, quia tu solus es pius, quoniam omnes gentes ve-
 nient & adorabunt in cōspectu tuo. Hoc nanq; gratiæ misericordiae vel misericordis gra-
 tiae est, quod gentibus omnibus absq; personarum distinctione euangelizatum est vt veni-
 rent, & vt hi qui erant longe, prope fierent. Iccirco cum dixisset, quia tu solus pius es, ipsum
 pietatis opus subiunxit: quoniam omnes gentes venient, & adorabunt in cōspectu tuo. ¶ Por-
 ro de secunda via quæ est veritas protinus dicitur hi: Quoniam iudicia tuā manifesta sunt.
 Exod. 7. Subauditur em̄, quod sint vera. Vero nanq; iudicio factum est & illud quod ad supra memo-
 Rom. 9. ratū Pharaone dicit: quia in hoc ipsum te excitauit, vt ostendā in te fortitudinē meam, & il-
 lud quod modo superius dictum est, vindemiauit gentē Iudaicā, vt non solummodo cæci fie-
 rent qui prius videbant, verum etiam caderent in ore gladij, & captiui ducerentur in omnes
 gentes. Huiusmodi eius iudicia manifesta sunt, non quidem omnibus, sed eis quibus ipse
 1. Cor. 2. per spiritum suum reuelauit, & non perfecte adhuc, sed ex parte donec veniat quod perfe-
 1. Cor. 13. ctum est. Quoz secundū sensum poterat hic latius tractari, si non traheremur studio profici-
 scendi. Inter huiusmodi opera fortitudinis & iustitiæ dñi admirantes dicunt cantores istū
 L. Quis non timebit te dñe, & magnificabit nomen tuum. ¶ Cum dicunt, quis non timebit,
 Iohan. 9. subaudiendum est, & pacē habebit. Sic enim alia scriptura dicit: Quis resistit ei & pacē ha-
 Psal. 77. buit? Item & alibi scriptum est: Tu terribilis, & quis resistet tibi? subauditur em̄ nullus. ¶ Et
 protinus causa grauisima redditur, cur resistere possit nullus: Extunc ira tua. Et est sensus:
 Ex quo peccator non per infirmitatem labendo, aut per ignorantiam errando, sed per su-
 perbiā tibi resistendo peccat, extūc ira tua, vt, videlicet, non itā dissimiles aut auersum euo-
 ces, sed ferias atq; fortiter confringas. Igitur qs non timebit te dñe, & magnificabit nomen
 tuū, idem est ac si dicat: Cum tam magna & mirabilia sint opera tua domine tamq; iustæ &
 veræ: viæ tuæ, superbi & ingrati vbi parebunt? Qui em̄ non timet nunc, subiectus timebit,
 Efaiz. 2. imo conturbabit oppressus, iuxta illud quod per Efaizā prophetica in eū inuectione dñi: In-
 gredere in petram, abscondere fossa humo à facie domini & à gloria maiestatis eius, cū sur-
 rexerit percutere terram. L. Post hæc vidi, & ecce apertum est templū tabernaculi testimo-
 niij in celo, & exierunt septem angeli, habentes septem plagas, de tēplo, vestiti lapide mun-
 do candido, & p̄cincti circa pectora zonis aureis. Et vnus ex quatuor animalib⁹ dedit septē
 angelis septē phyalas plenas iracundiæ dei viuentis in secula seculorū. ¶ Post hæc, inquit, vi-
 di: subauditur id quod supra iam narrare cœperam, dixerat enim: Et vidi aliud signū in cœ-
 lo magnū & mirabile, angelos septem habentes septem plagas nouissimas, quoniam in illis
 consummata est ira dei. Sed cum hoc dicere cœpisset, protinus omisit, pulchamq; digressio-
 nem fecit, vt prius id quod simul viderat, scriberet, s. mare vitreum, & eos qui stando supra
 illud plagas illas gratia Christi euaserunt, & deinde ordinem plagarum earundem, qualiter
 effusæ sint siue effundantur in eos qui non crediderūt, & supra mare illud stare neglexerūt.
 Marc. 16. ¶ Nam hic est ordo euāgelicus: Qui crediderit & baptizatus fuerit, saluus erit: qui vero nō
 crediderit, condemnabitur. Prius salus credentibus, deinde damnatio proposita est nō cre-
 dentib⁹. ¶ Vidi ergo, inqt, post hæc, & ecce apertum est templum tabernaculi testimonij in
 Exod. 36. celo. Templum tabernaculi testimonij ecclesia erat temporis anterioris, cuius ritus omnis
 Psal. 77. vel ordo figuratiuus à tabernaculo testimonij initiatus est, quod fecit in eremo Moses. Hoc
 Matth. 26. templum, i. hæc ecclesia in vna tantū gente Iudæa claudabatur, in qua sola notus erat deus.
 Luc. 24. Claudabatur loci angustijs, claudabatur non intellectis ceremoniarum causis mysticis atq;
 figuratiuis. Vero domino Iesu tradente spiritum, & in morte sua supra dictum conden-
 te baptismatis sacramentum, velum templi scissum est à summo vsq; deorsum, & ipse resur-
 gens à morte, & rui discipulis suis sensum vt intelligeret scripturas. ¶ Apertum est ergo
 templum tabernaculi testimonij. Vbi? In cœlo, inquit. Cœlū vel cœli, omnes sancti, in
 Psal. 18. quibus deus habitat, & maxime apli sunt. De illis nanq; scriptū est: Cœli enarrant gloriam
 Act. 2. dei, & opera manū eius annuntiat firmamentū. In cœlo ergo, i. in apforum cordibus aper-
 tum est, vtpote quibus sicut iam supra dictum est, aperuit sensum vt intelligeret scripturas.
 Itaq; sic aperto templo. L. Exierunt septem angeli habentes septem plagas de tēplo. ¶ Quo
 modo exierunt, vel quo exierunt: Nimirum relinquendo carnales legis ceremonias de tē-
 plo exierunt, imo & excutiendo puluerem pedum suorum in Iudæos incredulos, ad gen-
 tes ex-

tes exierunt. Habentes, inquit, septē phyalas, i. prædicare iussu iram & indignationē & tri-
 bulationē in omnē animā hominis operātis malū, Iudæi primū & Græci, sic econtrario glo-
 riam & honorem & pacem in omnem animam hominis operātis bonū, primū Iudæi &
 2. Tim. 4. Græci, videlicet quales erant illi quos paulo ante dixit stantes supra mare, & cantantes can-
 ticum Moysi serui dei. At vero plagas eiusmodi habentes, & seculo huius nequam mala ven-
 tura opportune importune nuntiaturi, oportebat vt essent inter aduersa securi, & ad perfe-
 rendas tentationes bene præparati. Sequitur ergo: L. Vestiti lapide mundo candido, & p̄-
 cincti circa pectora zonis aureis. ¶ Lapis mundus & candidus Chrs est, sanctus innocens &
 impollutus, Ait autem Apl: Omnes qui in Christo baptizati estis, Christum induistis. Por-
 ro zona aurea circa pectora, charitas in cordibus perfecta. Nā charitas dei, inquit idē Apl,
 Galat. 3. diffusa est in cordibus nostris per inhabitantem sp̄m eius in nobis. Bene igitur præparati &
 Rom. 8. præmuniti exierunt, foris contra persecutiones lapidei, intus contra tentationes p̄cincti.
 L. Et vnus, inquit, ex quatuor animalibus dedit septem angelis, septē phyalas plenas iracun-
 diæ dei viuentis in secula seculorum. ¶ Tunc angelis istis phyalæ datæ sunt, qñ qui erant ho-
 mines sine literis & idiota, acceperunt, sicut iam diximus supra, scripturarum intelligentiā,
 & omnium linguarum copiam. Hoc qñ & qualiter factū sit vnus & solus ex quatuor euā-
 gelistis Lucas scribit: Cum autem, inquit, completerent dies Penrecofles, erant omnes disci-
 puli pariter in eodem loco, &c. Recte igitur phyalas vnus ex quatuor animalibus dedit,
 quia vnus tantum ex quatuor euāgelistis narrauit, quomodo discipulorum & corda p̄ sci-
 entiam, & ora per omnimodam eloquentiam tanq; phyalas dilatauit, de quibus iam superius
 A. Ro. 2. dictum est. ¶ Et illud quoq; superius dictū est, quia sp̄s sanctus qui repleuit illos, septi-
 formis est. Et iccirco quīs duodecim fuerunt apli, imo centum viginti discipuli super quos
 sp̄s sanctus descendit, recte tam eos omnes q̄ & vniuersos p̄dicatores, quos extunc vsq; in
 finem seculi sp̄s idem mittere non desinit, numero suo designant septem angeli. ¶ Eiusmo-
 di phyalas, quod valde terribile est, plenas dicit iracundiæ dei viuentis in secula seculorum.
 Quid em̄ est dei viuentis in secula seculorū iracundia, nisi æterni iudicij sententia, æterna pec-
 catorū vindicta. Huius nimis iracundiæ phyalæ plene sunt, eis q non credunt, q veritati cō-
 tradicunt, q opera iniquitatis faciunt. Hæc ira dei de cœlo per ministerium euāgelij istorū
 Rom. 1. reuelatur super eos. ¶ Olim non ita plenas iracundiæ habebant phyalas p̄cones sancti, sicut
 iam superius dictum est: In vna tm̄ gente, in vna lingua ora sua constringebāt, & cyathi po-
 tius q phyalæ erant, paucis hoibus loquentes, & eisdem per figuras & ænigmata loquendo,
 pleraq; subtrahentes. Istoz ora linguis oibus in vniuersum orbem terrarum dilatata sunt,
 vt palam regibus & gentibus annuntiarent futuri iudicij imminetent iracundiam, simulq;
 ipsam q iudicatura est personam, q dictura est his q à sinistris erūt: Ite maledicti in ignē
 æternum, q paratus est diabolo & angelis eius. Sequit: ¶ Et impletū est templū fumo à maie-
 state dei, & de virtute eius: Et nemo poterat introire in templū donec consummarent septē
 plagæ angeloz. ¶ Exeuntibus angelis de templo, ipsum templū fumo impletū est: quia vi-
 delicet, p̄dicatoribus relinquendis & relinquendas esse docentibus carnales legis ceremo-
 nias, Iudæi nimis impatientes, suo furore excæcati sunt, & hoc à maiestate dei, & de virtute
 eius, i. propter prædicationē sanctæ trinitatis, & propter miracula quæ virtuose fiebant,
 cum prædicatione fidei huius. Sic & Efaiz scribit, qa clamātibus Seraphin sanctus, sanctus
 sanctus dñs deus sabaoth, impleta est domus dñi fumo. Vbi enim prædicari cœpit vna ma-
 iestas trinitatis, patris & filij & sp̄s sancti, & regnum dñi sedentis, vt ait idem propheta, sup
 solum excelsum & eleuatum, i. ad dexteram patris, supra omnem virtutem, & principatū,
 & potestatem, Iudaica corda suus liuor excæcauit, & hic est fum⁹ q templum impletum est
 à maiestate dei. Neq; enim alijs nisi tantū incredulis obortus est ille fumus. ¶ Stephanus cū
 stare in medio illoz, eiusmodi fumum sibi met facientium, nihilominus clare vidit, imo &
 multo clarius videre meruit, dum intuens in cœlum dixit: Ecce video cœlos apertos, & filium
 hominis stantem à dextris dei. Hic deniq; de consortio angelorum istorum erat, qui de
 templo exierunt, & inde accusabatur à dicentibus: Audiuimus em̄ eum dicentem, quod Iesu-
 sus Nazareus hic destruet locum istum, & immurabit traditiones quas tradidit nobis Mo-
 ses. Hic quoq; phyalam habebat plenam iracundiæ dei cum diceret illis: Dura ceruice & in-
 circumcisus cordibus & auribus, vos semper sp̄i sancto resistitis, &c. ¶ Et nemo, inquit, po-
 terat introire in templum donec consummaretur septem plagæ septem angeloz. ¶ Quod
 est dicere: Et nemo potest conuertere populum Iudaicum, donec per totum orbem prædi-
 cetur Christi euāgelium, q plagosum nuntiatur imminere iudicium. L. Et audiui vocē mag-
 nam de templo dicentem septem angelis: Ite effundite phyalas iræ dei in terrā. ¶ Magna
 vox ista est quia magnam sonat iram. Hæc de templo auditur: qa cū de ceremonijs tēpli lu-
 daici extirari essent, sicut iam dictum est, eidē angelis mox passurus prædixerat dominus Ie-
 sus: Et cum venisset paracletus ille arguet mundum de peccato, & de iustitia, & de iudicio. ¶

2. Tim. 4.

Galat. 3. Rom. 8.

A. Ro. 2.

Roma. 1.

Matth. 26.

Efaiz. 6.

Act. 7.

CAP. XVI.

Iohan. 16.

De peccato quidē, quia non crediderunt in me: de iustitia vero, quia ad patrē vado, & iā non videbitis me: de iudicio autē, quia princeps mundi huius iam iudicatus est. Ite ergo, inquit, et effundite phyalas irā dei in terrā, id est, pluviam arguite mundū, & dicite quas ob causas homines qui terra sunt amando terram, dei videntes mereantur iram. Et abiit primus & effudit phyalam suam in terram: & factum est vulnus sēuū ac pessimum, in homines qui habent characterem bestiarū, & eos qui adorauerunt imaginē eius. Hic iā ad memoriā reuocandus est primarū ordo plagarū, scilicet earū quā superius ad voces septē angelorū tubis canentiū factā sunt. Illarum namq; respectu plagā istā nouissimā dicitur. Ad vocē primī angeli tertia pars terrā combusta: ad vocē secundī, tertia pars maris sanguis facta: atque ad vocē tertī, tertia pars fluminū in absinthiū versa: & ad vocē quartī, tertia pars solis, lunā atque stellā obscurata est: ad vocē quintī angeli, locustæ pugnaces de puteo abyssi in terrā exierunt: & ad vocē sextī, quatuor angeli qui alligati erant in flumine magno Eufra- te, soluti sunt: atq; ad vocē septimī, victoriosæ voces in cœlo factæ sunt. Eodem ordine per easdem mundi partes plagā istā nouissimā effunduntur. Prima namque in terrā, secun- da in mare, tertia in flumina & super fontes aquarū, quarta in solē, quinta in sedē bestiarū, sexta in flumen magnū Eufraten, septima effunditur in aerē. Loco putē abyssi, sedem bestiarū in hoc ordine scripsit, cætera eisdem nominibus expressit. Nunc ergo nouissimā istā pri- mis illis conferendā sunt, singulā singulis, pariterq; videndū prout veritas sese ostendere di- gnabitur, quā rōne post illas istā nouissimā dicantur vel sint. Et factū est, inquit, vulnus se- uū ac pessimū, in homines qui habent characterem bestiarū, & eos qui adorauerunt imaginē eius. Bestiā, id est, diaboli character superbia est, & hunc habere recte iudicatur quī quis scierit & per contemptū peccat, sicut de quibusdam Apostolus dicit: quia cū cognouissent deū, non sicut deū glorificauerunt, aut gratias egerunt, imo & sicut idē ait: Non probauerūt deū habere in notitia. Itaque & in eo quod sequitur, & in eos qui adorauerunt imaginem eius: promptū est intelligi idololatriæ scelus, quia dicit ibidem de illis Apostolus: Et immu- tauerunt gloriā incorruptibilis dei in similitudinem imaginis corruptibilis hominis, & vo- luctū, & bestiarū, & quadrupedū, & serpentū. In istos profecto factum est vulnus sēuū ac pessimū. Quod est illud vulnus sēuū ac pessimum? Propterea, inquit, tradidit eos deus in passionē ignominie, vt faciant ea q̄ nō conueniunt. Nam fœminæ eorū immutauerunt vsum naturæ in eum vsum qui est contra naturam. Similiter & masculi relicto naturali vſu fœminæ, exarserunt in semetipsis in inuicem, masculi in masculos turpitudinem operantes, & mercedē quā oportuit erroris sui in se metipsis recipiētes. Quid hoc vulnere peius aut sē- uius? Iccirco cū dixisset, vulnus sēuū, addidit: ac pessimū. Est enī nō solū peccatū, sed & pes- sima peccati pœna. Igitur primus effudit phyalam suā in terrā, id est, in eos qui peccauerūt peccatum Sodomorum, quorum peccatum fuit saturitas panis & otium, quos terra cepit, quæ, vt scriptura refert, irrigabatur prius sicut paradġsus domini, eos in quā, redarguit & cō- uicit, iccirco tam pessime vlcēratos esse, quia deū in notitia habere non probauerunt, & palā pronuntiauit quod pro hoc peccato, imo ab hac pœna peccati iure transferri debeat ad pœ- nam ignis æterni. Hoc modo suā istē phyalā effudit, sed nihilominus factum est in illis vul- nus sēuū ac pessimū, ipsi enī huiusmodi passionibus sese exulcerare perstiterunt, post auditū futuri iudicij adijcientes contemptū. In quo hæc prima phyla & in illa prima tuba disse- runt, vt recte illa tuba primæ, & hæc phyla nouissimæ, vna dicatur plagæ. In eo videli- cet, quod scriptura in qua tuba illa sonauit, i. clamor Sodomorum ad deū legitur ascendisse, nullam futuræ in nouissimo die damnationis vel iudicij sententiam suæ doctrinam pro- tulit, sed tantummodo quod præsentialiter atq; visibiliter factum est, narrauit. s. quod cor- porali morte multati sunt per pluuiam ignis & sulphuris. Hic econtra vbi prædicatores eu- angelij de cœlo reuelant irā, nullā in similes peccatores corporalis visibiliter aut præsentia- liter de cœlo vindicta descendit, sed cōminatio fit de futuro tēpore, de inuisibili & æterna da- mnatione, dicendo: quoniam qui talia agunt digni sunt morte. Quæ illic pro ratione tempo- ris tacita est futura peccatorū pœna, hic palā pronuntiat: & econtra quæ illic acta est cor- poralis vel præsentialis pœna, hic pro exēplo quidē cōmemoratur, sed nō inferitur. Ergo re- cte illa de primis, hæc plaga vna dē de nouissimis. Notandū præterea quia illic tertia tan- tum terræ vbi arborū pars cōbusta esse narratur, per quas, videlicet arbores figurata locutio- ne homines significantur, hic autē non tertia pars hominū, sed homines sēuū ac pessimo vul- nere plagati esse referuntur. Deniq; tam Sodomitæ q̄ Aegyptij, necnon & Chananæi, quæ gentes temporibus illis diuersa iudicia sustinuerunt, omnes de tertia parte hominū fue- runt. s. de stirpe Cham, qui ex tribus filijs Noe vnus fuit, quē & pater maledixit. Sed in no- uissimo magni iudicij die, nunquid illa sola pars generis humani quæ de Cham processit, se- cundum opera sua iudicabitur? Imo abiq; distinctione personarū, vel gentiū irā & indigna- tio, & tribulatio in omnē animam hoīs operantis malum, ait Apłs, Iudæi primum & Græ- ci, quo

Roma, 8.

Gene 13.

Roma, 1

vel arborū

Gene, 9.

Roma, 2

ci, quorum neuter de posteris Cham, sed alter de posteris Sem, alter de posteris Iaphet. Re- cte igit nō, vt illic, in tertiam partem hoīm, sed in hoīes vindicta secuta est. Et secundus ef- fudit phyalam suam in mare, & factus est sanguis tanq̄ mortui: & oīs anima viuens, mortua est in mari. Mare omnes illi sunt, qui elati potentia seculi, tumorem imitant Pharaonis & Aegypti. Pharo namq; serui eius Aegyptij tanq̄ mare tumuerunt, & fluctus suos eleuaue- runt contra dñm. Nam sicut mare tumidum reciprocis intra semetipsum fluctibus confun- dit, & nunc accessibus nunc recessibus effertur, tādēmq; in semetipso delassatum frenat atq; sedatur, sic Pharo vel Aegyptus, contendendo cōtra deum variabat, nunc dicendo, pecca- uit: nunc ingrando rursus cor suum, quod simile erat recessui & accessui maris, tandemq; congruo moribus suis elemento. s. in medio maris perijt. Omnes ergo qui similiter con- tendendo contra dñm variantur in semetipsis. Exempli grā, de qlibus Psalmista dicit: Cum occideret eos quærebāt eū, & reuertebant, & diluculo veniebant ad eum: Et dilexerūt eum in ore suo, & lingua sua mentiri sunt ei. Cor autē ipsorum non erat rectū cum eo, nec fideles habitū sunt in testamento eius: omnes, inquam, qui in eiusmodi infidelitate perseverant, recte intelligunt sub appellatione maris, & in eos effudit phyla iracundiæ dei taliter, vt mo- do supradicto plaga nouissima fit. Et enim vbi secūda tuba cecinit, per quam intelligimus clamorem filiorum Israel q̄ ascendit ad deum ppter superbā Aegyptiorū, nulla de nouissi- mo die iudicij, vel de pœnis inferni cōminatio in eos sonuit, sed tantummodo minutis pſen- tium malorū plagis decies percussū, & tandem in mari rubro legunt & cantant submersi. Su- perbia illoꝝ igne ardens inuidiæ illic significat, vbi serundo canente angelo, & tanquā mōs magnus, inq; igne ardens missus est in mare. Porro euangelij p̄dicatio, nihil tale infert si- milibus impijs, sed futuro illos iudicio terribiliter addicit. Itaq; & illa ad cāticum angeli de- merſio montis ardentis secūda, de primis: & hæc effusio phyalæ in mare secūda dē de plagis nouissimis. Et factus est, inq; sanguis tanq̄ mortui. i. i. damnatio huiusmodi impiorū erit sicut damnatio diaboli, qui vere iam dudum mortuus. i. deo viuo cōtrarius est. Et nāq; sociabunt dicente iudice: Ite in ignem æternū, qui pparatus est diabolo & angelis eius. Et omnis, ait, aīa viuens mortua est in mari. Quia, videlicet non tm̄ tertia pars generis huma- ni, de q̄ fuerunt Aegyptij, orti sunt quippe & ipsi ex vno de posteris Cham, sicut iam dictū est, sed omnis anima indifferenter iudicabitur, quæ cūq; est in mari huiusmodi, siue Iudæi anima sit siue Græci. Et recte aīa quæ sic morit, viuēs mori dē, quia videlicet viuere in pec- cato dē quicunq; scierit & bono inuidens, malum operatur: sic Pharo qui non per igno- rantiam, sed per inuidiam filios Israel persequebatur. Et tertijs effudit phyalam suam sup flumina & super fontes aquarū, & factus est sanguis. Fluminum appellatione hoc loco illic intelligendū sunt, qui materialis quoq; gladio sanctos persecuti sunt. In eiusmodi flumina fontesq; aquarū tertio angelo tuba canente, stella magnā ardens tanq̄ facula de cœlo cecidit. i. ira dei quæ septem gentes ad introitum filiorum Israel Iosue duce deleuit. Illa nāq; gē- tes odio habuerunt Israel, ex q̄ ascendit de terra Aegypti, sicut habes in Cantico Mosi. Cū enī dixisset, dux fuisti in misericordia populo quem redemisti, & portasti eum in fortitudi- ne tua ad habitaculum sanctum tuum, continuo subiunxit: Ascenderūt populi & irati sunt, dolores obtinuerunt omnes habitatores Philistinū, &c. Nondū enim ptranserāt filij Israel & illi iam torquebant. Vnde & imprecando dē: Fiant immobiles quasi lapis donec pertran- seat populus tuus dñe, donec pertranseat populus iste quē possedisti. Primus Amalech bello illos aggressus est, quem pugnātem orando vicit Moses. Vnde dicit Balaam filius Beor: Principij gentiū Amalech, cuius extrema perdet. Hōꝝ iccirco nūc meminisse libuit, ne di- cas eos q̄ arma tulerunt cōtra Israel, zelo & necessitate ductos omnes propter terram suam quā auferret Israel. Solā quippe terram, in qua ius sepulchri sibi emerat Abraham, vbi cū eo & cum Sara matre sua sepulti erant Isaa & Iacob, ex promisso dei repetebat Israel. Quare ergo venit Amalech q̄ erat ex Edom fratre Iacob, & pugnavit cum Israel? Quare ipse Edō exiuit armatus obiam fratri suo? Igit̄ super flumina & super fontes aquarū, quorū in tertiā partem tunc ira dei cecidit, q̄ tertius angelus tuba cecinit, effudit hic tertius angelus phya- lam suam. Et factus est, inquit, sanguis. Tunc non ita factum est, sed facta est tertia pars aquarū in absinthiū, & multi hoīes mortui sunt de aquis, quia amaræ factæ sunt. Multi nāq; Chananæorū qui erant de sæpe dicta tertia parte hoīm, tunc superstiterunt, inter quos etiam commixti sunt filij Israel, & didicerūt opera eorum, & seruerūt sculptilibus eorū, & factum est illis in scandalū. Quod vtiq; erat aquas verti illis in absinthiū, quæ & bibentibus ita ama- ræ factæ sunt, vt propterea dei sui irā incurrerent. Porro hic vbi effudit nouissimā ter- tia plagā, i. phyla tertia, non ita est: Non tertia pars aquarū fit in absinthiū, sed vniuersali- ter fit sanguis. Nō enī sola posteritas Chā, qui, vt sæpe dictū est, de tribus Noe filijs vnus fuit, sed vniuersitas gentiū persecutricū æterno iudicio addicit per hanc tertiā phyalam iracun- diæ dei, ita vt iam non sup̄ sint ex eis, q̄ sanctos eius perseq̄ aut sollicitare vlcēris possint. Se-

Exod. 13.

Psalm. 77.

Exod. 14. Supra 3

Math. 23.

Deut. 32.

Exod. 17. Nume. 24

Gene. 23

Psalm. 108

quitur: Et audiui angelum aquarum dicentem: Iustus es, q es, & qui eras sanctus, qui hæc iudicasti: q sanguinem sanctorum & prophetarum fuderunt, & sanguinem eis dedisti bibere, vt digni sunt. **L** Quis est iste angelus aquarum? Imo quales istæ aquæ sunt? Vtiq̄ fideles, de quibus in Esaia scriptum est: Aquæ eius fideles sunt: Qui ambulat, inquit, in iustitijs & loquitur veritatem, q̄ pronct avaritiam ex calumnia, & excutit manus suas ab omni munere, q̄ obturat aurem suam ne audiat sanguinem, & claudit oculos suos ne videat malum: iste in excelsis habitabit, munimenta faxorum sublimitas eius, panis ei datus est, aquæ eius fideles sunt. Porro aq̄ fideles aquæ viuæ sunt, quæ de ventre credentis fluunt, sicut ait earundè dator aquarū: Qui credit in me, sicut dicit scriptura, flumina de ventre eius fluent aquæ viuæ. Ergo iste angelus aquarum ille est, cuius aq̄ illæ sunt, cui datæ sunt, cuius de ventre fluunt, vt videlicet, omnis scriba doctus in regno cælorum, omnis sanctorum fidelis interpres, siue etiam autor scripturæ, qui pro eo qd̄ labia eius custodiunt scientiam, meret hoc loco instigantem dici angelus aquarum: non quod secundum personam vnus homo tatum, sed quod secundum fidem vnus sit sensus omnium. Omnium quippe qui veraciter in sanctorum cõuerfantur aquis scripturarum, vnus sp̄s est, & vna fides, & si illas rite confulas, omnes concorditer dicunt, & in isto consentiunt, q̄ deus iudex iustus est. Ait igitur angelus aquarū: **L** Iustus es, qui es, & q̄ eras sanctus, qui hæc iudicasti: quia sanguinem sanctorum & prophetarum fuderunt, & sanguinem eis dedisti bibere, vt digni sunt. **H**æc descriptio æterni dei ita ante in hac scriptura frequentata est, q̄ eras, & qui es, & qui vterus est. Porro tertium hoc, & qui venturus es, iccirco non dñ hic, quia confessio ista iustitiæ dei temporis illius est, post quod iam vltra non est venturus. **I**gitur qui es, & qui eras, i. qui & nunc permanes in secula, & qui eras ante secula, in quo frustrata sunt omnia, quæ nomen tuum absorbere molita sunt flumina. Es enim qui eras, & in sua firmitate stat, & persistit illa veritas prophetica: **I**nitio tu domine terram fundasti, & opera manuum tuarum sunt cœli ipsi peribūt, tu autem permanes, & omnes sicut vestimentum veterascunt: Et sicut operatorum mutabis eos, & mutabuntur, tu autem idem ipse es, & anni tui non deficiēt. Tu, inquit, qui hæc iudicasti iustus es. Quid enim iudicasti? Quia sanguinem sanctorum & prophetarum fuderunt: & sanguinem eis bibere dedisti, & hac retributione homicidas & sanguinarios dignos iudicasti. **N**imirum in tali damnatione primi ante omnes gentes bibere digni sunt ludæi, quippe q̄ non solum sanctorum & prophetarum sanguinem fuderunt, verum etiam ipsum sanctum sanctorum & prophetarum dominum occiderunt. **I**ccirco iam adhuc viuentes pergruunt potum sanguinis vbiq̄ miseri, & torti conscientia crudeli, trahentes à patribus suis hære ditatum sanguinis, cum isto quasi scripto testamento: Sanguis eius super nos & super filios nostros. **I**ccirco qui quid de scripturarum aquis bibere se putant in synagogis suis, sanguis eius fit: quia mortiferus illis intellectu corumpunt sibi metipsis, concedente illis & iudicante sp̄i prophetiæ, cum dicit: Fiat mēsa eorum coram ipsis in laqueum, & in retributionē, & in scandalum. Obscurentur oculi eorum ne videant, & in dorsum eorū semper incurua. Sequitur: **L** Et audiui altare dicens: Etiam domine deus omnipotens vera & iusta iudicia tua. **A** Apud nonnullos ita legitur: Et audiui alterum dicens: & legendo alterum, subaudiri voluit verbum siue responsum. Porro in emendatioribus codicibus altare scriptum est, & hoc nō frustra placet si recolas sanctos & prophetas, quorum isti sanguinem fudisse accusantur superius sub altare clamasse ad deum, vbi sic scriptum est: Et cum aperuisset sigillum quintum, vidi sub altare animas interfectorum propter verbum dei & propter testimonium qd̄ habebant, & clamabant voce magna, dicentes: Vsq̄ quo domine sanctus & verus non iudicas & vindicas sanguinem nostrum de his qui habitant in terra? **V**t autem dicatur, audiui altare dicens, sitq̄ sensus, audiui eos qui erant sub altare dicentes, nō inusitatum apud gramaticos locutionis modus est, sitq̄ per tropum q̄ *metonymia* dñ, per id quod continet significans id quod continetur. **I**gitur audiui altare dicens, id est, audiui sub altare illos q̄ prius audieram non iam clamantes, & iudiciū aut vindictam sui sanguinis reposcentes, sed iam peracta vindicta quam exigebant, iudicantis atq̄ vindicantis iustitiam laudantes atq̄ dicentes: Etiam domine de⁹ omnipotens, vera & iusta iudicia tua. Vera vtiq̄ in verbo, iusta in facto. **L** Et *quæritur* angelus effudit phyalam suam in solem, & datū est illi æstu afficere homines & igni. **I**llic vbi *quæritur* angelus tuba cecinit per cussa est tertia pars solis, & tertia pars lunæ, tertiāq̄ pars stellarū. Et hic & illic per solem illa dei sedes intelligit, de q̄ in Psalmo dicit: Et sedes eius sicut sol in conspectu meo, scilicet, ecclesia de q̄ vel in q̄ Chr̄s est, sol iustitiæ. **V**e hoc interesse didicimus, quod talis illic ecclesia significata est, qualis habens iam reprobationem nascitur ex se solis Christi, de Aegypto ascendit, & percussa est atq̄ in deserto prostrata pars ei⁹ que murmurauit. Hic autē talis significat, q̄s de baptismo post Christi passionem ascendit, & damnantur in ea qui sunt falsi fratres, falsi Christiani, deū se nosse confitentem, factis autem negantes. Deniq̄ in eos quoq̄ pleno ore sua effudit phyla, pro eo quod

Esaie. 33

Johan. 7

Math. 13.
Malachi. 2.

Psal. 101

Math. 26.

Psal. 63

Supra 6.

Supra 8.
Psal. 89

eo quod sua elemosynis redimere negligunt peccata, nec faciunt sex opera misericordiæ, quæ sunt, esurientē cibare, sitientē potū dare, nudū vestire, hospiti colligere, infirmū visitare, ad eum q̄ in carcere est, venire. Qui ista non faciunt imo & faciētibus detrahunt, nunqd̄ nō & ipsi bibunt de phyla iracundiæ dei, vt eant in ignem æternum? **L** Effudit igitur phyla suā in solem, & datum est illi æstu afficere homines & igni. **H**oc datum est huic angelo, vt homines, videlicet carnales, inter quos verbi gratia, zelus est & contentio, redargues quod homines sint, afficiat eos malo duplici, æstu & igni. i. præsentiali pariter & futura potestate iudicandi. Nam de illis quidem qui foris sunt dicit Apl̄s, quid ad nos iudicatis? & subaudiendum, in p̄senti de illis autem q̄ intus sunt, nonne vos iudicatis, ait? & intelligendum est tam de p̄senti q̄ de futuro iudiciū. **I**udicant namq̄ plati iam nunc eos q̄ intus sunt, exēpli gr̄a, cum dicit idem Apl̄s: Ego quidem absens corpore, præsens autem sp̄i, iam iudicauit tradere eumsmodi hominem Satan̄ in interitum carnis, vt sp̄s saluus sit in die domini. Taliter iudicare nimirum est hoies æstu afficere. **A**stuant namq̄ quodā pudoris æstu, quando à cœtu ecclesiæ se segregant, ita vt nec aue dicere, nec cibū liceat cū huiusmodi fumere. **Q**uod si tali æstu correpti non corrigunt, tunc demum iustus erit vt in futuro afficiant eos igni, vt iudicio ipsorum, qm̄ rebelles & contemptores extiterunt, tradantur gehennæ igni. **D**equirunt: **L** Et æstuaerunt hoies æstu magno, & blasphemauerūt nomen dei habentis potestatem super has plagas, neq̄ egerunt penitentiam vt darent illi gloriā. **H**oc plerumq̄ & fecerunt & faciunt in omni ordine ecclesiæ homines eiusmodi, superbi, elati, procaces, proterui, detractores, murmuriosi, voluptatū amatores, doctrinæ sanctæ contēptores, qualium sicut exemplū fuerunt Dathan & Abyron, & cæteri carne & non fide filij Israël, quorum omni superius in ordine, septē tubæ quarto canente angelo meminimus, corpora in deserto diuersis modis prostrata sunt. Eiusmodi namq̄ hoies quando pro suis excessibus corripiuntur, æstuat æstu magno, videlicet irascendo, contradicendo, contentionis, rixæ & implacabilis odij flammā contra retores suos conspirando, secundū formā iam dictōs Dathan & Abyron, & cæterorū q̄ confurxerunt aduersus Mosē & Aaron. Taliū amaritudo & verba mala quæ p̄ferunt ex abundantia fellis, quanti sint criminis illud insinuat quod subiungit: **L** Et blasphemauerunt nomen dei. **Q**uicquid enim aduersus prælatos vel patres insanunt, totum redundat in deum, quem admodū iam dicti attestantur Mosēs & Aaron. Nos enim, inquit, quid sumus q̄a murmuratis contra nos? Neq̄ enim contra nos est murmur v̄m, sed contra dñm. **H**oc ipm̄ præsens locus adhuc altius exprimit cum præmisso, & blasphemauerunt nomen dei, subiungitur: **L** Habentis potestatem super has plagas. **A**c si dicatur, blasphemando prælatos, & eorum contēdendo iudicalem sententiam, non ipsos sed nomen dei blasphemant, & iccirco illis culpa hæc pro blasphemia in deū iuste reputabitur: q̄a quod prælati propter disciplinam faciunt aut iudicant, non sua sed dei potestate vel autoritate faciunt. **Q**uod perpendens Paulus non dubitat dicere, quod sciret esse districtius, videlicet pro potestate eius qui in ipso loquebatur. **A**it em̄: An experimentū quaeritis eius q̄ in me loquitur Chr̄s? **E**cce igitur rebellio cōtra disciplinā pro blasphemia in deū illis reputatur, præsertim quia de illis subditur adhuc: **L** Neq̄ egerunt penitentiam vt darent illi gloriā. **C**or namq̄ impenitens conuincitur blasphemare deum, imo spiritum sanctum, quia dum defendit iniquitatem, sine dubio pugnat contra deū, impugnat sp̄s sancti iudiciū. **H**inc est illud quod ad Saul Samuelem loquitur: **Q**m̄ quasi peccatum ariolandi est, nolle auscultare, & quasi idololatriæ scelus, nolle adquietere. **L** Et quintus effudit phyalam suam super sedem bestię, & factum est regnum eius tenebrosum. **E**t commandauerunt linguas suas præ dolore, & blasphemauerunt deū cœli præ doloribus & vulneribus, & non egerunt penitentiam ex operibus suis. **I** Vbi quintus angelus tuba cecinit, illic aperit fumigātis puteus abyssi, hic autem vbi quintus angelus phyalam suam effudit, sedes bestię contenebescit. **I**n cæteris tā tubæ cantibus q̄ phyalæ effusionibus res siue partes mundi nobis eisdem profertur, terra, mare, flumina & fontes, sol & fluiuis Eufrates: hic appellatio variat, cum pro puteo abyssi sedes bestię scribit. **Q**uid rogo est sedes bestię, nisi illud super quod bestia innitur? **Q**uid autem illud est nisi mendaciū? Deniq̄ sicut auctoritas dei nō nisi veritas est, sic fulcimentū diaboli nō nisi mendaciū est. **I**gitur sicut illic in puteo abyssi, sic & istic in sede bestię mendaciū recte intel ligitur. **N**imirum ex quo diaboli mendacio per linguas hæreticorū se prodente, venerabilis ordo sanctorum patrum e contra exurrexit, & perfidiam illorum promptis scripturarū testimonijs conuicta, in super æterno anathemate damnauit, extunc angelus iste suam super sedem bestię phyalam effudit. **S**ed quid e contra hæretici? Nunqd̄ queuerunt, & victri obtemperauerunt veritati? Non vtiq̄ imo magis insanierunt, & magis suam impietatem dilatauerunt, & in furore suo laborare fecerūt orbē terrarū. **S**equitur ergo: **L** Et factum est regnum eius tenebrosum, & commandauerunt linguas suas p̄ dolore. **I**psi enim regnum bestię sunt vel fuerunt, vt pote in quibus locum paratum inuenit illa sedes bestię. i. mendacium. **E**ffusa

Tit. 1.
Danie. 4.
Matth. 23.

1. Cor. 3.

1. Cor. 11.

Ibidem.
2. Iohan. 1.

Num. 16.
Roma. 10.

Num. 16.

2. Cor. 13.

1. Reg. 14.

Effusa ergo phylala regnum bestiarum factum est tñbrosum, q̄a datis sententijs iudicialibus sup̄ perfidiam hæreticorum, illi furore & inuidia fumigantes amplius excæcati sunt. Quò autē isti cōmanducauerunt linguas suas: Nimirū cōtra semetipsos sentiendo, contraria sibi metipsis dicendo, aduersus semetipsos factas contrarietatis dimicando. Nam contra catholicā quidē ecclesiā pari & quasi concordī malignitatis sp̄i depugnant, sed cōtra semetipsos discorditer confligendo, hæreses multifidas fecerūt, & ita suas quicq̄ partes defendendo, cōtendendo atq̄ rixando linguas suas cōmanducant. ¶ Quare? Præ dolore, inquit, i. p̄ inuidia. Non enim hic dolor alter intelligendus est, q̄ illic ubi scriptū est: Ecce parturit iniustitiā, & concepit dolorē, & peperit iniquitatem. Itē: Cuius maledictione os plēnū est, & amaritudine & dolo, sub lingua eius labor & dolor. Præ dolore huiusmodi linguas suas cōmanducauerunt, i. p̄ inuidia factas inter se contrarias faciendo, semetipsos linguis suis infestauerunt. Additur adhuc: Et blasphemaerunt deū p̄ doloribus & vulneribus suis. ¶ Mira res, Et blasphemaerunt, inquit, deū. Quare? Præ doloribus & vulneribus suis, i. propter inuidias & odia priuata, q̄ profecto vulnera sunt nō corporis, sed cordis. Hoc mirabile est, atq̄ verum est. ¶ Nam exempli gr̄a, sicut ecclesiasticæ literæ testantur, propter odium in Alexandrum pontificem suū Arrius psbyter in blasphemiā contra deū erupit, & ut illi scandalū cōcitaret, qm̄ oderat eum, & inuidebat illi, contraria de filio dei dogmatizare cōcepit. Igitur vniuersaliter de hæreticis veraciter dixerit: quia blasphemaerunt deum p̄ doloribus & vulneribus suis. Ad extremum dicit adhuc: Et nō egerunt pœnitentiā ex operibus suis. ¶ Quò isti agerent pœnitentiā, qui contra spiritum sanctum verba dicebant? Deniq̄ sicut priorē quoq̄ patrum tradit autoritas, ille contra spiritum sanctum verbum dicit, qui non p̄ ignorantiam, sed per inuidiam sanctæ scripturæ contradicit, quæ sine dubio voces & verba sunt sp̄s sancti. Dñs autē dicit: Quia quicunq̄ dixerit verba spiritum sancti, non remittet ei neq̄ in hoc seculo, neq̄ in futuro. Iudicium namq̄ est sp̄s sancti, ut qui sic peccauerit, nunq̄ condignam pœnitentiā agere inspiret illi. Vbi autem pœnitentiā non præcedit, remissio non potest subsequi. Non igitur remittetur eis qui pœnitentiā non egerūt neq̄ age re potuerunt, ex operibus suis, deserti iudicio spiritus sancti, quia blasphemaerunt deum, nō p̄ ignorantiam, sed vt iam dictum est, p̄ doloribus & vulneribus suis, doloribus inuidiæ, vulneribus odij. ¶ Et sextus effudit phylalā suā in flumen illud magnū Eufratē, & siccauit aquas eius, vt pararet viā regibus ab ortu solis. Et vidi de ore draconis, & de ore bestiarū, & de ore pseudoprophetae sp̄s tres immundos in modum ranarū procedere. ¶ Vbi sextus angulus tu ba cecinit, soluti sunt quatuor angeli qui alligati erant in flumine magno Eufrate, & plaga fuit corripuens populum dei per quatuor principalia regna mundi, sub quibus afflictī sunt filij Israel siue Iuda per iudicium dei. Non fuit illa plaga de nouissimis in quibus confurmat iracundia dei: quia non animas sed corpora tradebat talibus angelis, i. regnis terrenis. ¶ At vero hæc phylala in flumen effunditur iracundiæ dei, in illud flumen, non vt soluantur tales angeli, sed vt siccarentur aquæ eius, & pararetur viā regibus ab ortu solis. Ergo in aquā fluminis effunditur phylala iræ dei, & iccirco aquam talem oportet intelligi, cui rōnabiliter dici debet iracundia dei. Alias autem cum & mare, & flumina, & fores aquarū in sanguinem anteriores phylalæ damnauerint. Quid est quod flumen Eufratē propriā meret phylalam, nisi quia inter cætera mala quæ sunt sub sole, malum quoddam aquæ fluminis huius significat? ¶ Est enim malum cuius damnationem in anterioribus phyalis nodum attigimus, qd̄ hic & prius per aquas fluminis illius, & deinde per tres immundos sp̄s in modum ranarum prorepentes significari recte intelligit. Nimirum malum hoc trifidum est, & ei⁹ partes sunt p̄stigia magorum, commenta philosophorum, signenta poetarum. Eorū profunda malitia & turbida loquacitas congrue p̄ aquas Eufratē significat. ¶ Quia, videlicet, Eufrates Babyloniarū flumen est, & per eam fluens in multa capita diuiditur, quæ ipso quoq̄ nomine suo in scripturis significare solet vniuersam generationem impiorum, contrariam generationi rectorum, ciuitatē diaboli contrariā ciuitati dei. Babylon quippe interpretat cōfusio. Igitur postq̄ in mare & super flumina fontesq̄ aquarū phylalæ effusa sunt, effundit & ista in Eufra ten: quia condemnationē sibi acq̄sierunt tyrāni vel reges impij cū nationibus sibi subditis, illis quoq̄ ira debet qui illos dementaerunt, errorēq̄ illis auxerunt vaniloquijs, imo & scripturis suis malitijs, mendacijs, fabulosis. ¶ Anteq̄ sup̄ aquas huiusmodi reuelaret irā dei de celo per euangelium Christi, non poterant eas transire reges sancti, s. hi qui principes siue autores fuerunt scripturarum veritatis, quorum etiam seculari dignitate reges fuerūt: nonnulli, quales recte dicunt venisse ab ortu solis, quia non venerūt aut locuti sunt à semetipsis, sed vt loquerent quid loquerentur acceperunt ab illuminatione diuinitatis. Non poterant ac̄s illas transire reges isti, non poterant cū vna lingua Hebraica occurrere Grecis facundis, disertisq̄ Latinis gr̄maticis, rhetorib⁹, dialecticis, tot poetis, tragicis, comicis, satyricis. ¶ At ubi venit ille sp̄s veritatis vt argueret mundū de peccō, & de iustitia, & de iudicio: nimirum arguendo

Psal. 7.
Psal. 9.

Math. 12

Iohan. 16.

arguendo id q̄q̄ fecerit, vt siccarent tantæ aquæ tam magni fluminis: stultam enim fecit sapientiam huius mundi. Procedente namq̄ sapiētia dei & rationē reddente de eo qd̄ videbat stultum dei, quemadmodum Ap̄s dicit: Nos autem prædicamus Iesum Christum, & hunc crucifixū, Iudeis qdem scandalū, gentibus stultitiā, ex cōparatione ei⁹ stultū esse apparuit & aridum, quod eatenus gr̄ade videbatur & profundū. Quam vilis quamq̄ execrabilis & abiecta fuerit vel apparuerit illa talis sapiētia seculi in oculis eorū quos veritas illuminauit, pulchre in sua persona insinuat cum dicit: Et vidi de ore draconis, & de ore bestiarū, & de ore pseudoprophetae sp̄s tres immundos in modum ranarū procedere. ¶ Sp̄s immundus air, i. sectas quasi sapiētiæ & scientiæ, magicæ, poetiæ, & philosophicæ, quas contrarius sancto sp̄i immundus huius mundi sp̄s aspirauit. Sp̄s namq̄ immundus magi præcipue patronos q̄ nescio infelici qdam pacto acq̄sierunt sibi poetæ sub noibus honestis, eosdē rogi-rant sp̄s immundus aspirare sibi, sacrilega p̄sumptione deos appellantes cū demones sint. Porro qui philosophis sp̄s aspirauit, is quoq̄ sine dubio immundus extitit. An non de illis Ap̄s dicit: quia dicentes se esse sapientes, stulti facti sunt & euauerūt in cogitationibus suis? Et vide quantū v̄q̄ ad immunditiā euauerunt, q̄ seruientes creaturæ potius q̄ creatori, p̄-terea in passionē ignominia siue in desideria cordis sui in immunditiam traditi sunt. Recte igitur dicuntur sp̄s immundi. ¶ Porro draconis nomine diabolus, bestię vero appellatio bestiale regnum diaboli hoc loco designari recte intelligitur. Nam apud Daniēl per quatuor bestias quatuor mundi principalia regna significant. s. Babylonium, Persicum siue Medicum, Macedonicum atq̄ Romanum. ¶ De ore ergo draconis sp̄s primus processit, quia magicam artem humana curiositas de confabulatione diaboli addidit. De ore bestię se quēs sp̄s exiuit, quia bestialit regno mundi huius adulando humanæ mentis ignobilitas reges terre nos, hoies, figmentis poeticis in deos euexit, & in cæli stellarūq̄ orbis translatos fabulosos nenijs decantauit. ¶ Pseudopropheta q̄q̄ extitit, quæ phanaticorum spurcitas deorū, verbi gr̄a, adulteria Iouis, zelumq̄ lunonis fororis & coniugis, & meretricia Veneris, & cætera talia retulit ad elementa mundi, cupiens ea quæ iā erubescere poterant hoies, de dijs suis quasi interpretatiōibus subornare allegoricis. Vere pseudopropheta solus quisq̄ interpres extitit, quia de corde suo prophetauit, & vane pudorem humanum consolat, adulteria deorū fictis & inutilibus adornando mysterijs, & in eo remanēdo nihilominus vt seruiret creaturæ potius q̄ creatori, qui est benedictus in secula, amen. Vidi, inquit, de ore draconis, & de ore bestiarū, & de ore pseudoprophetae exire sp̄s tres immundos, & addidit adhuc: In modum ranarū. ¶ Nimirū ranæ & immūda sunt & turpes, & exiguæ, & q̄si loquaces. In luto namq̄ cōmorantes importune & quasi cū garrulitate coaxando quætem auferunt. Congrua ergo assimilatio dum ranis adæquantur, vel similes perhibentur hi qui sibi magni & eloquentes vident. ¶ Verbi gr̄a, poetæ qui sibi magna sonare videntur, sed ois eorū materia fabulosa lutum est, & magnitudo eorū inflatio est. Quapropter qm̄ sciētia illoꝝ cum nulla sit, inflat aduersus scientiam dei, pulchre satis eorum sp̄i cōngruit illud de fabella Aesopi, vbi sufflans tentans se extēdere ad magnitudinem bouis, dum conatur & pellem frustra distendit, tandem vltra vires sufflans crepuit. Deniq̄ ubi nūc illi sunt grandiloqui qui se extulerūt aduersus veram magnitudinem scientiæ dei? Perit memoria eorū cum sonitu, & dñs eorum in æternum permanet. Quis enim loquacitati illorum hoim credidit? Imo quis eorum theologias turpes legēs vel audiens non irridet? ¶ Porro magi quorū principes in Aegypto Iamnes & Mambres, per incantationes suas coram Pharaone aduersus Mosen & Aaron ranas eduxerunt, & vltra non valuerunt, modū recte dicuntur habere ranarū, vt eis similes sint quas contra deum fecerunt, vltra quas eorum præstigia non valuerunt. Sequitur: In modum sp̄s dæmoniorū facientes signa, & procedunt ad reges totius terræ congregare illos in prælium ad diem magnum omnipotentis. ¶ Vere, inquit, illos sp̄s immundos dixerim, sunt enim sp̄s dæmoniorū. Nā reuera cum veritati contraria sint dogmata eorum, nulli dubium quin omnes magnitudines imo inflationes eiusmodi sint aspirationes dæmoniorū. ¶ Et procedunt, inquit, ad reges totius terræ congregare illos in prælium. Primi hoc (vt sancta narrat scriptura) iam dicti malefici illi Iamnes & Mābres fecerūt. Processit enim qui in illis erat sp̄s seductionis ad regem Aegypti, & falsitas signorū quæ faciebant quasi similia signis virtutis dei, auxerunt stultitiam eius, vt cōtra deū pugnantem pro Israel auerteret p̄liari. Tales vel simili modo cæteri malefici, poetæ, philosophi, congregauerunt reges totius terræ, non quidē in vnū locū, sed in vnū eundemq̄ pessimæ voluntatis statum, vt præliarentur contra dñm, vt præuenti magna æstimatiōe illoꝝ reges terræ, dedignerent aut negligerent magna æstimare miracula quæ serui dñi facerent, vel mirari sapientiam quam p̄dicarent, qm̄ & illi econtra mira facere & magnifice vt sapientes illi loq̄ consueuerunt. Præliati sunt ergo & p̄liari non desinit, persequēdo oēs q̄ in Christo pie viuere volunt, sed malo suo, quia taliter congregati in prælium congregabūt in iudicium.

1. Cor. 13

Roma. 1

Ezech. 13

Roman. 16

2. Cor. 10

Psal. 9

fiducia

2. Timo. 3

Vnde cū dixisset hic, congregare illos in flūm, addidit: L Ad diem magnū omnipotentis. Nam dies omnipotentis dies erit iudicij, sine dubio magnus, sicut propheta dicit: luxta est dies dñi magnus iuxta & velox nimis. Vox diei domini amara, tribulabit ibi fortis, &c. luxta est ait ille, & verum est. Nam etsi aliqua mora videtur ex quo ille prophetauit vsq; ad illum diem magnū omnipotentis, at certe prope est vnicuiq; mors. i. p̄sentis vitæ finis, & nescitur quando venturus sit. Ait ergo confestim: L Ecce venio sicut fur. J Malus seruus dicit in corde suo, moram facit dominus venire. Dominus autem dicit: Ecce adsum, cito venio: additq; sicut fur, videlicet negligentibus & dormientibus formidandus. Furis nanq; similitudinem ipse sibi adhibere dignatus est, dum p̄missio seruis suis p̄cepit vt vigilent, quia nescitis, in quiens, qua hora filius hominis venturus est, ait: Illud autem scitote, quoniam si sciret paterfamilias qua hora fur veniret, vigilaret vtiq; & non fineret perfodi domū suā. Eadem intentione vel causa qua illic dicit: Sint lumbi vestri p̄cincti, beati serui illi quos cū venerit dominus inuenerit vigilantes, & hic subiungit: L Beatus q; vigilat & custodit vestimenta sua, ne nudus ambulet, & videant turpitudinem eius. J Hoc propter magnū diem suum omnipotens intulit, quia p̄missum erat congregari reges terræ in p̄lium ad diem magnū omnipotentis. Sequitur: L Et congregauit illos in p̄lium in loco q; vocatur Hebraice Hermagedon. J Quos illos congregauit? Vtiq; reges, q; de regibus congregatio ista scribi cœpta est. Sunt autem hic diuersi imo oppositi & contrarij reges. Nā de bonis regibus p̄missum fuerat, vt pararetur via regibus ab ortu solis: de malis vero subiunctū, & procedet ad reges totius terræ cōgregare illos in p̄lium. Quos ergo regū istorū congregauit in loco q; vocatur Hebraice Hermagedon, vel quis cōgregauit tali illos in loco? Non em̄ singularem aliquam p̄miserat, neq; aperte distinguit quos malos an bonos cōgregauerit. ¶ Et ergo dicere licet, quia malorū & bonorū congregatio hic illa p̄signata est, de qua non ignoramus, q; cum se derit filius hominis in sede maiestatis suæ, tunc congregabuntur ante eum non solum reges, sed etiam oēs gentes. Illic in p̄lium mirabile congregabunt, quia videlicet illic p̄lii malorū & bonorū mirabilis & horrendus finis statutus est. Ille status recte designatur hoc noīe, quod hic ponitur Hermagedon. Interpretatur enim confusio in priora, siue mons globosus. Congregationem ergo illam recte significat, vbi & sancti reges qui venerunt ab ortu solis in priora discurrunt, & ad iudicandum sedebunt, & mali reges tanq; mons globosus tollentur cum diabolo suo principe, quia tunc reuera dicitur monti huic, tollere & mittere non iam in mare, sed in profundum gehennæ. L Et septimus effudit phyalā suā in aerem: Et exiuit vox magna de templo à throno dicentis: Factum est. J Et illic vbi septimus angelus tuba cecinit, factæ sunt voces magnæ in cœlo dicentes: Factum est regnum mundi huius dñi nostri & Christi eius. Itaq; & hic cum dñi factum est, idem intelligendum est, .i. regnum dñi nostri & Christi eius, illa tñ cum discretione, vt plus iracundiæ dei viuientis in hac septima phyalā, quam in illa septima tuba perpendamus. Istæ nāq; plagæ nouissimæ sunt, illæ autem primæ: quæ in eo discernuntur, q; illæ visibilia, istæ inuisibilia diuersitas distinctionesq; sunt malorū. Ergo in illa septima tuba visibilis cōflagratio vniuersi mundi huius, in ista septima phyalā recte illa plenitudo damnationis intelligitur, qua de mone puniendi sunt, q; nunc per istum aerem de cœlo proiecti vagant. Nam hoc est qd dicit: L Et septimus effudit phyalam suam in aerem. .i. i. super cateruas siue potestates aereas. Et recte in illos phyalā effunditur septima, quia videlicet quicquid malorū p̄cedentibus sex phyalis vindicatur, in ipsos redundat, qui malorū eorundem incitatores sunt. Vnde & principatus, & potestates, & rectores mundi huius, tenebrarum harum, ab Ap̄lo vocantur. Cum igitur dicit magna vox ista: J Factum est. J Idem est, ac si dicat: In electis regnum dei adimpletum, & in reprobis ira dei consummata est, quia diabolus quoq; cum angelis suis in profundum inferni p̄cipitatus est. L Et facta sunt fulgura, & voces, & tonitrua, & terræ motus factus est magnus qualis nunq; fuit, ex quo hoies fuerunt super terram talis terræ motus sic magnus. J Non post illam vocem magnam dicentem, factum est, sed interim dum phyalas suas effundunt angeli, facta sunt fulgura, & voces, & tonitrua, & terræ motus. ¶ Fulgura nanq; miracula, voces testimonia scripturarū, tonitrua comminationes futurorū sunt malorū, qbus omnibus cōfirmauerunt sermonē suū angeli q; phyalas suas effuderūt. i. p̄dicatores q; iudicium dei futurum p̄dicare missi sunt in mundū vniuersum. ¶ Porro terræ motus qui factus est hic magnus, terræ motus cordiū nostrorū extitit, quæ commota sunt audita p̄dicatione euangelij, in quo reuelatur ira dei. De hoc tali terræ motu Psalmista dicit: Commota est & cōtremit terra, & fundamēta montiū conturbata sunt, & cōmota sunt, qm̄ iratus est eis, &c. Talis terræ motus hic magnus non fuit, inq; ex quo hoies fuerunt super terrā: quia, videlicet, nunq; ante Christi aduentum factum fuerat, vt p̄dicatores missi vniuersum cōmouerent mundū, vt cœlis enarrantibus gloriā dei, in omnem terrā exiuit sonus eorū, & in fines orbis terræ verba eorum. Terræ motus eiusdem magnitudinem ex subsequētib; vult intelligi

telligi cum dicit: L Et fracta est ciuitas magna in tres partes, & ciuitates gentiū ceciderūt. J Ciuitas magna hoc loco generis humani vniuersitas est. Nam ne putemus iam hic eam solum intelligi diuisionem in qua deputantur tantummodo reprobi, continuo subiungit de illa & dicit: Et Babylon magna venit in memoriam ante deum, dare illi calicem vini iræ indignationis eius. Ergo vtrunq; oportet animaduerti, & vnūquodq; suo sensu probabiliter distinguere. ¶ Quod vniuersitas mundi non solum vna ciuitas, vix etiam quasi vnum atrium vniuersitatis ante aduentum Christi extiterit, permixtum ex electis ac reprobis, nota dñi nostri Iesu Christi autoritas hoc modo tradit: Cum fortis armatus custodit atrium suum, in pace sunt omnia quæ possidet. Si autem fortior illo superueniens vicerit eum, vniuersa arma eius in quibus confidebat auferet, & spolia eius distribuet. ¶ Porro q; hæc ciuitas ad p̄dicationem euangelij quo sicut iste phyalā suimet effusione significant reuelatur ira dei, in tres partes diuidera esse, ipse dñs hoc modo p̄dixit: Nolite putare q; venerim pacem mittere in terram. Non enim veni pacem mittere, sed gladium. Veni enim separare hominem aduersus patrem suum, & fillam aduersus matrem suam, & nurum aduersus socrum suam, & inimici hominis domestici eius. Istæ sunt tres partes q; Lucas adhuc distinctus expressit his verbis: Putatis quia veni pacem dare in terram? Non dico vobis, sed separationē. Erunt em̄ ex hoc quinq; in domo vna diuisi: Tres in duos, & duo in tres diuidentur. Pater in filium, & filius in patrem suum: mater in filiam, & filia in matrem: socrus in nurum, & nurus in socrum suam. Notandum quia duo sunt. .i. pater & mater. i. vir & vxor, in quos tres diuiduntur: ipsi autem duo. .i. vir & vxor, contra se nequaquā propter euangelium diuiduntur. Neq; euangelij causa, imo nulla, nisi sola fornicationis causa viro ab vxore, vel vxori & viro discedere cōceditur. Igitur phyalis effusis iracundiæ dei ciuitas magna in tres partes facta est. i. reuelata per euangelium ira dei, alijs ad pœnitentiam confugientibus, alijs in impœnitentiā remanentibus, communes hominum necessitudines, quæ naturaliter magnæ sunt, trifariam diuisæ sunt, dum sibi in via dñi non consentiunt, disceditq; filius à patre, filia à matre, & nurus à socro sua. His partibus factis dum isti conuertuntur & sunt Hierusalem ciuitas dei, illi auerfi permanent, vt erant, Babylon ciuitas diaboli, profecto sunt inexcusabiles, & tunc demum peccati illorum, quo fideles persequantur, deus recordat, vt videlicet, deus scriptus est: Quoniam requirens sanguinem, eorum recordatus est, non est oblitus clamorem pauperum. Sequitur ergo: L Et Babylon magna venit in memoriam ante deum, dare ei calicem vini iræ indignationis eius. J Sententiam damnationis appellat calicem vini, addendo iræ & indignationis: videlicet ad distantiam boni & p̄clari calicis, de quo in Psalmo deus dicit: Et calix meus inebriat q; p̄clarus est. Deniq; sicut calix ille gratiæ feliciter, sic contra calix iræ infelicitate inebriat, vt ciuitas diaboli æterna sopiatur stultitia, sicut dicit Eccēs, q; nec opus, nec ratio, nec sapiētia, nec sciētia sunt apud inferos q; tu p̄peras. Causam adhuc maiore reddidit cur ciuitas illa talem in memoriam ante deum venerit. Ait enim: L Et omnis insula fugit & montes non sunt inuenti. J Idem nanq; est ac si diceret: Et in eo ciuitas illa memoriā sui in malum suum suscitauit: quia persecutiones tanq; fluctus maris fugientes serui dei absconderant se in remotis locis, sicut & de antiquioribus sanctis Paulus congemiscendo dicit: Cui cuierunt in melioris, in pellibus caprinis, egentes, angustiati, afflicti, quibus dignus non erat mundus. In solitudinibus errantes, in montibus & in speluncis, & in cauernis terræ. Deniq; per insulas, ecclesias: per montes sanctos eminentiores, significari in scripturis vsitatum est. Nunquid per ipsam sanctorum fugam euangelij p̄dicatione contigit? Non vtiq; imo magis inualuit. Sequitur ergo: L Et grandis magna sicut talentum descendit de cœlo in homines. J Et est sensus: Quanto maiores sancti persecutiones passi sunt, tanto magis p̄dicauerunt, & iram dei de cœlo super omnem impietatem hominum reuelauerūt. Hæc erat grandis magna, inquit, sicut talentum: quo dicto significat vnicuiq; reddi quod meretur, quasi ad pondus secundum peccati sui modum. At illi qui eiusmodi sunt homines impij, & rebelles in fide & veritate, quanto plus arguuntur tāto deteriores sunt, imo inter dum verbo quoq; resistunt & contradicunt & maledicunt. Sequitur ergo: L Et blasphemauerunt homines deū propter plagam grandinis, quoniam magna facta est vehementer. J Quod est dicitur: Et conuerterunt se ad blasphemias impij, propter insuperabilem constantiā p̄dicationis, & quia ratione non poterant defendi, seuerunt maledictis, quia tantus erat in illis spiritus sapiētiae & fortitudinis, vt nullo modo possent exuperari. Tales primum sunt iudæi, de quibus in Actibus apostolorum Lucas dicit: Cum venissent ad Macedoniam Syllas & Timotheus, instabat verbo Paulus testificans iudæis esse Christum Iesum. Contra dicitur autem eis & blasphemantibus, excutiēs vestimenta sua dixit eis: Sanguis vester super caput v̄m. Mundus ergo ex hoc ad gentes vadam

CLIII. **RVPERTI ABBATIS**
 TVITIENSIS, IN APOCALYPSIM IOHAN-
 NIS APOSTOLI COMMENTARIO-
 RVM LIBER X.

DEHINC per imagines congruas dicta' conuenientia demon-
 stratur spūs pietatis, quid erga electos suos operetur aut operatus
 sit. Est em̄ opus siue officii spiritus sancti, secundū hoc ipm̄ nomen
 qd̄ est spūs pietatis, sanctos oēs in hoc seculo peregrinantes, & per-
 secutiones pie viuendo patientes, consolari vt non fatigaretur ad-
 uersis, neq; amulent in malignantibus, dū faciendū iniquitatem ele-
 uant & exaltant in gloria huius mundi, & cupitis fruuntur diuitijs.
 Hoc aut̄ in scripturæ huius parte ista quā nunc ingredimur duobus
 agit modis. Primo nanq; demonstrat cito auferendam esse maligno-
 rum vim q̄ sanctos persequuntur: deinde successurā fore gloriam re-

gni dei, in q̄ deus à sanctis suis frequens alleluia dicētibz, æ terna cū exultatione laudabitur.
 Igit̄ sicut in præcedentiū septē phyalaz̄ effusione recte spm̄ scientiæ p̄dicari aiaduertimus,
 ita in istis spiritū pietatis per opera sua cōmendari, non dubitamus, qui illū in sæpe memora-
 to prophetica lectiois ordine sequit̄. Iste nanq; sextus est septem spiritūū, à quibus gratia
 mandat̄ ecclesiis in capite libri huius. Ait: L. Et venit vnus de septē angelis qui habebant se-
 ptem phialas, & locutus est mecum dicens: Veni ostendā tibi damnationē meretricis magnæ,
 quæ sedet super aquas multas, cum qua fornicati sunt reges terræ, & inebriati sunt qui inha-
 bitant terrā, de vino fornicationis eius. VNus iste de septem angelis septē phyalas habentibus,
 vnā fidē & vnū significat spiritū qui in eis loquit̄. Oēs quippe angeli isti, i. oēs scripto-
 res siue scripturaz̄ tractatores q̄s ecclesia sancta recipit, idē dicunt, idē sapiunt, & schismata
 in eis non sunt. Porro Iohānes qui vnū illū ad se venisse, secūq; locutū esse dicit tot & tanta
 verba cōsolationis, hoc loco sanctoz̄ oīm in sua p̄sona typū gerit, quoniam in hoc seculo pere-
 grinātes meruerūt vel merent̄ p̄ cōsolationē scripturaz̄ beata spe confortari. Nā hic idē Iohānes
 qm̄ hæc vidit, particeps eoz̄ factus erat in tribulatione, quippe qui in Parthmos insula exulabat,
 propter euangelii illuc missus à Domitiano Cæsare, & iccirco cōmunes eorum cōsolationes
 ppria meruit experiri visione. L. Veni, inq̄, ostendā tibi damnationē meretricis magnæ.
 Ac sic dicit: O tu quisquis es æternæ inquisitor ciuitatis vel patriæ, cuius rex vnus est, i. qui
 condidit illam deus, quid tantis cum suspirijs prospectas festinantem processum terrenæ patriæ
 vel ciuitatis diaboli, quæ paululum remorante regno vnus regis dei, regnare festinat, multoz̄
 regum quasi multoz̄ hydra capitum, & quasi multoz̄ concubitorū meretricis? Ne doleas aut
 fatigeris animo, quasi pro magna felicitate eius iam regnātis & insultantis exilio tuo. Veni
 & ego ostendā tibi damnationē eius q̄ sibi magna videt̄: L. Pro eo qd̄ sedet super aquas multas.
 Vere em̄ sedet hæc meretrix super aquas multas, quia multæ sunt gentes, super quas regnat
 cupiditas. Deniq; hoc loco aquæ, populi siue gentes sunt. Sic enim paulo inferius aperit
 angelus Iohanni Aquas, inquit, quas vidisti vbi meretrix sedet, populi sunt, & gentes, & linguæ.
 Quia ergo sedet hæc meretrix super aquas multas, i. quia multi sunt populi vel gentes
 quibus dominatur cupiditas, ideo ostendā tibi damnationem meretricis, addidit, magnæ: sed
 profecto talis magnitudo eius fallax est, quā nō stat. Neq; enim frustra gentes vel
 populos hic significari placuit per aquas. Fluunt nanq; gentes per carnis generationem, &
 defluunt ab ortu suo vsq; ad mortis occasum, & nunq; ad certum locum in quo solidentur
 & stent perueniūt, i. ad eum. Magna meretrix non tamē vera magnitudine, sed sua æstimatione.
 Causam reddit cur eam meretricem dixerit, dū cōtinuo subiungit: L. Cū qua fornicati sunt reges terræ. Vera nanq; & magna fornicatio est, creaturæ rationalis, i. hominis, elōgare se à deo, & adherere mundanæ cupiditati. Hinc em̄
 Psalmita cum dixisset, quia ecce qui elongant se à te, peribunt, continuo subiunxit: Perdidit
 sti omnes qui fornicantur abs te. Hoc maxime reges terræ fecerunt, quoz̄ cupiditati ad regnandum
 nulla suffecerunt spatia terrarum, quinimo & pro dilatandis terminis suis cædes hominum
 innumerabiles perpetraverunt. Taliter fornicantes in eam quoq; amentiam deueniunt, vt
 perditam rationis dignitate, homines dæmonia per varias simulacrorum species colerent, &
 ad colendū ea subditos sibi populos compellerent. Bene ergo cum dixisset, cū qua fornicati sunt reges
 terræ, continuo subiunxit: L. Et inebriati sunt qui habitant terrā de vino prostitutionis eius.
 Fornicando nanq; cū mundi huius cupiditate inebriati sunt. i. sicut hi qui inebriantur vino,
 virtutē discretionis perdunt, & cūcta absq; rōne dicunt & faciunt: ita illi

ita illi per cupiditatē penitus ad terram incuruati, respicere non potuerunt veram diuinitatem habentem in cœlis, & virtutem diuinitatis somnauerunt esse in idolis suis. Veni, inq̄, & damnationem meretricis huius ostendam tibi. Cum dicit, veni intelligere debemus electam aiam quasi intus vocari, vt non euaget, & ipsa foras post concupiscentiā carnis & concupiscentiam oculorum, sed colligat se intus ad secretum contemplationis, vbi possit ea que sunt, & quæ post futura sunt penfare diligenter penes se cum iudicio rationis. Nam hoc est quod sequitur: L. Et abtulit me in desertum in spū. Desertum nanq; propter suimet solitudinem significat hoc loco solitariæ mentis remotionem, cum sese remouet à tumultibus curarum propter indagandam dei veritatem. Vnde bene cum dixisset, & abtulit me in desertum, addidit in spū: quia profecto quisquis eiusmodi quærit solitudinem, non carne sed spū ducitur. Sequitur: L. Et vidi mulierem sedentem super bestiam coccineam plenam nominibus blasphemiarum, habentem capita septem & cornua decem. Paulo ante is qui loquebatur meretricem super aq̄s multas sedere dixit, hic aut̄ eandem super bestiam coccineā sedere dicit. Ergo ipsa multitudo aquarum, i. populorum siue gentium, bestia est. Vere ita est, quia q̄ sedet super talium multitudinem aquarum mulier meretrix, i. cupiditas, agit illam vt bestialiter viuat. Hęc bestia coccinea d̄, qui color igneus est, quia videlicet cui cupiditas imperat, omnis multitudo ad cædem & ad libidinem ardens est. Septē huius capita, decemq; cornua quæ sunt vel fuerit, superius iam dictum est, vbi draco stetit ante mulierem quæ erat purpura, & vbi visa est de mari ascendens hæc eadem bestia, Sed & de noibus blasphemiarum plena esse d̄, illic iam dictum est. Breuiter tamen capitum eorumdem, cornuum atq; no-
 minum blasphemiarum notitia, renouanda est. Sunt liquidem septem capita, septē mundi regna, quæ à tempore promissionis qua p̄i nostro Abrahamæ semen benedictionis Ch̄s repro-
 missus est, fidem seminis eiusdem impugnaverunt, eamq; extinguere contenderunt, impug-
 nado fidelem populum, s. regnum Aegyptiorum, regnum Israelitarum carnalium, regnū
 Babyloniorum, regnum Persarum atq; Medorum, regnum Macedonum, regnum Romanorum, &
 regnum Antich̄i quod erit vltimum. Hæc septem mudi regna septem capita bestiarum sunt.
 Porro decem cornua septem capitum, decem reges intelliguntur eorumdem septem regnorum.
 Nam vnus ex illis regibus, s. regnum Macedonum, quod viuente Alexandro magno, non
 habebat nisi cornu vnum, i. regem vnum eundem Alexandrum, mortuo illo in quatuor
 ventos cœli diuisum est, & cepit vnum regnum reges habere quatuor, atq; hoc modo
 sunt cornua decem, i. reges decem. Noia vero blasphemiarum, noia vsu patet diuinitatis
 fuerunt, quæ videlicet regibus suis adulando regna mundi siue gentes, deus illos haberi
 voluerunt, maximēq; defunctos in cœlum falsis laudibus extulerūt. Super huiusmodi
 bestiam vidi, inquit, mulierem sedentem, i. cupiditatem, oīmq; vitioz̄ corruptelā regnantē.
 L. Et mulier erat circumdata purpura & coccino, & inaurata auro, & lapide pretioso, & margaritis:
 habens poculū aureū in manu sua, plenū abominationū & immunditiæ fornicationis eius:
 & in fronte eius nomen scriptū, mysteriū: Babylon magna, m̄ fornicationū, & abominatio-
 num terræ. Et vidi mulierem ebriā de sanguine sanctoz̄, & de sanguine martyrum Iesu.
 Videris damnationem mulieris siue meretricis iuxta sponsonem dicentis angeli: Veni
 ostendā tibi damnationē meretricis magnæ, quæ sedet super aquas multas, prius eiusdem
 damnationis testatur se vidisse causas. Earum prima est quod professionē publicam susce-
 pit fornicationum & abominationum terræ. Nam cum d̄, & in fronte eius nomen scriptū,
 mysteriū: Babylon magna, mater fornicationū & abominationū, nimix̄ publica professio
 nis arguitur, videlicet quod non vtcunq; ciuitas diaboli peccet aut fornicetur, vtz̄ ita vt in
 ipsis peccatis & fornicationibus suis gloriatur. Secunda damnationis eius causa est, q̄ san-
 guinē non consentientiū sibi sanctoz̄ fudit, Nam hoc est quod de visione sua repetens: & vidi
 di, inquit, mulierē ebriam de sanguine sanctoz̄, & de sanguine martyrum Iesu. Duas igit̄
 damnationis eius causas hic præscriptas diligentius intueamur. L. Et mulier erat, inquit,
 circumdata purpura & coccino. Purpura regius est amictus, cunctamq; regnorum siue regū
 huius mundi aulicam potestatem siue superbiā designat. Quis porro nesciat quod regiā po-
 testatem pene semper comitata sit homicidalis crudelitas? Pleni sunt libri imo satiatam
 sunt theatra orbis terraz̄ regum tragœdijs, qui ob cupiditatē regnandi non solum in exte-
 ros arma tulerunt, verum etiā in cognatos vel fratres, aut etiam parentes, ne participes aut
 æmulos regni paterentur, ferrū crudele transegerunt. Recte ergo cū purpurā sociat coc-
 cinū, dicendo, & mulier erat circumdata purpura & coccino, quia profecto purpurā regno-
 rum semp̄ comitata est ignea crudelitas homicidiorum. Et pulchre dicitur quia circumdata
 erat purpura: quo nimirum dicto vigilat̄ audientibus ad animum reuocat, quāta in regali
 habitu superboz̄ sit vanitas. Extrinsecus nanq; pulchris quidē speciebus colorari pos-
 sunt, quaz̄ vel optima videtur regia purpura, sed intrinsecus vel subius eandē purpurā non
 solummodo propter fluxā libidinē vlcerosā, verū etiā pec accidentiū morborū genera di-
 uersa

2. Timo, 3.

CAP. XVII

Prostituti-
onem,

Pfal, 72

1. Iohan, 9

Supra II, 7

Gene, 22

Daniel, 6

tur pedes tui videndo talem. i. non verā sed phantasticā pulchritudinē meretricis? Simulq; ut supra prēmiserat, dicens: Veni, ostendam tibi damnationem meretricis magna quae sedet super aquas multas, ingreditur ad consolandum eos de quorum sanguine illa sese inebriare non desinit, & dicit: Ego tibi dicam sacramentum mulieris & bestiae quae portat eā. J. Sacramentum hoc. i. secretum, malum illius est, quod nunc ab oculis eius absconditum est, dum in purpura & coccino, auroq; & lapidibus pretiosis & margaritis nitet & fulget. Neq; nunc interim credit aut scire vult, quod mali quippiā sibi euenire possit, sed dicit: Sed eo regina, & vidua non sum, & ignorabo sterilitatem: Sacramentum ergo, id est, secretum est, quod illi futurum est damnationis iudicium, & hoc iccirco sanctis & prophetis reuelatur, quorum nunc Iohannes typum gerit, ut consolentur in deo, nec moueantur pedes eorum aut zelentur pacē, ut iam dictum est, peccatorū videndo. Vnde & hoc nō praetereundum: quia tunc maxime cōpit eiusdem mulieris siue bestiae dēnatio reuelari, quādo in captiuitatem Babyloniam ductus est populus dei, ut non mouerentur à spe sua ciues tardatūs regni dei, videntes proprerātē & quasi matutinam gloriam regni huius mundi, sub quo tenebantur captiui. Tunc enim Daniel huiusmodi visiones rerumq; imagines vidit, quemadmodum inter cetera dicit: Et vidi quoniam interfecta esset bestia, & perisset corpus eius & tradita esset igni ad comburendum. Aliter quoq; sacramentum mulieris & bestiae, quae portat eā, significatio eius potest intelligi, ut quod ait: Ego dicam tibi sacramentum mulieris & bestiae quae portat eam, quae habet capita septem & cornua decem, idem sit ac si dicat: Ego tibi dicam quid significant bestiae capita septem & cornua decem. Sequitur enim: L. Bestia quam vidisti, fuit & non est, & ascensura est de abyso, & in interitum ibit. J. Magnifice consolentur captiui filij Sion, quātumcunq; tyrānizet captiuādo illos crudelis & bestialis Babylon quia bestia quam vidisti, inquit, fuit & non est. At vero deus in quo vos spem vestra posuistis o captiui & peregrini, erat, & est, & venturus est. Sic enim pro hac eadem intentione in initio libri huius dictum est: Gratia vobis & pax ab eo, qui est, & qui erat, & qui vēturus est. Consolemini igitur, quia qui pro vobis est deus, semper est: quae autem contra vos est bestia, fuit & non est. Non enim semper est, sed omne quod agit, quod valet aut potest, transitorium est. Ipsa esse definit, dominus autem in aeternum permanet. L. Et ascensura est, inquit, de abyso, & in interitum ibit. J. Quod idem est ac si dicat: Crudelitatis suae potentia, quae fuit & non est, refuscitabit in Antichristo: sed cum ad modicum fuerit, in interitum ibit: quia dominus Iesus interficiet eum spiritu suis. Et nunc quidem hoc tantum veraciter dictum sit quia fuit & non est: tunc autem dicetur, quia fuit quidem bestia haec & iam non est, nec erit. L. Et mirabuntur, ait, inhabitantes terrā quorum nomina nō sunt scripta in libro vitae: a constitutione mundi. J. Quid mirabuntur illi? Nimirū illud quod ego te nolo mirari, arguens te & dicens: quare miraris? Mirantur illi qui caelum nō aspiunt, sed terrā sicut cor pore ita & mente inhabitant. J. Quorum nomina non sunt scripta in libro vitae, i. quos deus ad vitā nō praedestinavit à constitutione mūdi, videlicet quādo deus mundum siue genus humanum constituit, quādo creatis hoībus primis benedixit eis & dixit: Crescite & multiplicamini. Quos tunc deus in libro suo non scripsit, quos tunc illa benedictione sua nasci nō iussit, vel qui ad illam non pertinent benedictionem creatoris, illi mirabuntur ut hactenus mirati sunt bestiam huiusmodi. J. Qui nam sunt illi? Nimirum omnes quorum causa vt nascerentur peccatum extitit primae praeruaricationis, quia propter illud nati sunt illi omnes superflui, dicente ad mulierem deo: Multiplicabo ærumnas tuas & conceptus tuos. Illi mirabuntur & semper mirati sunt magnitudinem bestiae, siue pulchritudinem meretricis, puram eius, coccinum eius, aurum eius, pretiosos lapides eius, margaritas eius. L. Videntes bestiam quae erat, & non est. J. In hoc iam stultitiae arguuntur illi imitatores dum dicit, quae erat & non est. E contra, tu illum mirare & mirabilem praedica, qui erat, & qui est, & qui venturus est. L. Et hic est sensus, qui habet sapientiam. J. Ac si dicat: In his quae vidisti & quae dico, sensus & utilitas latet, & ille sentit qui habet sapientia, id est, qui in scripturis sanctis exercitatus est. L. Septem capita septem montes sunt, super quos mulier sedet, & reges septem sunt. J. Hoc superius iam diximus, quia septem capita septem sunt regna mundi nouissima, quorum vnum quodque suo tempore, sicut sacra testatur scriptura, contra regnum dei stetit ciuesq; eius in mundo peregrinātes, varijs tribulationibus pressit. Primum enim Aegyptiorum regnum filios Israel affixit: secundum regnum Israelitarum, iustos homines & prophetas domini Iezabel incipiente, occidit: tertium regnum Babyloniorum, Hierusalem igne succendit, & populum eius captiuauit, & tres pueros misit in camini ignis: quartum regnum Persarum & Medorum, instigante Aman sperbissimo, vniuersum genus Iudaeorum propter Mardocheum pene deleuit: quintum regnum Macedonum, per Antiochum Epiphanem, populum eundē crudeliter affixit: sub quo & Machabaei fratres, mirando sunt martyrio coronati: sextum regnum Romanorum, orbem terrarū Christianorum sanguine

Esai. 47

Dani. 7

z. Thesa. z

Genē. 3.

Exodi. 1.
Exod. 5.
3. Regū. 19.
Daniel. 5.
Hester. 3.
1. Macha. 1.
2. Mach. 7.

sanguine impleuit, septimū regnū Antichri tanta tribulatioe fideles tribulabit, vt si fieri potest, in errore inducant etiā electi. J. Isti sunt septē montes, i. septē regna. Deniq; regna haec ppter superbiam ipsorū: quia in altū contra deū tumuerūt, montes appe llauit. Vnde cū dixisset, septē capita, septē mōtes sunt, exponēs quid dixerit, addidit: & reges septē sunt. Reges enim p regnis aq; pollēter posuit, imo magis p prie, qā non tā regna vel spatia terrarū q; reges in crimine sunt, vt bestiae capita dicant & sint. Et quis multi in singulis regnis p successores regnauerint, pulchre tñ quot regna sunt tot reges posuit, qā non tam personas regnantes q; regias potestates numerari spēns causa flagitat. Sequit ergo: L. Quinq; ceciderūt vnus est, & alius nondum venit. J. Etē qñ hāc vidit Iohannes, illa mūdi aetate iam & Aegyptius rex q; filios Israel oppressit, & Israeliticus rex Acha siue Iezabel, quae vel cui' posteritas prophetas occidit, & Babylonius rex, qui populum dei captiuauit, & Perficus rex, imo q; illum instigauit Aman hostis Iudaeorū, & Antiochus de regno Graecorū, qui tāta tamq; nefanda gessit in illum dei pplm, isti qnq; ceciderūt, in inferno sepulti fuerāt. Notandum quippe quia super singulos istorum talia caelitus iudicia facta sunt, vt si cōsideres singulos euentū, fateri non dubites proprie dictum esse, quia ceciderūt. Deniq; rex Aegyptius cum curribus & equitibus suis in mare cecidit, sanguinem Achab linxerunt canes, & comederūt Iezabel: Nabuchodonosor de regno electus, sēnū vt bos comedit: Amā in patibulum suspēsus est, Antiochus computrescens impiā miserabili obitu vitā finiuit. J. Quinq; ergo iā ceciderūt, & vnus est, inquit, Quis ille vnus? Nimirū rex siue impator Romanus, q tūc erat & in Chria non sauebat, qñ hāc dicebant. Iā quidē Nero dedecorosus turpiter perierat, sed persecutio quam primus in Chrianos edixerat, tūc in Romano principatu vigeat. Quamuis multi fuerint eiusdem imperij principes, Christianorum persecutores, tñ pro vno, sicut iā dictū est, regno vniuersitas illorum rex vnus est. L. Et alius, inquit, nondum venit. J. Nimirū q Antichri erit. Vnus ille quem tunc esse dixit, & alius quem nondum venisse asserit, adduntur illis qnq; qui ceciderūt, & septē sunt. Cū dixisset, & alius nondū venit, cōtinuo subiūxit: L. Et cū venerit oportet illum breue tempus manere. J. Quare breue & non lōgum tempus oportet eum manere? Videlicet propter electos. Erunt enī, inquit dñs, dies illi tribulatiois tales, qñes non fuerunt ab initio creaturā: quā condidit deus vsq; nunc, neq; fient. Er nisi breuiasset dñs dies, non fieret salua oīs caro. Sed ppter electos quos elegit, breuiavit dies. Ergo cum venerit, oportet quidem illum manere, sed tēpus breue. Hic qā superbi & infirmi sumus, misericordia dei cum socia veritate & terret nos de magnitudine aduersitatis, & refouet de breuitate temporis. Sequit L. Et bestia quae erat, & nō est, & ipsa octaua est, & de septem est, & in interitum vadet. J. Hoc loco bestiam, vnum bestiae caput intelligi oportet, quod videlicet capi put Antichri est. Hāc, inquit, bestia & octaua est, & de septem est. J. Quod idem est, ac si diceret: Antichri vnum idemq; bestiae caput, & octauum & septimum est. Quod nimirū stare vel intelligi non posset, nisi constaret, quia in vno eodemq; Antichro duo quae dā sunt pariter. Etenim ille filius perditionis simul & homo & diabolus est. Itaq; si solum quod exteri us videtur in Antichristo attendas, de septem est: quia de genere vel natura ceterorum regum vel impiorum hominum est. Si autem ad id respicias quod intrinsecus latet, octauū caput est, quia diabolus est, qui antequam ingrediatur habitaculū illius perdit hominis, in caelo semetipsum aduersus deum erexit, & nunc vsq; inuisibiliter superbit. J. Nihilominus tamen & in interitum, inquit, vadet: quia tam facile est deo mittere in interitum hominem simul & diabolum, quā hominem simplicem vel solum, vt veraciter dicatur de vtroq; quae fuit & non est, deus autem semper est. Sequitur: L. Et decem cornua quae vidisti, decem reges sunt, qui regnum non acceperunt: sed potestatem tāquam reges vna hora post bestiam accipiēt. J. De hoc iam superius dictum est, quia septem quidem regna sunt notissima de sanctarum serie scripturarum, quae contra sanctos altissimi inimicitias exercuerunt: sed eorundem regnorum decem reges sunt, quia videlicet vnum ex illis regnum Macedonum post mortem Alexandri in quatuor successores eius per quatuor ventos caeli diuisum fuit, q; singuli diademata sibi imposuerunt, atq; hoc modo decem reges facti sunt. J. Iccirco autem superius dixit, & reges septem sunt, & nunc dicit, decem reges sunt, quia tres ex illis successoribus Alexandri nihil fecisse leguntur aduersus populum dei, sed solus ille quartus qui Syriam tenuit. Ergo numero quidem decem, sed pro actu qui ad presentem causam pertinet, id est, pro persecutione martyrum, tantummodo septem sunt. J. Cum autem paulo ante dixerit, quinq; ceciderunt, & vnus est, quomodo nunc dicit, qui regnum nondum acceperunt? Videlicet mira irrisione, tanquam dicat, regnare quidem visi sunt, & regium fastum nomenq; sibi met vsurpauerunt, sed veraciter nunquam regnauerūt. Neq; enim regnum illoꝝ vere est regnum, sed solus domini est regnum. Hoc ad illud spectat quod superius arguendo dixit: Quare miraris? Nam vere reges huiusmodi non mirandi, sed miseri sunt iudicandi, qui vt regnarent tot homicidia fecerunt, nanque ceciderunt & mortui sunt, & regnum

Matth. 24

Exod. 14.
3. Reg. 16.
4. Reg. 2.
Daniel. 4.
Hester. 7.
1. Mach. 6.

Matth. 24

Danie. 8.

Psal. 11.
Psal. 109.

nondum acceperunt. ¶ Sed quid? Potestatem, inquit, tanq̄ reges vna hora accipiet post bestiam. Non vere regnum, sed q̄si reges quandam potestatem accipient, & hoc vna hora post bestiam, ac si dicat: Extollentiam illorum nequaq̄ regnū voces aut vocari debere putes. Regnum namq̄ diuturnitatem potestatis sonat: At illi non diuturnam potestatem, sed vna hora potestatem acceperunt suę accipient. ¶ Nam iccirco tempore futuro accipient dicitur, quia cum Antichris venerit, eorundem regum q̄ iam ceciderunt vires suę regna ad persecutionem sanctoꝝ reparabit. Quam aut̄ vel qualē potestatem accipiet breuiter insinuat cum dicit: Post bestiam. Idē nāq̄ est ac si dicat: ad effundendū sanguinē sanctoꝝ, q̄a potestas bestię non vere est ad regnandū, sed ad infantiendū, ad sanguinē effundendū. Pulchre igit̄ & vere dictū q̄a regnum nondum acceperunt. Sequitur: L. Hi vnū consiliū habent, & virtutem & potestatem suā bestię tradēt. Hi cū agno pugnabūt, & agnus vincet illos, qm̄ dñs dñorū est, & rex regum, & qui cum illo sunt electi, & vocati, & fideles. ¶ Vnum, inquit, consiliū habēt hi, subauditur cum Antichristus venerit, & breue tempus manserit: omnes enim conspirabūt ad consensum illius filij perditionis. Quid illi reges ante aduentum eiusdem Antichri? Nōne iam vnum consiliū cum venturo illo habuerunt? Nonne eandē intentionem? Nonne eandem voluntatem? Deniq̄ quo consilio, qua intentione, qua voluntate ille sanctos persecuet cum venerit, eadem & rex Aegypti & ceteri, de quibus iam dictum est, suis quiq̄ temporibus affligerunt populum dei, videlicet vt nullus memor existeret vnus & veri dei, & laborabat in eis & per eos diabolus irritam facere fidem p̄missionis. s. feminis, qd̄ est Chrs, quem patribus deus repromisit. Hoc fuit antiquum serpentis illius consiliū, qm̄ primū decepit hominem, videlicet vt nullus saluaretur hominum, & eodem consilio cunctos istos armauit, quos iam sepe diximus Aegyptios, carnales Israelitas, Babylonios, Persas, siue Medos, Macedones, siue reges Antiochos, Cæsares Romanos tandemq̄ caput eiusdem consilij suscitabit in illo sēpedito homine peccati Antichro. Vere ergo vnum consiliū habēt hi. L. Et virtutem, inq̄t, & potestatem suam bestię tradēt. ¶ Quod idē ac si dicat: Illi qd̄ intendunt perire non poterunt, diabolus autem cui deferunt, virtutis potestatis illorum haredem faciet illum propriū hominem suum Antichristum, quasi id quod per illos adimplere nō valuit, saltem efficere possit per istum egregium. Sed qd̄? L. Hi cum agno pugnabunt, ait, & agnus vincet illos. ¶ Omnes iam dudū victi sunt suis quiq̄ temporibus, & adhuc in vno Antichristo simul omnes vincuntur. ¶ Et pulchre cum dicere possit, hi cum Chro pugnabunt, & Chrs vincet illos, maluit dicere: Hi cum agno pugnabunt, & agnus vincet illos, quia nimirum primus illorum .s. Aegyptius rex per immolationem agni victus est, vt filios Israel dimitteret, eosq̄ persequēs in mari rubro merfus est. ¶ Quāuis igit̄ futuro tempore dicat: Hi cum agno pugnabunt, & agnus vincet illos, nihilominus & de præterito ante istum Iohannem tempore intelligendum est, quia cum agno pugnauerunt, & agnus vicit illos. Iohannes namq̄ hic omnium illorum typum gerit, q̄ ab antiq̄ ex q̄ populus dei cepit affligi sub regnis supradictis, meruerūt diuinitus consolari. Hoc mirabile imo laudabile & verum est, quia antequam agnus iste in hunc mundum venisset, hi cum agno pugnauerunt, & ipse vicit eos. ¶ Vnde satis eleganter in propheta iubetur vocari nomen eius, velociter spolia detrahe, cito p̄dare siue, accelera spolia detrahere, festina p̄dari. Quare? Quia, inquit, anteq̄ sciat puer vocare patrem suum & matrem suam, auferetur fortitudo Damasci & spolia Samarię coram rege Assyriorum. Quod idē est ac si diceret: Puer iste q̄ saluator est, anteq̄ nascendo veniat in hunc mundum, sciens siue expertus matrem vtiq̄ virginē, & Ioseph patrem optimū, ipse liberabit Israel de manu inimicoꝝ suoꝝ. ¶ Mira acceleratio, miranda festinatio, vt nondum natus puer ipse promissionem suę natiuitatis habentem siue expectantem p̄p̄m liberet. Hoc tñ ita verum est, vt qui istud non credit, fidelis non sit. Oportet enim credere quia priusquam nasceret iste puer ex matre, deus omnipotens erat cum pate. Vnde cum dixisset: Et agnus vincet illos, continuo subiunxit: L. Quoniam dñs dñorum est, & rex regum. ¶ Nonne antequam nasceretur Babylonios quoq̄ & Persas siue Medos atq̄ Macedones, qui contra se, i. contra suos sui venturi fidem habentes pugnauerunt, eosq̄ captiuos tenuerunt, iste vicit? Quid em̄ aliud Nabuchodonozor regi siue propheta Danieli demonstratur, quando lapis abscisus sine manibus percussit statuam grandem, & conterrita sunt pariter aurum, argentum, æs & ferrum? Quid, inquam, nisi quia Chrs qui est, vt dr̄ agnus, priusquam nasceretur, miranda, sicut iam dictum est, festinatione vince re festinabat, suosq̄ electos sub illis regnis captiuos supra id quod poterant sustinere, tentari non sinebat? Qui enim postquam de virgine natus est, ferrum, quod erat Romanū imperium, euangelicę prædicationis verbo tandem vicit & fregit, ipse priusquam nasceretur, aurum, argentum, id est, regna magna & fortia: Babylonicum, Persicum & Macedonicum contriuit, præeunte verbo propheticę veritatis. Exempli gratia. De Antiocho Epiphane Daniel prædixerat: Et sine manu conteretur, & ita factum est. Diuinitus quippe percussus inuisibili

Exod. 12

Esaie. 8.

Daniel. 2

Daniel. 8.

inuisibili & insanabili plaga computruit, miseramq̄ vitā misere, vt dignus erat, finiuit. Igit̄ & agnus, inq̄t, vincet illos: quippe qui & prius q̄ nasceret, vicit primos. Vnde nō dubitatur, quin vincat & resduos. ¶ Victorię eius participes sunt sancti siue electi eius: ipsi enim laborantibus, adiuuando vincit agnus. Iccirco addidit: L. Et qui cum illo sunt electi & vocati, & fideles. ¶ Isti deniq̄ pugnant & vincunt, sed victoriā agno attribuant, sine q̄ sese nequaquam vincere potuissent aut posse sciunt. Vnde vnus illorum cum dixisset: Quia plus laboraui, continuo subiunxit: Non autem ego, sed gr̄a dei mecum. Electi, & vocati, & fideles, ipsi sunt, de quibus Ap̄s dicit: Quos autem p̄destinauit, hos & vocauit: & q̄s vocauit, illos & iustificauit: q̄s autem iustificauit, illos & magnificauit. Deniq̄ quos p̄a destinauit, ipsi hoc loco dicuntur electi. P̄a destinari namq̄ eligi siue p̄aeligi est. Item quos vocauit, ipsi hoc loco dicuntur vocati. Et quos iustificauit ipsi hoc loco dicuntur fideles, quia videlicet electorum siue p̄a destinatorū atq̄ vocatorū iustitia vel iustificatio fides est. Vñ idem Ap̄s post multa veritatis argumenta dicit: Iustificati igitur ex fide pacem habeamus ad deum, per dominū nostrum Iesum Christum. Item quos magnificauit, ipsi hoc loco pugnat & vincere dicuntur cum agno. Talem namq̄ bestiam viciſſe, vera magnificentia est. Sequitur: L. Aquas quas vidisti vbi meretrix fedet, populi sunt, & gentes, & linguę. ¶ Merito aquarum nomine designantur populi & gentes, super quas meretrix fedet: quia nimirū pro hoc ipso quod eis domina talis p̄æfideret, fluxu sunt & instabiles. Cum autem dicit, ppli & gentes: p̄culdubio nō excipiunt Israeliticę tribus, de quibus Balaam ariolos loquit: Populus solus habitabit & inter gentes non reputabitur. Ergo populorum nomine hoc loco carnales tribus Israel, gentium vero vocabulo cęterę designantur nationes. Quis enim super Israel quocq̄. i. Iudaicū populum, meretricem istam sedere aut sedisse dubitet? Ipsi namq̄ maxime cum cupiditate mundi fornicati sunt, quippe qui fornicationem ipsorum redarguentes sanctos & prophetas occiderunt. Aquę igit̄ & ipsi sunt, suo videlicet vitio, sicut p̄pheta dicit: Audite hæc & non timetis Iacob qui vocamini nomine Israel, & de aquis Iuda existis. i. qui tantum carnis & non fidei filij estis. ¶ Cum dixisset, populi sunt & gentes, ad quid addidit, & linguę? Hoc em̄ necessarium consequeretur, etiam si non dixisset: quia linguę non loquuntur nisi populi & gentes. Cur ergo addidit dicens, & linguę? Nisi forte vt ad memoriam nobis reuocet, quod vt diuiderentur & multiplices fierēt linguę, superbia commouit meretricis huius magnę, in ipso iam pueritię siue petulantis adolescentię eius tempore: Cum enim confiteretur turris Babel p̄ superbiam hoim̄ in cœlum ascendere volentium, à cuius nomine nūc hæc ipsa meretrix dr̄ Babylon, videns hoc deus cōfudit linguam eorum, & inde diuisi ab inuicem recesserunt. Itaq̄ nō frustra cum dixisset, aquę super quas meretrix fedet populi sunt & gentes, addidit & linguę: vt nec illud p̄ætermitteret, quod diuisiones q̄q̄ linguarum damnum vel plagam nobis superbia meretricis huius intulit. Sequit̄: L. Et de cę cornua quę vidisti, & bestia, hi odient fornicariam & desolatam facient illam & nudam, & carnes eius manducabūt & ipsam igni concremabunt. ¶ Mira assertio, mira & vehemēs impiorum detestatio. Quō reges qui per cornua designantur fornicariam suam odisse dicuntur, cum qua ipsi fornicantur? Ipsi namq̄ & non alij sunt reges, de quibus supra cum dixisset: Veni, ostendam tibi damnationem meretricis magnę quę sedet super aquas multas, addidit: cū qua fornicati sunt reges terrę. Ipsi ergo qui cum illa fornicantur, illam odisse & desolatam nudamq̄ facere, & carnem eius manducare, & ipsam igni concremare dicunt. Mirum hoc, attamē verum est. ¶ Quis enim nesciat de regibus mundi quātis odijs semp̄ fuerint inquieti? Et cui sua inquietudine fuerunt infesti, nisi ipsi cupiditati vel glorię mundi, cum qua vtiq̄ fornicati sunt, p̄ferendo illam suo creatori? Instrumenta fornicationis eorum, pulchritudines ciuitatū, & locupletum multitudines gentium quibus imperabant, extiterunt, ceteraq̄ talia quęcumq̄ in mundo sunt prouocantia concupiscentiam oculorum. At illi nunq̄ hæc in pace sua florere p̄miserunt, bellis oia desolantes, turbas hoim̄ gladio interficientes, ciuitates & castella igni concremantes. Nec vero solummodo in alterutros reges contra reges, regna aduersus regna hostili more hæc fecerunt, sed populis suis ciuitatibusq̄ proprijs singuli reges p̄sæpe mala hæc intulerunt. ¶ Nam vt de ceteris taceam, quis vnquā Romę ciuitati populocq̄ & senatui proprio imperatore suo Nerone crudelior aut nequior hostis extitit? Ille desolatam vr̄bem fecit, ille populum & senatum occidendo, quodammodo carnes eius manducauit: ille ciuitatem materiali quocq̄ igne cōcremauit, quodammodo vt pulchritudine flammę deleteretur, spectando in ea similitudine qualiter quondam arisser Ilium, se dēs̄q̄ in altissima turre Meccenatia, tali spectaculo tripudians Iliada decantabat. Tātę crudelitatis quidam reminiscēs & congemiscens, ita cecinit:

Novimus quantas dederit ruinas
Vrbe flammata patribusq̄ cæsis,
Fratre qui quondam ferus interempto

Matris effuso maduit cruore.
Heu grauem sortem, & cætera.

O 3

Verum

1. Mach. 6.

1. Cor. 15.

Roma. 8.

Roma. 9.

Nume. 23.

Esaie. 48.

Roma. 10.

Gene. 6.

In bestia.

Boethius de consol. philoso. li. 2. meta. 6.

Verum ergo est, quia reges terræ q̄ relicto deo cum pulchritudine creaturæ mundanæ fornicati sunt, fornicariā suā oderunt, & quale vehementissima odia ministrabāt pretium suæ fornicationis, illi reddiderunt. Non em̄ est pax impijs, dicit dñs. ¶ Oigitur miserabilis conditio Babylonis terrenæ ciuitatis, quæ à deo fornicatur cum amatoribus, quia non solū fornicatur cum amatoribus, sed cum hostibus, quorum & si quis amor est, tanto felle amaritudinis permiscet, vt ipsam hostiliter dilanient cū qua fornicant. Horū causa vel incitator malorum diabolus est. Accirco non dixit tantummodo, & decem cornua quæ vidisti hi odient fornicariam, sed & decem cornua quæ vidisti, & bestia, inquit, hi odient fornicariam suā, &c. Continuo subiugit: L. Deus autē dedit in corda eorū vt faciant quod illi placitū est, vt det regnum suum bestia, donec consummentur verba dei. ¶ Vt faciant, inquit, quod illi placitū est. Cui illi? Videt hoc referri ad deum, quia sic p̄missum est: Dedit enim deus in corda eorum, & ita intelligi, vt faciant quod illi, subauditur deo, placitū est. Verū quia p̄miserat: Et decem cornua quæ vidisti & bestia, hi odient fornicariam, & deinde cum dixisset, vt faciant q̄d illi placitum est, addidit, vt dent regnum suum bestia: rectius refertur ad eandem bestiam, s. vt faciant quod illi, subauditur bestia, placitum est: & deinde, vt dent regnum suum bestia, i. vt totius regni sui vires impendant diabolo, faciendo voluntatem eius, quæ semper aduersat bono dei proposito. ¶ Quid enim illi faciunt nisi malum? Malū autē deo non placet, imo eos qui malum operantur ipse odit, sicut scriptura ei testis est, dicens: Odisti omnes qui operantur iniquitatem. Item: Qm̄ non deus volens iniquitatem tu es. ¶ Sed iterum scriptura dicit: Faciens pacem & creans malum. Intra hæc secundum veritatis rationem, & secundum patrum orthodoxorum veridicam autoritatem dicendum & sentiendum est, quia malū illud quod est afflictio siue bellum paci contrarium, de qua dictum est, faciens pacem, deus aliquñ creat propter correctionem: malum autē, i. iniquitatem siue peccatū neq̄ creat, neq̄ illi placitum est. Et est quidē voluntatis eius, vt bellum siue aliā eiusmodi afflictionem, cū supererit ijs q̄ peccatis præcedentibus perpeti merent, effugere nō possint, vt autē hoies mala faciant vel mali fiant, nunq̄ fuit aut placitū est illi. ¶ Queritur ergo: Si malum quod faciūt, vel hoc ipsum q̄ mali sunt, non est deo placitū, quō hic præmissum est, deus enim dedit in corda eorū? Quod dum quærit, consequetur vel simul & illud quærendū est q̄d dicit P̄salmistæ: Conuertit cor eorū vt odirent populum eius, & dolum facerent in seruos eius. Illud autē sic intelligi oportet, q̄tenus nulla vnq̄ suspicio in corde hominis locū inueniat, q̄si deus odij vel doli aliquñ autor existat, quod vel suspicari de mentissimū atq̄ impiū est. Deus em̄ neq̄ Pharaonē indurauit, neq̄ cor Aegyptiorū in odiū conuertit, voluntatē habēdo duritiæ vel odiij ipsoꝝ, sed tantummodo bona fecit filijs Israel, multiplicādo illos in terra illa, sicut Abraham p̄miserat dicens: Benedicā tibi, & multiplicabo semen tuū. ¶ Pharaonē autē & Aegyptiū sicut superbi ita & inuidi erāt, & secundū morē inuidentiū, quanto plura vel maiora dei bñficia videbant impendi his q̄bus inuidebant, tāto maiori cōtra illos odio fauebat. Hoc p̄uidēs deus dicebat Moysi: Ego indurabo cor Pharaonis. Quod idē est ac si diceret: Ego q̄dem signa & pdigia pro filijs Israel faciam coram Pharaone & seruis eius, sed quia inuidi sunt, hoc illis ad nihil aliud valebit, nisi vt odio maiori contra eos indurent. Hoc sensu versiculū p̄dictum p̄ Augustinus explanat. ¶ Igit & q̄d hic dictū est, deus em̄ dedit in corda ipsoꝝ sic intelligi oportet, vt nullatenus suspicemur q̄ deus in corda quorūlibet regū illoꝝ miserit, q̄tenus facerent quippiam mali, aut ipsi fierent mali, sed bona q̄ voluit singulis in tēpore suo fecit regnis, reges autē mundi vt superbi ita erant & inuidi, & alternatē inuidebat felicitati. Exēpli gr̄a: Prospera fecit deus Babylonij, vt valentiores essent gētibus cæteris. Et ne dubium sit hoc illis à deo esse datum, deus ipse in propheta dicit: Iugum ferreum posui super collum cunctarum gentium istarum, vt seruiant Nabuchodonozor regi Babylonis, & seruiant ei. Insuper & bestias terræ dedi ei. Hoc datū dei misit in cor Medis & Persis, vt pote inuidenti bus & æque superbis, vt ascenderent & facerent in eos quicquid potuerunt mali, deo nō resistente illis, imo permittēte propter peccata Babylonis. Eodem modo postea Macedones Persarum & Medorum felicitas concitauit, quam vtq̄ non casus sed ordinatio dei fecerat illis. Itaq̄ deus, inquit, dedit in corda eorum vt faciant quod illi placitum est, vt dent regnū suum bestia, i. felicitas alijs concessa dono dei, aliorum inuidentiū corda in odium concitauit, & ita contra alterutros per inuidētiam excitati sunt, vt vniuersas regnorum suorū vires ministerio cērtaū impenderent malitiæ diabolicæ. Vt quequo? L. Donec, inquit, consummentur verba dei. J. i. adimpleantur ea quæ deus per sanctos & prophetas suos de regnis illis futura iudicia sua prædixit. Quid enim euenturum fuerat illis q̄d nō ante prædixerat factus ad homines seruo dei? Aut quid prædixit de illis sermo dei, nisi quod eis iuste obueniret debuit? Deniq̄ futurum erat & fieri iuste debebat, vt Aegyptij postquam oppressissent filios Israel, ipsi penas darent suæ iniquitatis, & hoc ante loquēs ad Abraham deus ipse p̄dixit. Ait enim: Scito prænosces quod peregrinum futurum sit semen tuum in terra non sua, & sub

& subiciēt eos seruituti, & affligent eos quadringentis annis. Veruntā gentem cui seruituri sunt ego iudicabo, & post hæc egredientur cum magna substantia. Item futurum erat, vt reges Israel & Iuda, propter abominationes quas fecerunt, & p̄pter sanguinem innocentem quem effuderunt, condigna rezepturi forent, tandēq̄ & Israel & Iudas in Assyrios atq̄ Chaldæos traditi captiui abirent, & hoc ante per prophetas deus non semel prædixit: Ple ni sunt libri prophetarū, Esaiæ, Hieremiæ, Ezechiel q̄q̄ verbis domni ita p̄dicentis: Item futurum erat vt Babylon subuerteret à Medis & Persis, & hoc ante per eisdem prophetas, & per Danieleum deus quoq̄ prædixit. Item futurum erat vt Persæ & Medi ab Alexandro Macedone superarent, & hoc ante per iam dictū Danieleum deus præostendit & p̄dixit. Item futurum erat vt tam Macedones q̄ cæteræ gentes comminuerent atq̄ conculcarent viribus Romani imperij: & hoc ante eidem Danieli præostendit per bestiam quartam magnā terribilem q̄q̄ & fortem nimis, dentes ferreos habentem, comedentem atq̄ comminuentem & reliq̄ pedibus conculcantiem. Item futurum est vt Antichr̄s regna hæc oia supergredieretur operatione habitantis in illo diaboli, & plus omnibus conterat sanctos altissimi, & hoc ante non solum in prophetis verum etiam p̄ semetipsum in euāgelio suo prædixit filius dei. Igit recte & veraciter dictum, donec consummentur verba dei, quia videlicet nihil egere aut agere possunt regna mundi q̄si contra propositū dei, q̄d deus non p̄scierit, imo & p̄dixerit. ¶ Notanda tñ infinita cunctoꝝ peruersitas, cum dī primo: hi cum agno pugnabunt, & deinde, hi odient fornicariā & desolatā facient eā, &c. quia concorditer quidem contra deum dimicant, & vno spū malignitatis in hoc sibi consentiūt: ad concupiscētias vero suas, vel propter cupiditatē eorū quæ in mundo sunt, discorditer insanunt, & inuicē sæuunt, & omnibus modis à semetipsis serpentina hæc capita dissentiant. Tandemq̄ angelus idē dicit: Et mulier quā vidisti est ciuitas magna, quæ habet regnū super reges terræ. Breui recapitulatiōe renouat q̄d superius dixit, vel quod ipsa in fronte mulieris scriptura signauit: Babylon magna m̄ fornicationem & abominationem terræ. ¶ Porro q̄d illuc dixerat, cum qua fornicati sunt reges terræ, hic paulisper commutauit dicēdo, quæ habet regnum super reges terræ. Et quidē multū est illic dictū ad significādam ignominia regū terræ, sed multo amplius hoc valet ad insinuandā seruile stultitia regū terræ cum dī, quæ habet regnū super reges terræ. Quid em̄? Nonne reges terræ supini incedunt & sese esse liberos confidunt? Sed ecce regnū super se habere comprobant, & quod turpissimū est, mulier meretricis super eos regnare, & ceruicibus eorū incumbere rōnabiliter atq̄ irrefragabiliter asseritur. Mētiunt ergo liberos se esse pronuntiantes: quia serui sunt, & meretricium portant iugum, semper anhelantes & sub onere curui, tot dominorum serui quot vitioꝝ captiui. L. Et post hæc vidi alium angelū descendentem de cœlo, habentem potestatem magnam, & terra illuminata est à gloria eius, & clamauit in forti voce dicens: Cecidit cecidit Babylon magna, & facta est habitatio dæmoniorū, & custodia omnis spūs immundi, & custodia omnis volucris immundæ & odibilis, quia de ira fornicationis eius biberunt oēs gentes, & reges terræ cum illa fornicati sunt, & mercatores terræ de virtute delitiarū eius diuites facti sunt. ¶ Necdū is qui loquebat angelus suam videt sponsonē peregrisse q̄ dixerat: Veni ostēdam tibi damnationem meretricis magnæ, & alius iā intro ducit angelus exclamans in forti voce, & hic maxime damnationem eiusdē exprimit meretricis, quā ille tantummodo q̄ nam esset designauit, capitāq̄ eius & cornua descripsit. Hoc recte & secundū rem factū proprie perpendis, si re colas quæ meretricem hæc & prius totus prophetalis ordo, maximeq̄ Daniel demōstrans contra libidines & crudelitātē eius multa declamauit: & deinde p̄ semetipsum veniens filius dei, angelus magnus & fortis de q̄ propheta dicit: Et ecce venit ad templū suū dñator quē vos quæritis, & angelus testamētī quē vos vultis, damnationē eius in auditu orbis terrarū: iā adesse forti voce clamauit, & euāgelica manifestatione p̄dicauit. ¶ Nūc alij angelū pulchre de cœlo descendente se vidisse dicit, quia videlicet iste de cœlo p̄ humilitatē descendit, vnde quidā alius p̄ superbiā cecidit. Hic habet potestatem magnam, inquit, quod dixisse ad rem p̄sentem multum attinet. i. ad eam quæ hic ostendit damnationem meretricis. Ipse em̄ q̄dam loco de semetipso loquens cum dixisset: Sicut em̄ habet pater vitam in semetipso, sic dedit & filio vitam habere in semetipso, cōtinuo subiūxit: Et potestātē dedit ei iudiciū facere, quia filius hois est. Itē Neq̄ p̄ iudicat quenq̄, sed omne iudiciū dedit filio. Recte ergo habentē potestātē magnā dicit, potestātē facendi iudiciū siue damnationē meretricis. L. Et terra illuminata est à gloria eius. ¶ Et hoc vere dictum est, quemadmodum & eo veniente Zacharias propheta cecinit dicens: Visitauit nos oriens ex alto, illuminare his q̄ in tenebris & in vmbra mortis sedēt. Et ipse cū venisset de semetipso dixit: Ego sum lux mundi, q̄ sequitur me nō ambulabit in t̄nbris. Itē: Quādiu in mūdo sum, lux sum mundi: Iste illuminator angelus. L. Exclamauit in forti voce, dicens: cecidit cecidit Babylō magna. ¶ Vbi vel q̄n angel⁹ iste hoc clamauit? Nimis apud multā ludæorū turbā, in statū articulo suæ passionis, q̄ videlicet passioe actū est, vt caderet ei

Esaie. 10.
Hierem. 27.
Ezech. 124
Daniel. 7.
Daniel. 8.

CA. XVII.

Iohan. 9.

Lucæ. 1.
Iohan. 8. 12
Iohan. 9.

uitas diaboli, Dixit enim: Nunc iudicium est mundi, nunc princeps huius mundi eijcietur foras. Hoc non quomodo cunctis, sed in forti voce clamauit. i. contra infirmitatem carnis confortatus ratione diuinitatis. Nam infirmabat quidem caro vt ita diceret: Nunc anima mea turbata est. Et quid dicam? Pater saluifica me ex hac hora. Confortauit autem semetipsum p. tinus, dicendo: Sed propterea veni in horam hanc. Pater glorifica tuum nomen. Confortatio siue fortitudo hęc nimis memorabilis & laudabilis est. Recte igitur & opportune dictum quia in forti voce clamauit. Sed quomodo non repugnant fibimet partes clamoris siue dictionis huiusmodi? Cum enī dixisset, cecidit cecidit Babylon magna, addidit: L. Et facta est habitatio dæmoniorum, & custodia omnis spūs immūdi, & custodia omnis volucris immundæ & odibilis. Quomodo & cecidit, & nihilominus tamen ita clausa & munita est, vt volucres volare non possint? Ad hæc breuiter dicendum clamante angelo isto, i. patiente Christo, quæ videlicet passio eius clamor grandis extitit. De quo Apłs, qui in diebus, inquit, carnis sue preces passionisq; ad deum, qui illum saluum facere possit à morte, cū clamore valido ac multis lachrymis offerens, exauditus est pro sua reuerentia: taliter ad clamorē eius ciuitas diaboli cecidit, vt omnes & soli euadere ac ruinas eius trāsilire possent electi, ruptis vinculis peccatorū: tam originalis q̄ etiam actualium, propter iustitiam fidei ipsorum. Recte igitur & cecidit Babylon, ait, & nihilominus facta est habitatio dæmoniorū, & custodia omnis spūs immundi, & custodia omnis volucris immundæ & odibilis, quia videlicet in electis tantum ois structura p̄cti, cunctaq; mortis & inferni potestas corruit: in reprobis, & damnatio p̄cti, & p̄nalis inferni carcer p̄stitit. Quod dixit, habitatio dæmoniorum, hoc re petiuit dicendo, & custodia omnis spūs immundi. Dæmones q̄ppe spūs immundi sunt. Et quā ob rem repetiuit: Videlicet, quia damnati angeli q̄ sunt dæmones siue spūs maligni, duplici p̄ causa p̄nas dabunt. Altera causa est, quia in celo cōtra creatorē superbiunt. Altera, quia genus humanū primā q̄ serpentē p̄uicatione deceptū, cunctis vitijs fordidus polluerit. Propter illam dæmones, hoc est, scientes quia contra scientiam dei sese extulerunt: propter istam causam spūs immundi dicitur, quia spurcissimi sunt: quia sicut iam dictum est, genus humanum per suas suggestiones multimodis immunditiæ atq; ignominiaē passionibus affecerunt. Porro volucres immundæ & odibiles omnes superbi tam dæmones q̄ homines recte intelliguntur. Volatus namq; volucrum, leuitatem atq; vanitatem significat superbientiū. Nec vero qualibuscunq; volucris, sed immundis assimilantur. Verbi gr̄a, noctuis siue vpupis, quæ stercoribus humanis insidere delectant, atq; iccirco recte immundæ & odibiles habent. Taliscunq; volucris Babylō facta est custodia, & sicut p̄ Esaiam dictum est, nō poterit auolare de angustia. Causa siue ratio ruinae quæ subiungitur, manifesta & superior partim exposita est. Quia de ira fornicationis eius biberunt omnes gentes, & reges terræ cum illa fornicati sunt: & quia de delictis eius mercatores terræ diuites facti sunt. J. Tria hic dicuntur, quia de ira fornicationis eius biberunt omnes gentes, quia reges terræ cum illa fornicati sunt: & quia delictis eius mercatores terræ diuites facti sunt. Causæ summa, totum fornicationis opprobrium, regibus imputatur, & hi sępius in hac lectiōe fornicationis eius dem seclere denotant. Et merito, quia videlicet quod meretrix illa docuit non solum susceperunt, verum etiam imperij sui decreto simul & gladio roborauerunt. Porro gētes quæ regibus subiecti siue pro imperio illorum, siue sponte sua pro deo, monstra coluerūt: recte de ira, inq̄, fornicationis eius biberunt. Non ait tm̄ de fornicatione eius, sed de ira fornicatiōis eius biberunt: quia videlicet fornicationem qua coluerunt & seruierunt creaturæ potius q̄ creatori, protinus ira dei subsecuta est, vt derelinqueret eos, & traderet passionibus ignominiaē, traderet eos in desideria cordis eorum in immunditiam, vt traderet eos in reprobū sensum, vt facerent ea quæ non conueniunt. Nunq̄d vero contestanter d̄, quia mercatores terræ de virtute deliciarum eius diuites facti sunt, & non potius idem mercatores sic falso arbitrati esse culpantur? Deniq; non ipsa Babylon, i. ipsa cupiditas radix omnium malorū, & quicunq; cupiditati p̄sunt, maligni dæmones atq; peruersi homines orbis terrarū seductores, qualium vniuersitas hic Babylon d̄, & magna fornicationum mater: non, inquam, peruersitas talium, sed vnus dei bonitas etiam bona eiusmodi, de quibus mercatores terræ ditati sunt, creauit & dedit: ipsi autem aliter sunt arbitrati. Vnde recte de talibus deus per prophetam dicit: Et filiorum illius non miserebor, qm̄ filij fornicationum sunt, quia fornicata est mater eorum. Confusa est quæ concepit eos, quia dixit: Vadam post amatores meos q̄ dāt panes mihi, & aquas meas, lanam meam, & linum meum, & oleum meum, & potū meum. Et hæc nesciuit quia ego dedi ei frumentum, & vinum, & oleum, & argentum multiplicauit ei, & aurum quæ fecerunt Baal. Sed & quod non dixit tm̄ de delictis, sed de virtute, inquit deliciarum eius diuites facti sunt, stultitiam denotat ipsorum, apud quos paupertas probro habetur, & velut immane contemnitur vitium, diuitiarum autem abundantia virtus existimatur, cum e contra Ethnics quocq; dicat:

Vilius

Vilius argentum est auro, virtutibus auge. Notandum tñ q̄ nō cōtētus est dixisse se mel tm̄ cecidit Babylon, sed geminato casus vel ruine verbo, cecidit cecidit, inq̄, Babylon. Et q̄dem repetitio affirmatio est, sed & p̄ter hoc sciendū, quia Babylon hæc clamante angelo isto clamorem supradictū, i. patiente Christo pro salute oim, vtrobiq; cecidit, tā apud inferos q̄ apud superiores, i. viuentes corruit, Deniq; & potestas eius infernalis cōtracta mortuos amisit, vt sanctorum pp̄s qui tenebatur in morte captiuus, & de illis exiret claustris & vinculis & saltitas eius denudata est atq; subuersa hic apud viuentes in dæmonum templis atq; simu lacris, vt qui tenebant in diebus erroribus à diabolo captiuus, exiret ad deum vniūq; p̄ euan gelicam prædicationem de tñbris suis ad lumen veræ euocati. Recte ergo geminatum est verbum, quia & illic vis mortis, & hic dæmonū cultus cecidit. L. Et audiui alia vocē de celo dicē rem: Exite de illa pp̄s meus, vt nec participes sitis delictorū eius, & de plagis eius nō accipiat, qm̄ peruenerūt p̄ctā eius vsq; ad cœlū. Et recordatus est dñs iniquitatū eius. J. Postq̄ angelus ille clamauit, alia vocē de celo audiui, inq̄, quia postq̄ ipse Chrs euangelizauit atq; passus est, spūs sanctus de celo venit, & linguas alias apłs Christi dedit. Extunc triumphus dñicæ passionis cępit annuntiarī vniuerso orbi, extunc in oēs gentes pœnitentiā & remissio peccatorū cępit p̄dicari. Exite ergo, inq̄, vox ista de Babylone pp̄s meus, i. agite pœnitentiā, & vnusquisq; vrm̄ in noie dñi baptizet. Hoc enim veraciter de Babylone exire est. Populus ait meus, i. o tu ois qui ad vitam æternam es præordinatus. Nam foris quidem omnibus prædicatur, & plerunq; reprobi q̄q; quasi ad credendum perducuntur, sed intus in proposito dei soli electi requirunt. Et quid intendat dicendo, exite pulchre definit subiungendo: vt ne participes sitis delictorū eius, & e plagis eius non accipiat. Non ergo de loco ad locū exire iubent, sed vitā mutare, vt relictis peccatis & supradictis fornicationibus eius, consequenter & condigne plagas quoq; eius immunes habeant. Qm̄, inquit, peruenerunt peccata eius vsq; ad cœlum, i. qm̄ fornicando, & sanguine sanctorū sese inebriando ad hoc vsque peruenerunt, vt ipsum occideret cœli regē & dñm. Et ob hoc recordatus est, ait dñs, iniquitatū eius, i. diem statuit iudicij vniuersalis, in quo iniquitates eius puniant. Vnde & sequitur: L. Reddite illi sicut ipsa reddidit vobis, & duplicate duplicia secundū opa eius. In poculo quo miscuit, miscete ei plūm. Quantū glorificauit se, & in delicijs fuit, tm̄ date illi tormentū & luctum. Qui nam sunt hi qui reddere illi, sicut ipsa reddidit eis, & secundum opera eius duplicia duplicare iubent, nisi hi qui cū dño sedente ad iudicandū in sede maiestatis suæ, sedebūt & ipsi iudicarijs sedibus, videlicet sancti & martyres Iesu, q̄rū ebria sanguine sua meretrix superius ostenditur? Reddite ergo, inquit, illi, sicut ipsa reddidit vobis, i. condemnate illam sicut ipsa sanguinem vestrum innocentem condemnauit. Parū erat dixisse, sicut ipsa reddidit vobis, nisi addidisset protinus, & duplicate duplicia secundum opera eius. Constat enī quia dum hæc sanctos persequitur & mar tyres Iesu, corpus tm̄ occidit, & post hæc non habet quid faciat, ipsi autē potestatem hanc in iudicio cum eodem dño Iesu habēt, vt corpus & animam mittant in gehennam. Bñ ergo, duplicate duplicia, inq̄, secundū opa eius. Itēq; & in poculo q̄ miscuit, miscete illi duplū. Continuoq; ait: Quātum glorificauit se & in delicijs fuit, tm̄ date ei tormentū & luctū. Pro gloriatione q̄ se extulit, luctum: pro delicijs q̄bus inordinate vsa est, date illi tormentum. Duæ istæ damnationis eius causæ sunt: altera, quia sanctis & martyribus Iesu mala reddidit, dum sanguinem eorū fudit: altera, quia affluxit in delictis & fornicationibus suis, quæ videlicet causæ & superius p̄scriptæ, & hic ordine p̄postero repetitæ sunt. Summa reatus eius nota, vt p̄cti eius interminabilis sit superbia eius, quia videlicet non vtrunq; peccat aut fornicat, sed in p̄ctis & fornicationibus suis gloriatur siue glorificat se. Vnde adhuc subdit: L. Quia in corde suo dicit: Sedeo regina, & vidua non sum, & luctum non video. Ideo in vna die veniet plagæ eius, mors, & luctus, & fames, & igne cōburet, quia fortis est deus q̄ iudicauit illam. Quod taliter & sic dicat in corde suo, sedeo regina, &c. & q̄ iccirco plagas istas sustinere habeat, prophetica iam dudū firmavit veritas. Nam in Esaiā propheta d̄ illi inter cætera: Descende, sede in puluere virgo, filia Babylonis sede in terra. Virgo grauissima cum ironia d̄ illic: nam hic veraciter pronuntiat meretrix. Subinde d̄ ei: Dixisti, In sempiternum ero dña. Non posuisti hæc super cor tuū, neq; recordata es nouissimi tui. Et nunc audi hæc delicata & habitans confidenter, quæ dicis in corde tuo. Ego sum, & præter me non est amplius. Non sedebo vidua, & ignoabo sterilitatem. Venient tibi hæc duo subito in die vna, sterilitas & viduitas, & cætera. Itaq; p̄pter superbiam, quia non quomodocunq; peccat hæc meretrix, sed superbiendo peccat, & peccando superbit & exultat, qd̄ non ita vt ciuitas dei, quæ in hoc mundo peregrinat, vidua fit, cum fit meretrix, & multi reges cū ea fornicent, tanq̄ hoc fit matrimonij legitimum beatę reginę potētis & dominantis. Propter hoc, inquam, iustum, & irreprehensibile est iudicium vt veniant plagæ istæ super eam, mors, & luctus, & fames, & æterno comburatur igni. Hæc vero sententia dubitabilis est quin certū debeat habere effectum: quia fortis, inq̄, est deus qui iudicauit

Ibidem.

Hebr. s.

Esai. 2.

Roma. 1.

1. Timot. 5.

Osec. 2.

Acto. 2.

Matth. 9.

Luce. 12.

Vt regina.

Esai. 47.

Ibidem.

Nec.

Ezech. 21.

dicaui illā, & semel voce vel scripto prolata, nō impotēs est adimplere sententiā. L. Et flebit & plangent se super illam reges terrā, q̄ cum illa fornicati sunt, & in delicijs vixerunt. Et cū viderint fumū incendij eius, longe stabūt ppter timorē tormentorū eius, & dicent: Vā vā ciuitas illa magna Babylon, ciuitas illa fortis, qm̄ vna hora venit iudiciū tuum. J. Hic iam meminisse iuuat scripti illius siue voluminis de q̄ in Ezechiele propheta scriptum est: Et vidi, & ecce manus missa ad me in q̄ erat inuolutus liber, & expādīt illā corā me, qui erat scriptus int̄ & foris, & scripta erāt in eo lamētatiōes & carmē, & vā. Ille nāq; liber, ois scriptura diuinitus inspirata est, q̄ corā propheta expandit, q̄a fidei viro grā Chri apertente intelligibilis reddidit. ¶ In illo libro scripta sunt lamentationes, & carmen, & vā: quorū videlicet triū, carmen & vā opposita sunt, lamētationes vero q̄si mediū obtinēt locū. Carmē quippe sempiternum sanctis & electis in futuro seculo sancta scriptura reponitur: Vā aut̄ oibus impijs, q̄les in isto loco denotant reges terrā q̄ cum meretrice fornicati sunt & in delicijs vixerunt, & mercatores terrā, q̄ de virtute deliciae eius diuites facti sūt. Porro lamentationes p̄nitentiū sunt, q̄ in p̄senti peccata sua tēporaliter lamētant, ne perueniāt ad illud vel sempiternum. Hęc omnia, s. lamentationes, & carmen, & vā, scripturę huius p̄sensio locus simul congregata studiose legentibus demonstrat. Cū em̄ dicitur: Exite de illa populus meus vt ne participes sitis delictorū eius, & de plagis eius non accipiatis: p̄nitentia, sicut iā ante dictum est, in omnes gentes p̄dicatur, q̄d nimis lamentari est. ¶ Vā aut̄ manifestius, q̄d impiorū est, hic exprimit, cū ipsi dicūt: Vā vā ciuitas illa magna Babylon, ciuitas illa fortis, qm̄ vna hora venit iudiciū tuum. Et rursum: Vā vā ciuitas illa magna quā amicta erat bysso, & purpura, & coccino, & deaurata est auro, & lapide pretioso, & margaritis, qm̄ vna hora destituta sunt tantā diuitiā. Itemq; tertio: Vā vā ciuitas magna, in q̄ diuites facti sunt oēs qui habēt naues in mari de pretijs eius: qm̄ vna hora desolata est. Tertio vā congeminationem est, atq; ita sexies vā dictū est. Et vna eademq; causa dicendi vā vā vbiq; reddit, paucis tñ commutatis vocibus, qm̄ vna hora venit iudiciū tuum, qm̄ vna hora destituta sunt tantā diuitiā, qm̄ vna hora desolata est. Omnia nāq; mundi aetati, q̄ sex numero sunt, tunc simul vindicabuntur in eis scelera, quorum nulla est septima, i. nullum sabbatum. ¶ Et hoc mirum atq; miserrimum erit videre eis, qui tantopere amāt hoc nequam seculum: quia tot dies, vel tempore, tot mundi aetati opa mala iudicabunt, & gaudia peribunt succedente ineliminabili quātitate tormentorū, vna hora iudicij, vna hora destitutionis, vna hora desolationis. Tūc oia simul peribūt, in q̄bus fornicatores mūdi amatores cū speiecta meretrice luxuriati sunt. ¶ Aurū, & argentū, & lapides pretiosi, & margaritę, & byssus, & purpura, & ferricū, & coccinū, & omne lignū tinū, & oia vasa eboris, & oia vasa de lapide pretioso, & aramēto, & ferro, & marmore, q̄ vniuersa p̄tinet ad fornicationē oculorū. ¶ Deinde & cinamomū, & amomū, & cetera species thuris, & odoramentorū, q̄ nimis hic ad fornicariū referunt olfactū. Deinde & species vnguētū, q̄ ad luxuriosum spectāt. ¶ Deinde, inq; & vini, & olei, & similia, & tritici, q̄ vel q̄ similia referunt ad gustū. ¶ Post multa inferi & vox citharcedorū, & musicorū, & tibia canentiū. Et tuba non audiet in te amplius, quā ad quintū spectant corporis sensum, i. ad auditum. Igit̄ omnia fornicationis instrumenta in q̄q; sensibus corporis lenocinātia damnant, p̄ q̄s videlicet sensus om̄e adulteriū aīaē a deo fornicantis exercent. ¶ Lumentorū q̄q; & ouisū, & equorū, & rhedarū, & mancipiorū, & aiarū hoīm seruitiā, inter periturā mūdi supellectilem numerant: sed & poma suo noie exprimunt, q̄ ipsa cupiditati inordinatē perire debeant, dicendo: & poma tua, desiderium aīaē discessit a te. ¶ Nihilominus inter hęc concludunt quę cūq; sunt irritamenta gulę siue experimenta culing, dū addit: & omnia pingua & clara perierunt a te. Fere omnia voluptatis instrumenta quęcum que vel quantacūq; quinq; sensibus corporis hauriunt, & p̄ quę dignior pars languescit hominis & captiuatur, suis nominibus peritura exprimunt, opportuna nimis vidētis & scribentis diligentia. ¶ Quia videlicet in illa hora cum cōperit hic mundus supremo igne conflagrari, miserę cunctis amatoribus eius dedit spectaculum, vbi non sine magno dolore perire videbunt, quęcūq; cum amore nimio possederunt. Vnde vt doloris vehementia infuerit fore non paruum, semel & iterū ac tertio flentiū atq; lugentium incōsolabilem p̄scribit miseriam. Ait enim: L. Et flebunt, & plangent se sup̄ illam reges terrā. J. Et iterū: L. Et negotiatores terrā flebunt & lugebūt super illam, qm̄ merces eorū nemo emet amplius. J. Ac deinceps: L. Et ois gubernator, & ois q̄ in loco nauigat, & nauat, & q̄ maria operant longe steterunt & clamauerunt videntes locū incendij eius, dicētes: Quā similis ciuitati huic magnę: Et miserūt, inq; puluerē sup̄ capita sua. J. Puluis sup̄ capita, p̄nitentiū tristitiā significat. ¶ Vā illa p̄nitentia iā vtilis nō est fructuosa, quia nimis sera est. Simulq; sciendum, quā iam in ipsis p̄nitentibus ratio aut sapiētia nulla est. Qualis em̄ vel q̄ rationalis est modus p̄nitentię, vbi flentes & lugētes clamāt & dicūt, q̄ similis ciuitati huic magnę: Et iā nīc phantasiā glorię transitoria, quam viderant, arbitrant magnam ciuitatē fuisse. Nō ergo

tam

ram dolent se voluptates noxias admisisse, q̄ easdē voluptates sibi irrecuperabiliter perire. Et p̄fecto si possent cūcta hęc pereūna cupiditatis fomenta q̄ hic cū tormento ipsorum noiatim exprimunt, de incendio liberare, sibiq; retinere cuperēt. Sed proculdubio nō poterunt, rebusq; pereuntibus longe aberit auxiliū ipsorū pariter pereuntū. ¶ Vnde cū magna in valetudinis eorū significatione semel & iterū ac tertio hic est dictū, quā longe stabūt. L. Cū inquit, viderint reges terrā fumū incendij eius, longe stantes propter timorē tormentorū eius, dicent vā vā. J. Item: Et mercatores hoīm qui diuites facti sunt ab ea lōge stabūt, propter timorē eius flentes & lugētes, & dicētes vā vā. Et paulo post: Et ois gubernator & nauatē longe steterūt, & clamauerūt flētes & lugētes, & dicētes, vā, vā. Oēs oimō tā reges q̄ nauatē siue gubernatores, tā nauatē q̄ negotiatores longe stabūt, non tam loco q̄ defectū cordis, & aīo inualido: quia videlicet nec reges tunc arma vel exercitus ad pugnandū, neq; nauatē remos ad nauigandū, neq; negotiatores infitas ad colligendas farcinas habebunt. Nā & iumentorū, & eq̄rū, & rhedarū subsidia cuncta deerūt. L. Notandū interea quā pastores aut ruricolę steti hunc & luctū habituri non scribunt: quia videlicet simplicis vitę officia sunt, magisq; necessario vsui q̄ sup̄flua cupiditati famulant. Ab eiusmodi fletu & luctu recte nimis nauatē non excipiunt, quia non nihil & ipsi rident & gloriant dum remigāt, & p̄spiro per maria cursu ferunt. Hoc ita esse, p̄culdubio p̄senti quisquis nauis prospere velificārium aliqui vidit, nauarumq; lasciuientū celeuma (q̄d est carmē nauticū) audiuit. Neq; em̄ sic excusabiles aut ruricolę aut pastores, quorū cū nonnullis deus ab initio locus est, isti q̄q; videri possunt, q̄rum lacertis non solū mercatoria, vā etiā pugnatoria naues acta cucurrerunt, & bellico sanguine marinos persepe fluctus infecerunt. Sequitur: L. Exulta super eā cœlū & ap̄lī, & sancti p̄phetę: qm̄ iudicauit deus iudiciū v̄m de illa. J. Lam de lamentationib; & vā hic in loco suo diximus, de carmine quod tertio erat in supradictō volumine scriptū, postmodū suo loco dicemus. Nunc interim quod superest de dānatione meretricis magna quodq; adhuc ad vā ipsius pertinet, profequamur: Exulta, inquit, super eā cœlum, & ap̄osto lī, & sancti p̄phetę: qm̄ iudicauit deus iudiciū vestrum de illa. J. Statimq; sequitur: L. Et sustulit vnus angelus fortis lapidem quasi molarem magnum, & misit in mare, dicens: Hoc impetu mittet Babylon magna illa ciuitas, & vltra non inuenietur. J. Memoriter tenendum est, quia cūcta hęc damnatio meretricis ad consolationē, nō solum huic Iohanni, sed prioribus quoq; reuelata est propheticis, sicut p̄diximus in initio huius visionis: vt videlicet cōsolationem habeant in aduersis, & tribulationes patienter ferant, scientes quia quę illos persequit pars aduersa, nō sic semper erit, non semper voce p̄ualebit, sed tollet de medio, pacatūq; relinquet dei regnū, & nullā vltra faciet illi scandalū. Quod cum factum fuerit, sciet p̄cedēs sermo vehementi declamatione significauit, tūc nimis & angelis & hoibus sanctis plenum gaudium erit. ¶ Ait ergo: Exulta super eam cœlum, i. iam completa ex hominibus cœlestis societas angelorū, exultate apostoli, exultate p̄phetę sancti, & vos oēs martyres Iesu, qm̄ iudicauit deus iudiciū v̄m de illa, qm̄ factum est vt clamor vester expetebat dicentium: V̄sque q̄ dñe sanctus & verus non iudicas & vindicas sanguinem n̄m de his qui habitant in terra: Hic illius vocis verba finiunt, quę superius audita de cœlo sic exorsa est: Exite de illa populus meus. ¶ Porro hic angelus fortis, q̄ continuo lapidem magnum quasi molare sustulisse & in mare misisse dicitur: Hoc, inquiens, impetu mittet Babylon magna illa ciuitas, & vltra non inueniet, ipsum forte & potentem significat dñm, qui sedēs in sede maiestatis suę, cōgregatis ante se cunctis gentibus, his qui a sinistris eius erunt, p̄prio ore diciturus est: Ite maledicti in ignem æternum, q̄ paratus est diabolo & angelis eius. Tūc enim veraciter vniuersa ciuitas diaboli cum magno impetu in profundū mittet, & sicut lapis magnus in mare missus non supernat neq; resiliit vterius, sic illa semel p̄cipitata, de inferno nō emerget amplius. ¶ Et congrue non qualem cūq; lapidem, sed quasi molarem, p̄ exprimēda similitudine dixit: quia videlicet Babylon ista sicut p̄cti pondere grauis, ita & erroris agitatione instabilis est. Hoc vtrunq; lapis molaris conuenienter innuit, q̄ & pondere grauis est, & p̄ molēdi officio semp̄ circuit. Et cōtinuo sequit: L. Et vox citharcedorū & musicorū & tibia canentiū & tuba non audiet in te amplius. J. Hoc aut̄ superius anticipauimus pro continuādis quinq; sensuū corporis voluptatibus, quia cetera quę illic desebantur, ceteris sensibus, luxuriantibus famulant, istis aut̄, i. musicis instrumentis demulcet auditus. ¶ Nec v̄ro frustra tāte meretricis musica oīs condemnatur, quia nimirum ludicra & lasciuia, imo etiā turpia, & dæmonum quoq; phantasmata sunt, q̄ ab illa cantant & eorū suauitate maxime ad incitamenta libidini eadē meretrix abutit. Ceterū in veris dei veri laudibus pulcherrimā artis musicę rōnabile obsequiū laudabilē acceptat, & eis q̄ legitime cantū & sapiēter p̄sallūt, remuneratio vel p̄miū erit carmē æternū, de q̄ post paululū scriptura hęc bonū referens auditū, magnifice consolat patientiā sanctorū. L. Et ois artifex, & ois ars nō inueniet in te amplius. Et vox molarē nō audiet in te amplius. Et lux lucernę nō lucebit tibi amplius. Et vox sp̄sōi & sp̄sōe non au-

Supra q̄

Matth. 21.

non au-

non audiet adhuc in te, q̄a mercatores tui erant principes terræ, q̄a in veneficijs tuis errauerunt oēs gentes. Et in ea sanguis prophetarum & sanctorum inuentus est, & omnia qui interfecti sunt in terra. ¶ Hic oia vt dicunt, ita sunt: q̄a non solum artificia qlibet non supererunt, verbi gr̄a, plantantiū vel ædificantiū, imo etiam q̄ plantata & ædificata fuerat penitus auferent, quippe cum insuper scriptum sit: q̄a p̄terit figura huius mundi, & neq̄ molent, neq̄ cætera ventris ministeria iam quærēt aut inuenient, & sic lumine ois lucernæ carebūt, vt in sempiterno impij sint horrote tenebrarum, & sicut verum est quod ante pmittitur eis, vt dicant vā vā, ita certum & immutabile est quod nunc dī, & vox sponsi & sponsæ nō audietur adhuc in te. ¶ Quod aut̄ subiungit: Quia mercatores tui erant principes terræ, idem est ac si dicat: Lecirco nihil omnino commoditatis remanebit in te, quia estis quippiam visa es habere qliscunq̄ iustitiæ, tu bona receperisti in tuo tempore qualia quæstisti, p̄ qualibus acquirendis siue tutādis tu leges nōnullas à ratione non dissentientes foris vel intus habuisti & custodiisti. Neq̄ enim tale qd̄ propter verā vitā obseruasti, sed vt securus principes tui negotiarentur in acquisitione auri & argenti, pdiorumq̄ & tractuum maris, & nihil desset voluptatibus explendis. Tuā ergo mercedē receperisti, de cætero q̄ tibi reposita erat damnatio nūc de betur, & nunc reddit tibi æterni iudicij. ¶ Propter duo hæc, q̄a in veneficijs tuis errauerunt, & quia sanguis prophetarum & sanctorum in te inuentus est, de quibus causis plenius iam supradictū est. Non solum aut̄ p̄phetæ & sanctos requirit ex te, vtz etiam omnium pariter qui interfecti sunt in terra, quia videlicet belloꝝ & homicidioꝝ oim̄ quæ fuit causa, nisi radix oim̄ maloz̄ cupiditas: iam de lamentationibus penitentiu, & de multiplici vā impiorum atq̄ impenitentium dictum est, nunc de carmine iustoz̄ vocem magnam, vocem desiderabilem de celo auditam, sensu diligentiore carpamus. L Post hæc audiui quasi vocem magnam tubæ multæ in celo dicentium, alleluia. Laus & gloria, & virtus deo nro, quia vera & iusta iudicia eius sunt, q̄a iudicauit de meretrice magna q̄ corruptit terram in p̄stitutione sua, & vindicauit sanguinem seruoꝝ suoz̄ de manibus eius. Et itez̄ dixerūt alleluia. Et fumus eius ascēdit in secula seculoz̄. Et ceciderūt seniores vigintiquatuor & quatuor aīalia & adorauerūt deū sedentē sup̄ thronū, dicentes: Amen alleluia. Et vox de throno exiuit, dicens: Laudem dicite deo nro oēs serui ei⁹, & q̄ timetis eum pusilli & magni. Et audiui quasi vocem tubæ magnæ, & sicut vocē aquaz̄ multaz̄, & sicut vocē tonitruoz̄ magnoz̄ dicentium, alleluia. ¶ Hic est auditus consolationis, hoc est carmē in supradicto libro scriptū, carmen exultationis, carmen vsm̄, o peregrini ciues celestis patriæ, q̄ in hoc mūdo peregrinamini & lamentamini. Q̄i selebūt & lugebūt reges illi, mercatores illi, gubernatores & nauarē illi, videntes perire vanitates & insanas falsas, in quibus sunt confisi, & dicent vā vā, tūc vos alleluia cantabitis. ¶ Alleluia nāq̄ verbū Hebraicū interpretat, laudare dñm: hoc nomine pleriq̄ psalmi titulati sunt, quoz̄ in vno taliter p̄scriptū est: Alleluia, reuersio Aggæi, & Zachariæ. Aggæus p̄phetæ captiuationē filioꝝ Israel factam à Nabuchodonosor solui pdixerunt, & templi destructionē, & ipsi quoz̄ reuerfionē illoꝝ in Hierusalē & reædificationē templi interfuerunt, in similitudinem videlicet electoz̄ omnium de peregrinatione hac, vbi mala intulit illis damnata illa meretrix Babylon, ad æternam & celestē ciuitatem suam Hierusalē, redeuntium. L Audiui ergo, inquit, post hæc quasi vocem tubarum multarum in celo dicentium alleluia. ¶ Notanda mirabilis oppositio, quia illi eiulantes tertio dicunt vā vā, ciuitas illa, isti econtra lætantes tertio dicunt alleluia. Primo nanq̄ audiui, inq̄, q̄si vocem magnā dicentiū alleluia, secundo & itez̄ ait, dixerūt alleluia: tertio, & adorauerūt deum sedentē super thronū, dicentes: Amen alleluia. Nec isto contentus iterum repetiuit qd̄ dixerat: Et audiui quasi vocem tubæ magnæ, & sicut vocem aquaz̄ multaz̄, & sicut vocē tonitruoz̄ magnoz̄ dicentiū, alleluia. Quater ergo dictū est, alleluia. ¶ Et si placet interpretationē vel sensum vocis huius æpollēter accipere, sicut illic sexies vā, ita & hic alleluia sexies dictū est. Nam postq̄ primo dictū est, alleluia: subiunctū est, laus, & gloria, & virtus deo nro est. Item postq̄ dictū est, & adorauerūt deū sedentem super thronū dicentes, amen alleluia, subiunctū est: Et vox de throno exiuit dicens: Laudem dicite deo nostro omnes serui ei⁹. Igit̄ sicut illic sexies vā, ita hic sexies audis alleluia, siue laudem deo, q̄a & illi quoz̄ est vā, per sex mundi ætates in illis fornicationibus alijs alijs succedentes, vā illud sibi thesaurizauerūt: isti, quoz̄ est alleluia, itidem per sex mundi ætates alijs alijs succedentes, semetipsos ad laudem & gloriam dei in sanctis virtutibus exercuerunt. Cantant ergo & laudant, & speciosa est laus in ore ipsoꝝ. ¶ Et quid cantantes laudant, quid laudantes cantant? Iudiciū & misericordiam, in q̄bus tota pendet materia cationis & laudis diuinæ, Psalmita dicente: Misericordiam & iudicium cantabo tibi dñe. Et q̄dem anteq̄ fiat iudiciū, prius est misericordiā, & deinde iudiciū cantare: postq̄ aut̄ factū fuerit iudiciū, pri⁹ erit veritatem iudicij laudare, deinde misericordias in æternū cantare. Nūc enim misericordia prius offert, & deinde misericordiæ contemptoribus iudiciū rependit, tunc aut̄ prius & semel iudicium

i. Cor. 7.

CAP. XIX

Allluia.

Psal. 100.

actū celebratur, & deinde misericordia, sicut iā dictum est, in æternū cantat. Prius itaq̄ iudicium laudat cū dicitur: L Quia vera & iusta iudicia eius sunt, q̄a iudicauit de meretrice magna quæ corruptit terrā in p̄stitutione sua, & vindicauit sanguinē seruoꝝ suoz̄ de manib⁹ eius. ¶ Duabus ex causis pro quibus meretricē superius damnatā esse diximus, veritatē iudicij laudat, quaz̄ altera est, q̄a terrā in p̄stitutione sua corruptit: altera, quia sanguinē sanctorū fudit. Deū misericordiā dulcissimo cōcentu laudat cū dicit: ¶ Qm̄ regnauit dñs deus non ster omnipotens: gaudeamus & exultemus, & demus gloriā ei, qm̄ venerūt nuptiæ agni, & vxor eius p̄parauit se, & datus est illi vt cooperiat se byssino splendente candido. ¶ Inde laus & gloria, inde gaudium & exultatio, inde toties alleluia: q̄a dū iudicat mulier illa meretrix & prostituta illa, celebrat nuptias suas agnus & vxor eius, mulier alia, mulier beata. Dicunt ergo alleluia succinendo, qm̄ regnauit dñs deus nō oipotens. Quis dñs, aut q̄s deus? Agnus ipse cum quo pugnaverunt fornicatores illi reges, & vicit illos: qm̄, inquit, dñs dñoz̄ est & rex regum. Inde gaudeamus & exultemus, q̄a vicit & regnauit, & demus gloriam ei nos electi, & vocati, & fideles, q̄ cum illo sumus & cū illo vicimus. Nos victores siue victoriæ eius participes, in eo demus gloriam ei, vt non nobis quod vicimus, sed illi totū attribuamus soli triumphatori, soli omnipotenti. Nec vero solummodo quia vicit & regnauit, sed quia vicerunt nuptiæ eius, & vxor eius p̄parauit se, quam p̄ illi dēstinauit, dicens in David in cantico Epithalamij: Sedes tuā deus in seculum seculi, virga directionis virga regni tui. Asstitit regina à dextris tuis. In quo p̄parauit se? In vestitu deaurato, in fimbreis aureis circūamicta varietatibus, quarum omnium primum byssinum est splendens & candidum. Byssinum enim, inquit, iustificationes sunt sanctorum. Porro iustificatio prima siue iustificatiois principium fides est, q̄ sicut Abraham reputata est ad iustitiā, ita & nobis creditibus, inquit, Ap̄s, reputabitur ad iustitiā. Hoc illi, videlicet vxori eius datum est, quia pro culdubio fides dñi dei est. Huic byssino splendenti & candido inimicū erat illud damnatæ meretricis concinuum, non datum, sed raptum: non splendens, sed horridum: non candidum, sed sanguineum. ¶ Vox ista canētium, vox erat sicut aquaz̄ multaz̄, & sicut tonitruoz̄ magnoz̄, imo & sicut tubæ multæ, quia vox erit & concentus populoz̄ multoz̄, magno tonitru cordium .i. magna deuotione intonantium multorumq̄ militum sanctorum q̄si tubicinando non bel lum sed pacem & charitatem sanctæ trinitati semper occurrētem, semper occurfurā in suis cordibus excitantium. L Et dicit mihi: Scribe: Beati qui ad cœnam nuptiarum agni sunt vocati. ¶ Hoc apud omnem fidelem animam ita constans & certū est, vt illi magis vacet suspirare, q̄ de veritate sententiæ disputare. Vex̄ nanq̄ est, & hoc vex̄ iā scitur vel antiquū, & sciēdum est semper quasi nouum. Scribe ergo, inquit, q̄a beati sunt vocati ad illam cœnam, non qualiscunq̄ calend̄ aut festiuitatis, sed nuptiæ agni. Ibi nāq̄ tota cœna est amor, vbi vxor viro .i. anima coniungitur deo, non ad horam, sed æternaliter: quia hæc cœna nuptialis, hic amor cōiugalīs vita æterna est. Hinc est illud in Psalmo. Inebriabit̄ ab veritate domus tuæ, & torrēte voluptatis tuæ potabis eos. L Et dicit mihi: Hæc verba dei vera sunt. ¶ Qui hæc dicit, angelus vnus est de septē angelis q̄ habebāt septem phyalas, q̄ locutus est supra cum eo dicens: Veni, ostendam tibi damnationē meretricis magnæ q̄ sedet super aquas multas, &c. Plus ostendit q̄ promiserat, quippe qui nō solummodo damnationem meretricis, vtz etiam glorificationem beatæ mulieris, vxoris agni, & auditū carminis celestis, qd̄ est alleluia, ostendit & audire fecit. Et hæc, inquit, verba dei vera sunt: vt videlicet omnia hæc sic accipiamus, non vt verba cuiusuis hominis aut etiā angeli, sed vt vere verba dei & vera atq̄ rationabilia esse arbitremur, etiam si minus intelligere aut exponere queamus. ¶ Porro Iohannes q̄ gratanter acceperit, quanti æstimauerit demōstrationes eiusmodi, claret ex eo qd̄ dicit: Et cecidi ante pedes eius, vt adorarem eum. Statimq̄ sequit̄: L Et dicit mihi: Vide ne feceris. Conseruus tuus sum & fratrum tuoz̄, habētium testimoniū Iesu. Deū adora. Testimonium enim Iesu, est spūs prophetiæ. ¶ Ergo Iohannes hic, qui nescire non poterat, deū vnum & solum ab homine debere adorari, paulisper pro excessu mentis in quo erat, minus clare hoc ipsum attendit. Veruntamen non longe à suo sensu aberrauit. Nam ante illū nonnullos veterum sanctorum procidisse legimus angelos, & non esse prohibitos. ¶ Cur ergo hunc angelus iste tam vehementer prohibuit dicendo: Vide ne feceris. Videlicet, quia ex q̄ deus homo factus est, veramq̄ suscepit naturam hominis, & eandem p̄ omni mundo p̄fioni & morti addictam fuscitauit, & ad dexterā patris collocauit, sanctumq̄ spiritum recōciliationis dedit hominibus, iā fratribus & amicis suis ex eo dignitas naturæ humanæ supra semetipsam creuit, & perducta est vsq̄ ad mensuram angelicæ dignitatis. Proinde cū dixisset, vide ne feceris, cōtinuo cur phiberet rationē hæc reddidit. Cōseruus tuus sum & fratrum tuoz̄, habentiū testimoniū Iesu. Ergo deū, inquit, adora, quē & ego conseruus tuus adoro. ¶ Et continuo q̄si quæretes qd̄ dixerit, habentiū testimoniū Iesu, vel qd̄ fit testimoniū Iesu, curauit statim aperire, restitit, inquit, Iesu, est spūs prophetiæ. Et quis est spūs pro

Psal. 44.

Gene. 18
Roma. 4
Eph. 4

Psal. 36.

Supra 17.

Gene. 18.

phetiæ

Roma. 8.

phetiæ nisi spūs sanctus: Hic plane testimoniū nrm est, sicut dicit Apl's: Non accepistis spm̄ feruitutis itez in timore, sed accepistis spm̄ adoptionis filioꝝ, in q̄ clamamus abba, pater. Ipse em̄ spūs testimoniū reddit spūi nro q̄ sumus filij dei. Ergo q̄ testimoniū fidelij Chri spūs sanctus est, & nō de qlibet parua re testificat eis, sed de eo q̄ sunt filij dei, recte momentē in vno Iohāne, q̄tenus neminē nisi solū dñi adorēt, suæ cōditionis & acceptæ gr̄æ respiciēdo dignitatē. ¶ Quod cū ita sit, poterat quidē recte sic dicit: Testimoniū em̄ Iesu spūs sc̄tus est, siue spūs adoptionis filioꝝ quē accepērūt, sed p̄sona Iohānis puchrius dixit: Testimoniū Iesu, est spūs pphetiæ: q̄ pphetia est hęc Apocalypsis, sicut p̄missum est in exordio voluminis cū dicit: Beatus q̄ legit & qui aud iūt verba pphetiæ huius. Dicēdo ergo, testimoniū Iesu est spūs prophetiæ, Iohāne ip̄m̄ commōitū esse voluit, eius quā acceperat excellentioris gr̄æ, quia cum omnes qui spm̄ sanctum acceperunt testimoniū habeant q̄ sunt filij dei, multo magis iste dilectus Iesu Christi, qui talem tātāmq̄ prophetiam accepit,

LIBRI DECIMI FINIS.

RVPERTI ABBATIS
TVITIENSIS, IN APOCALYPSIM IOHAN-
NIS APOSTOLI COMMENTARIO-
RVM LIBER XI.

AVDENDVM & exultandū esse consolatis ciuibus regni dei, peregrinātibz hic inter filios huius seculi, vox pauloān de cœlo au dita cecinit iccirco, q̄ dñs de meretrice magna iudicauit, & q̄ ipse dñs deus n̄ opotens regnauit, & quia venerūt nuptiæ agni. Recipiunt consolationē istā in finuatā mētibz suis ad sc̄bō spū pietatis. Exēpli gr̄a, dū ip̄i dicūt in Dauid: In conuertēdo dñs captiuitatē Sion, facti sumus sicut consolati. Tūc repletū est gaudio os nrm, & lingua nra in exultatione. Tūc dicēt inter gētes, magnificauit dñs facere cū eis. ¶ Cōgaudeamus igit & nos & exultemus sicut consolati, sed ita

vt gaudiū & exultationē moderet, & cū disciplina sua dirigat timor dñi. Nā in eodē Dauid dicit ipse spūs timoris dñi: Seruite dño in timore, & exultate ei cū tremore. ¶ Sūt autē duo tī mores, alter seruilis siue pœnalis, quē perfecta charitas foras mittit, de q̄ Apl's: Non accepistis, inq̄, spm̄ feruitutis itez in timore: alter liberalis & dulcis, de q̄ Psalmista: Timor, ait, do mini, sanctus pmanens in seculū seculi. Seruilis ille timor locū non habet hic, vbi em̄ electi dei sic sunt cōsolati, post audita atq̄ intellecta spūs sapiētia & fortitudinis, spūs sciētia & pietatis opa, q̄ sicut in scripturis sc̄tis sparsim expressa, ita & in hac mystica reuelatione sunt sub tātis imaginibus cōgregata, quō locū vllū timor pœnalis habet: ¶ Ergo timendū quidē consolatis, sed timore sancto, timore casto, videlicet vt humiliter in fundamēto humilitatis stent, q̄ cōsolatione spūs sancti digni habiti sunt. Itaq̄ ab alio rursus exordio demonstratio salutaris repetit, & qui sapius in his reuelationibus agnus visus vel dicitus est Chrs̄ dei filius, tali schemate semel atq̄ itez ac tertio conspicit, vt obliuisci nō possint etiam consolati adhuc superesse quippiā cur timeat. Nā sequit: L Et vidi cœlū apertum, & ecce equus albus, & q̄ sedebat sup eū, vocabat̄ fidelis & verax, & iustitiam iudicat, Oculi autem eius sicut flamma ignis, & in capite eius diademata multa, habens nomen scriptum, qd̄ nemo nouit nisi ipse, Et vestitus erat veste aspersa sanguine, & vocat̄ nomen eius, verbū dei: Et exercit⁹ qui sunt in cœlo, sequebant̄ eū in equis albis, vestiti byssino albo mundo. Et de ore ipsius pcedit gladius acutus, vt in ipso percutiat gētes, & ipse reget eos in virga ferrea. Et ipse calcet torcular vini furoris iræ dei omnipotentis, & habet in vestimento & in femore suo scriptū: Rex regum & dñs dñantium. ¶ Cuncta hæc bñ perfecta vsq̄ ad id qd̄ ait: Et vidi thronū magnū candidū, & sedentem sup eum, ad cuius conspectū fugit terra & cœlū: & libri p̄ri sunt, & iudicati sunt mortui, & iudicātū est de singulis secundū opera aduersa plena timoris sunt, & prudentem animam ad timorem sanctū bene & vtiliter instruit: quippe cum nemo sapiens gloriari audeat, q̄ in illa die, in illa hora bene præparatus inueniatur casto corde & perfecta conscientia. Nusquam in oibus, quē in hac Apocalypsi à septem spiritibus, qui in conspectu throni dei sunt, reuelantur sub imagine tam terribili, Iesus Christus qui est testis fidelis conspicit, ab eo loco vbi sedens supra sedē similis erat aspectū lapidis iaspidis, & sardini, & iris erat in circuitu sedis, vsq̄ ad locum præsentem: Ibi sp̄i

Psal. 127

Psal. 2
1. Iohan. 4
Roma. 8
Psal. 118

Cum iustitia iudicat & pugnat.

Supra 4.

ritus sapiētia reuelationes atq̄ apparatū considerauimus. ¶ Secundo loco agnus visus est in medio throni, & in ipso accipiente de dextera sedentis in throno librū & aperiente illū, & soluente septē signacula eius: suis in operibus sanctū p̄dicauimus intelligentiæ spm̄. ¶ Tertio loco vbi in figura eius stetit scribit̄ angelus ante altare, aureū habēs thuribulū in manu sua, septemq̄ tubis in ordine suo canētibus, rursus ante cantū tubæ nouissimæ conspicit̄ angelus & iris in capite eius: quæ p̄ ipsum circa nos egit sanctus consiliū spūs opera perstruximus. ¶ Quarto loco filius masculus muliere magna pariete natus conspicit, qui reclusus erat oēs gentes in virga ferrea, q̄ & raptus est ad deū & ad thronū eius, & ibi subsequētibus bellis victoriæq̄ multiplici celebrata, sanctū fortitudinis spm̄ operantē agnouimus. ¶ Quinto loco agnus supra montē Sion stans, cū sodalibus suis cantū cū noui citharizantibus cōspicit, & deinde idem filius hoīs falcē in manu habēs acutā, post quē ingreditur septem angeli habentes atq̄ effundentes septē phyalas plenas iracundiæ dei, & ibi spectauimus sanctū scientiæ spm̄, quæ vel qualia circa genus humanū operatus sit. ¶ Sexto loco siue sexta recapitulatiōne, ostensa meretrice & bestia q̄ portat eā, & p̄misso de cornibus sanctoꝝ, agnouimus. ¶ Nusquam talis tam terribilis facies eius apparuit, vt in hac septima parte visionis, vbi primū cū exercitu & gladio oris sui iudicās & pugnās, tandemq̄ sedens fugiētē terra & cœlo, iudiciumq̄ agens conspicit. Vñ hic nō incōgrue is q̄ in numero septē spm̄ deorsum nouissimus ē spiritus timoris ordine suo recognoscit, ex opm̄ suoz̄ proprijs imaginibus. Nūc scripturæ ferre p̄sequamur. L Et vidi, inquit, cœlū apertū, & ecce equus albus. ¶ Cœlū hic apertū, descendetis ad nos dei & dñi nri designat prospectū, iuxta illud p̄phetiā: Quia p̄pexit de excelso sancto suo, dñs de cœlo in terrā aspexit. Item: Veritas de terra orta est, & iustitia de cœlo p̄pexit. Deniq̄ hoc est qd̄ protinus sequit: L Et ecce equus albus. ¶ Siquidē equus albus, im maculatū de virgine sumptū est dñi corpus, de q̄ plenius illic diximus, vbi aperiente agno vnū de septē libri signaculis, exiuit equus alb⁹, & q̄ sedebat sup illū habebat arcū, & data est ei corona, & exiuit vincens vt vinceret. Ipse qui illic habebat arcū, & cū corona exiuit vincens vt vinceret: L Vocatur hic fidelis & verax, & iustitia, inquit, iudicat & pugnat, & oculi eius sicut flamma ignis, & in capite ei⁹ diademata multa, & exercit⁹ q̄ sunt in cœlo sequebantur eū in eq̄s albis. Et de ore eius procedebat gladi⁹ vtraq̄ parte acutus. ¶ Primū q̄ digna & q̄ vera sunt vocabula, fidelis & verax. Fidelis nāq̄ est, videlicet deo & patri, cui fideliter obediuit, quem admodū Apl's dicit: Cōsiderate aplm̄ & pontificē cōfessionis nrae Iesum, q̄ fidelis ei qui fecit illū, sicut & Moses in domo illius. Amplioris enim gloriæ ipse p̄ Mose dignus habitus est. Et Moses quidē fidelis erat in tota domo eius, tanq̄ famulus in testimoniū corū dicitur errant: Chrs̄ vero tanq̄ filius in domo sua, q̄ domus sumus nos. Sed & p̄ pphetiam deus ipse dicit: Et feriā vobiscū pactū sempiternū, misericordias Dauid fidelis. Ecce testem populis dedi eū, ducē ac p̄ceptorē gētibus. Itē: Verax iste est, imo & ipsa veritas: Ego, inq̄, sum via, veritas & vita. Et Iohannes baptista: Qui autem, inquit, accepit eius testimoniū, signauit quia deus verax est. Nimirum scriptura dicit: Omnis homo mēdax. Hic autem quia non homo tr̄n, sed & deus est, recte dī & est, deus verax, hō cuius solius veritas, imo q̄ cum sit ip̄sa veritas, nos liberat. Ipse q̄ posuit hęc noia, nominū q̄q̄ ip̄soꝝ causas actuales apposuit dicendo: L Et iustitia iudicat & pugnat. ¶ Nam quia iustitia pugnat, & neminē nisi causa iustitiæ impugnat, neminem nisi iuste expugnat, quippe qui non nisi contra superbos bellica corripit arma, sic scriptum est: Deus superbis resistit, profecto fidelis est, Itē quia iustitia iudicat, nec dicit malum bonum, & bonum malum, nimiq̄ verax est. ¶ Et quia p̄ ignorantia falli nunq̄ potest, vt iniuste iudicet, oculi, inq̄, eius sicut flamma ignis. Oīa clare videt, & sicut iā dictū est, falli nō pot̄ vt iniuste iudicet. Sunt autē oculi eius oēs numero septē gr̄æ sancti spūs. Vnde & in hoc eodem libro agnus, & in propheta Zacharia lapis vnus septē oculos habere scribit. ¶ Item quia iustitia iudicat siue iuste pugnat, semp̄ superat, & tā in sua persona q̄ in singulis fidelibus suis pugnano triumphat. Iccirco protinus subditur: Et in capite eius diademata multa. Videlicet quia sanctorum omnium victoriæ vel coronæ ad gloriam & gratiam ipsius referuntur, iccirco multa diademata in capite eius. ¶ Nā hinc est quod de ipso sub nomine filij Iosedech sacerdotis magni ad prophetam Zachariam deus loquitur: Sume à transmigratione, à Boldai, & à Tobia, & ab Idaia, & venies tu in die illa, & intrabis domum Iosæ filij Sophoniæ, qui venerunt de Babylone, & sumes argentum & aurum, & facies cōsonas, & pones in capite Iesu filij Iosedech sacerdotis magni, & loqueris ad eum dicens: Hęc ait dominus exercituum, dicens: Ecce vir oriens nomen eius, & cætera. ¶ Deniq̄ iuxta sensum mysticum Iesu filio Iosedech sacerdoti magno imponunt̄ coronam, sumpto argento & auro à transmigratione, siue ab ijs qui venerūt de Babylone: quia nobis

Psal. 101.
Psal. 84
Supra 6.

Hebr. 3.

Esaia. 54.
Iohan. 14.
Iohan. 3.
Psal. 117.

Iacob. 4.
Esaia. 5.

Zach. 3.

Zachariae.

proficiētibz & reuerfis ad meliora, p singulas virtutes nfas dñs coronat, imo nobis p virtute pēnitētiā coronatis, saluator in singulis coronā accipit, iuxta illud qd & Paul' loquitur: De cætero reposita est mihi corona iustitiæ, quam reddet mihi iustus iudex: non solum autē mihi, sed & oibus q diligūt aduentū saluatoris nrī Iesu Chrī. Quia ergo veraciter multa dia demata in capite eius, & sicut Apl's ait ipse oīa in oibus adimpletur, recte subiūgit: L Habēs nomē scriptum, qd nemo nouit nisi ipse. J Nam pter ipsum nemo scit quanto noīe vel quanrum ipse sit noīatus aut noīandus, qppe cum numez eoz pter ipsum nemo sciat, qru coronis ipse coronat, quorum salutis autor ipse noīat. Vbi ergo scriptum habet nomen istud, si non scit: Deniq; in sanctis scripturis eius nullū scriptū est nomē ipsius qd non legaī, qd non sciat: Nec vero qa dixit, habens nomen scriptū qd nemo nouit nisi ipse, cōsequēter dici potest indefinite, q nomē eius nesciat. Nam qa hoc dixit, ipse ptinus ait: Et vocat nomē eius, verbum dei. Illud ergo nomen qd & scriptū esse, & a nemine scire asserit vbi scriptū est: Nī mi; in magno libro vitæ, qd non est aliud q secretū eius sciētiz siue psciētiz. Nam vbi scripta sunt noīa electoz oim, ibi nō potest abesse qtoz salutis autor ipse sit, qz numerus profecto cuiusdā noīs eius oibus incogniti diffinitio est. L Et hic vestitus erat veste aspsa sanguine, & nomē eius verbū dei. J Quod idē est ac si diceret: Hic & vt homo passibilis & mortalis, passus & mortuus est: & impassibilis atq; immortalis, deus est. Nā in passione vestis eis .i. caro eius suo sanguine aspsa est. Vnde & propheta vehemēter admirans pcutiat & dicit: Quis est iste q venit de Edō, tinctus vestibus de Bosra? Et illo respōdēte, ego q loqr iustitiā, & pugnator sum ad saluandū. Ait: Quare ergo rubrū est indumentū tuū, & vestimēta tua sicut calcantiū in torculari? Quare, inqt, rubrū fecerūt vestimentū tuū, qre sanguinē tuū fuderit, si tu iustitiā loqueris, si tu pctā nō fecisti, nec inuērus est dolus in ore tuo: Ergo vestis sanguine aspersa caro est innoxia, mortē & pprñ sanguinis effusione ppeffa. ¶ Porro nomen eius vocat verbū dei, verbū p qd oīa facta sunt, & sine q factū est nihil, qd mori non potuit: p qd & ipsa, q mortua fuerat, cor reuixit. Exemplū patiētiz & mortis eius milia sanctorū sequūtur. Ait ergo: L Et exercit' q sunt in cælo sequebant eū in eqs albis, vestiti byssino albo mūdo. J Deniq; exercitus eius martyres & oēs sancti sunt, qcuq; in hoc mūdo qlibet modo ppter ipsum agonizati sunt. Nam ppter ipsos agones qz pertulerunt, exercitus dicunt. Quō sequebant eū: In eqs albis, inqt, vestiti byssino mūdo. In eqs albis .i. in corporibus candidis baptismo purificatis, iustificatione honorū opm, q p byssinū albū & mūdo significat, decēter ornatis. Taliter eūtes sequebant eū, hi maxime q vitæ mūditā sanguinis sui aspersio ne supinduerunt p martyriū. Nā & ipse prius eq albo sedens, post etiā suo sanguine aspsus est. Vnde spōsa eius in Canticis recte gloriādo loquit: Dilectus meus candidus & rubicundus, electus est ex milibus. Candidus, videlicet virginitate, rubicundus passione. ¶ Præterea exercitus eius oēs virtutes cæloz sunt, & ipse est q in prophetis & psalmis toties dñs exercitūū, dñs virtutū. ¶ Hic iam multū est qd timeat dum dñs, qa iustitia iudicat & pugnat, & quia exercitūū siue virtutū dñs est. Nā ipse est ille rex cui ad bellū nō temere est occurrēdū .i. apud quē vel cuius in iudicio non facile est de iustitia psumendū. Deniq; iuxta illud exemplum euangelicum contra nrm qualemcuq; exercitum ipse habet duplū. Si nř decē milium, eius exercitus decē milium est .i. si nos de operib' iustitiæ nře confidimus, ipse de opib' bus simul & cogitationibus rōnes contra nos est positurus. Iccirco persuadet & dicit: Aut qs rex iturus cōmittere bellum aduersus alium regē: nonne prius sedens cogitat, si possit eū decē milibus occurrere ei q cū viginti milibus veniat ad se? Alioquin adhuc illo lōge agēte legationē mittens rogat ea q pacis sunt: Hoc sciens vir sanct' loquit: Vere scio q non iustificetur homo cōpositus deo. Si voluerit cōtēdere cum eo, nō poterit ei rādere vnum pro mille. Et post pauca: Quantum ergo sum ego, qui respondeā ei & loqr verbis meis cum eo? Qui etiā si habuero quippia iustū, non respōdebo, sed meū iudicē deprecabor. Quod est dicere: Etiā si quid iusti opis admisi, nihilominus legationē mittēs, rogabo ea q pacis sunt: qa, videlicet ad minus duplū cōtra me ille habet exercitū .i. si de operibus ego me iustifico, ille cogitationes qz adducit ad iudicium, quia scrutator est cordiū. Vñ adhuc subditur: L Et de ore ipsius pcedit gladius vtraq; parte acutus, vt in ipso percutiat gentes, & ipse reget eos in virga ferrea. J Hic nanq; gladius ille est de q Apl's loquit: Viuus est fermo dei & efficax, & penetrabilior omni gladio accipiti, & ptingens vsq; ad diuisionem aīe ac spūs, compagum qz ac medullarum, & difcretor cogitationum & intentionum cordis, & non est vlla creatura inuisibilis in conspectu eius. Bñ ergo gladius vtraq; parte dñs acutus, qui procedit de ore eius: quia cum vocet nomen eius & sit, verbū dei, non solum facta vel dicta discernit, sed intimas qz cogitationes penetrat & percutit. Exēpli grā cum dicit phariseus: Hypocritæ bñ prophetauit de vobis Esaias dicens: Populus hic labrys me honorat, cor autē eoz longe est a me. Item: Quid cogitatis mala in cordibus vestris: Et multa ijs similia. ¶ Ad quid procedit de ore ipsius eiusmodi gladius: Vt in ipso, inquit, percutiat gentes. Hoc iam factum est & fit & vsq;

& vsq; in finem seculi fieri non desinit, donec distinguat gētes bonas a dextris, & malas staturus a sinistris suis, vbi & vltimā eandēq; irreuocabile exerat vim gladii, i. sententiam iudicij in vtraq; parte pro ipsoz meritis. Nunc interim differt quidē icūs percutientis, sed iam vibrat gladius cōmantis. Hinc Psalmista dicit: Nisi conuerſi fueritis, gladiū suū vibrabit. Itē in canticō Deuteronomij ipse dicit: Si acvero vt fulgur gladiū meū, & carpuerit iudiciū manus mea, reddā vltionē hoīibus meis. Veraciter ergo dictum est, vt in ipso pcutiat gentes. Sed addit adhuc: L Et ipse reget eos in virga ferrea. J Quos ipse reget nisi ex gētib' pēnitentēs? Nam quia dñs de ore ipsius pcedere gladius vtraq; parte acutus, quia pcutiat est & pōdicat, q ipse sit gentes inuitabili verbo iudicij pcurſurus, pēnitentiā egerunt gentes euan gelio credentes, & istos ipse reget in virga ferrea .i. in inflexibili iustitia, sicut dicit illi pñ in prophetā: Filius meus es tu, ego hodie genui te. Postula a me, & dabo tibi gentes hæreditatem tuam, & possessionem tuam terminos terræ, reges eos in virga ferrea. ¶ Quod illic continuo dictū est, tanq; vas figuli cōfringes eos, & hic dñs, vt in ipso percutiat gentes, partim in bonā partē recte intelligi pot, qa videlicet est percussio salubris, & contractio vtilis, dñs gentes .i. ad vitam pōrdinat ex gentibus, audita p euangelium futuri iudicij ad auersionem, timore concutiunt, & ad pēnitentiam corde cōfringunt. Cæterz oēs in infidelitate remanētes malo suo percutientur, & malo suo confringent, eruntq; sicut vas figuli irreuerſibiles, cuius partes non possunt rursus coniungi aut conglutinari. Dicit aliquis: Quid vero Iudei? An illos gladius iste non attingit, q sic gentes percutit? Audi quod sequit: L Et ipse calcet torcular vini furoris iræ dei omnipotentis, & habet in vestimento & in femore suo scriptū: Rex regum, & dñs dñantium. J Ipse qui percutit siue percutit gentes, & reget eos in virga ferrea, iam calcet torcular vini furoris ire dei omnipotentis .i. iam parat pressuram ppo illi, iam causæ suscitatz sunt propter quas veniat & incumbat illis pondus & pressura Romani imperij, vt concludat multitudines eoz, & in angusto comprimat exercitus Titi & Vespasiani. Hæc pressura nimirum recte & nimis congrue designat per torcular vini. ¶ Gens nanq; illa fuit vel esse debuit vinea dñi, & quia cum debuisset facere uvas, fecit labruscas, malū hoc illi euenturum deus ipse in propheta pōdixit: Et quia de vinea Sodomoz vinea eoz: qa vna eorū vna fellis, iccirco mala hæc illis reddenda apud se condita & in thesauris suis esse signata, dñs pōdixit in Canticō Moyſi. In propheta Esaiā cū ille ex persona sua pmississet: Cantabo dilectō meo canticū patruelis mei, vineæ suæ, &c. Tandem deus dicit: Nūc ergo habitatores Hierusalem & viri Iuda, iudicate inter me & inter vineam meam. Paucisq; interpositis: & nunc, ait, ostendam vobis quid ego faciam vineæ mæ. Auferam sepem eius, & erit in directionem. Diruam maceriam eius, & erit in conculcationē, &c. Post huiusmodi cōminationes itē dicit: Vineam enim dñi exercitūū domus Israel est, & vir Iuda germen delectabile eius. David qz propheta cum dixisset, vineam de Aegypto transfulisti, eiecisti gētes, & plātaſti eam, &c. Præuidens hoc torcular & hanc pressuram, exterminauit eam, inquit, aper de sylvā, & singularis ferus depastus est eam. Nam aper de sylvā siue singularis ferus, gētibus imperator, & Romanus intelligit exercitus. Pulchre ergo vbi dixit, & ipse reget gentes in virga ferrea, volens significare quid futurū esset Iudæis incredulis, & ipse, inquit, calcet torcular vini furoris iræ dei omnipotentis, p eo vt diceret: & Iudæi cadent in ore gladii, & in omnes gentes ducent captiui, siue erit pressura magna sup terrā, & ira in populo huic. ¶ Quare autē non contentus fuit dixisse solummodo furori siue solummodo iræ, sed vtrunq; furorem .i. & iram coniunxit dicendo torcular vini furoris iræ dei omnipotentis? Videlicet, qa vinum Iudæorum, quod verius dici potest fel & venenum, sicut Moses testatus est dicens: Fel draconum vinū eoz, & venenū aspidiū infanabile. Vinum, inq; Iudæoz venenatū atq; fellitū, q ipsū vineæ dñm felle & aceto suspensum in cruce potauerunt, nō solū furorē aut solā irā, sed furorē simul & irā sibi cōparauit. i. non tm in pñenti aut tm in futuro, sed in pñenti simul & in futuro damnationē sibi adqsiuit, vt corpora hic cruciaret & captiuaret Romanus exercitus, aīas autem illic possideret diabolus, cruciaret infernus. Vtraq; vindictā Moses vno breui versiculo exprimit: Ignis, inquit, succēsus est in furore meo, & ardebit vsq; ad infernū nouissima. Hoc pmissio & calcet torcular vini furoris iræ dei omnipotentis, qd grauissime sonuit. Quz em̄ leue est tali in loco deū omnipotentē enuntiarī, repente mirabiliter intulit. L Et habet in vestimēto & femore suo scriptū: Rex regū, & dñs dñantium. J Subtiliter nāq; & grauter hoc dicto summā percutit reatus ppi Iudaici, pro q calcant in torculari furoris iræ dei omnipotentis. Ipsi nanq; sunt ciues illi, q rege isto siue hoīe nobili abeūt, iuxta para bolā euangelicā, in regione longinquā, accipere sibi regnū & reuerti miserunt legationem post illū, dicētes: Nolumus hūc regnare sup nos. At ille cū redisset accepto regno, & rationē cū seruis suis habuisset tandē ad suos cōuerſus, veruntū, inquit, inimicos meos, q noluerunt me regnare super se, adducite huc & interficite ante me. Igit̄ illis añ regē quē negauerūt interfeētis, & iuxta præsentem scripturæ huius locū calcatis in torculari furoris iræ dei omni

sam oportuit deinde Assyrios, ceterosq; hostes Israel excitari, sicut ubiq; testificatur spūs sanctus loquens in pphetis, & iccirco sustinuit deus cūcta vasa iræ apta in interitū, vt electis eius amaras faceret illecebras voluptatū, propter quas obliuiscabant deū, vt vel sic necessitate cōpulsū reuerterent ad ipsum. ¶ Porro vniuersitas illoꝝ pro vno malignitatis spū reputat in vno corpus, & illud corpus bestia est, quæ hoc libro toties esse dī septē capitū, q̄z Antichris ipse septimū est. Igitur cum dī, post hæc oportet illum solui, causam eandē intelligamus, propter quam vt ascenderet, iamq; sex capita persecutioni sanctorū impēderet bestia sæpe dicta, deum sustinere oportuit, vt videlicet vsq; ad summū ira sua nota fiat, vt euidens atq; sufficiens testimoniū habeat: quia non iniquitatem vult, sed iniquitatē odit, atq; perinde sedere illum deceat in nouissimo die in solio iudicii, & iudicare illos, quicunq; inuenti fuerint incorrecti. Palam quippe erit: quia malum, i. peccatum valde odit, qui malum, i. afflictionem vt suis quoq; electis inferret, aut ipse inferret, sustinere potuit. Sequitur: **L** Et vidi sedes, & sederunt sup eas, & iudiciū datū est illis: Et aīa decollatorum propter testimoniū Iesu, & propter verbum dei, & q non adorauerūt bestia, neq; imaginē eius, nec acceperūt characterē in frontibus, aut in manibus suis, & vixerunt, & regnauerūt cū Ch̄so mille annis: terti mortuorū nō vixerūt, donec consummarent mille anni. Et hæc est resurrectio prima. **L** Ligato dracone diabolo, & libere p publicū procedente Ch̄si euangelio, hoibusq; qui fuerant vasa eius, trāsmutatis in vasa dei, filios dei, tēplis idolorū versis in ecclesias Ch̄si. Quales exiunt per orbē terrarū sanctæ ecclesiæ status esse cōeperit, in visione sepe conspicit dicendo: **L** Et vidi sedes, & sederunt super eas, & iudiciū datum est illis. **I**ste nāq; sedes ecclesiasticæ sunt dignitates, videlicet pontificum catholicorū, & inferioris quoq; ordinis sacerdotū sive patorum, quorū potestas nimirum tanta est, vt recte sit vel dici debuerit, quia datum est illis iudiciū: autoritate namq; eius (cui p̄ dedit omne iudiciū) hoc illis datum est, vt quęcunq; alligat sup terrā, ligata sint in cælo, & quęcunq; soluunt sup terrā, soluta sint in cælo. ¶ Summū iudicij huius tribunal in ecclesiā paratū est Romana, vbi sedes apostolica beati Petri, & nomi ne & corpore fundata est, cui specialiter dictū est: Tu es Petrus, & sup hanc petrā ædificabo ecclesiam meam: Et tibi dabo clauēs regni cælorū. Ex illius sanctæ sedis religiosa, & venerabili traditione memoriam martyrum Ch̄si sic celebres, & splendide factæ sunt, vt omni honore solennizentur p mundū, vniuersi natalij dies illoꝝ, & sup sacra illoꝝ corpora celebrent solennia missarū. Ait ergo: **L** Et aīa decollatorū, ppter testimoniū Iesu, & ppter verbum dei, & q non adorauerūt bestia, neq; imaginē eius, nec acceperūt characterē in frontibus aut in manibus suis, & vixerūt, & regnauerūt. **I** Quod est dicere: Ecclesia Ch̄si in ordine suo sedente, principibus q̄q; & regibus terrarū obedientibus iudicio eius, aīa sanctorū martyrū (q ppter fidē Christi sanguinē suū in psecutione fuderūt, nolētes parere paganis principibus, vt Ch̄sm negarent, & participes fierent de sacrificijs demoniorū) virtutibus exlimijs sese viuere cōprobauerunt, & ita apud hoies regnauerunt, q inique dānati fuerāt, vt reges q̄q; & imperatores discincti, & deposito diademate nudis capitibus sese prosternerent ad venerandas memorias eorū. Hoc fit, & fieri non definit mille annis, i. sicut iā dictū est, vsq; ad aduētum antichri: Tam diu regnabūt cū Ch̄so, vt quęcunq; Christum confitent, martyres quoq; Christi suppliciter venerēt. ¶ Ceteri, inq; mortuorū non vixerunt, Ceteri mortuorū, i. qui aliter mortui sunt, q seculo viuunt, & deo mortui sunt, longe ab his differētes, q propter testimoniū Iesu seculo mortui sunt, & deo viuunt: isti non vixerūt, nec viuere iudicati sunt, sed inter mortuos æstimati, & vere sunt, & hoc donec consumment mille anni, i. donec veniat Antichris, q contra tales vtiq; viuificabit: viuos aut, i. iustos deo viuentes mortificabit **L** Et hæc est, ait, resurrectio prima. **H**ęc nimirum alligatio draconis: Hoc iudicium sedentium super sedes. Hęc vita regnantium cum Ch̄so animarum sanctorum martyrum, resur rectio prima est. Sunt em̄ duæ resurrectiones, sicut duæ mortes, altera aīa, altera corporū. Resurrectione animarū, credendo in Ch̄sm, resurreximus p baptismū, quā dñs intendēs dicebat turbis ludæorū: Amen amen dico vobis, quia venit hora, & nunc est, qm mortui audiet vocem filij dei, & qui audierint, viuent. Porro resurrectione corporū in nouissimo die resur gemus oēs, quā itidē dñs insinuās continuo subsecutus est: Nolite mirari hoc, quia venit hora in qua oēs qui in monumentis sunt audient vocē eius & pcedent q bona fecerunt in resurrectionē vitæ, q verō mala egerunt in resurrectionē iudicij. Sequitur ergo: **L** Beatus & sanctus, q habet partem in resurrectione prima. In his secūda mors nō habet potestatem, sed erunt sancti dei, & Christi, & regnabunt cū illo mille annis. **I** Qui enim crediderit & baptizatus fuerit saluus erit, nō tm̄ mille annis, sed cūctis annis, & diebus æternitatis. Nam dies, inq; Psalmista, sup dies regis adiciēs, annos ei⁹ vsq; in diē gnationis & gnationis. Permanet in eternū, & in seculum seculi. Sed quā veniens Antichris fidem illius in plerisq; turbabit, iccirco sic quodammodo determinauit: Et regnabūt cum illo mille annis, addiditq; continuo: **L** Et cū consummati fuerint mille anni, soluetur satanas de carcere suo. **E**t exibit & seducet gentes, que

Matt. 18

Psalm. 60.

quæ sunt super quatuor angulos terræ Gog & Magog. **I** Soluet & exibit, i. permisso vte, & publicā ubiq; terrarū persecutionē in Ch̄ianos excitabit: Et seducet oēs gētes, electis vti que exceptis, quæ fieri nō poterit vt in errore inducant electi. Hoc em̄ & superius expressum est, his verbis: Et mirabunt inhabitātes terrā, quorū noia nō sunt scripta in libro vitæ a cōstitutione mūdi. Gētes ergo, i. gētiliter viuētes, q nimirū appellatione oēs qui Ch̄si sunt, reputant superiores. ¶ Porro vniuersi, qui non sunt Ch̄si, miro hic denotant modo, dū dicitur Gog & Magog. Interpretat aut Gog tectū, Magog de tecto. Quid igit, nisi occultos pariter & manifestos p hæc intelligimus aduersarios? Nā per Gog, i. p tectū falsos intelligimus fratres, qui intus sunt, & nobiscū profitent nomen Ch̄ianū, qui pro eo q nondū sese pditū (quæ rei vel tēporis occasio illis deest) recte dicuntur tectum. Per Magog vero, qd est, de tecto, illi recto significantur, qui sicut operibus, ita & verbo nobis aduersantur, scilicet pagani, iudæi atq; hæretici. Porro istis, cū acceperint occasione cū Antichris venerit, nō dissimili furore sociabūt falsi Ch̄iani, pariterq; cum illis vim faciēt veris, & simplicibus Christianis Ait ergo: Et cōgregabit eos in plū, qz numerus est sicut arena maris, & ascendet super altitudinē terræ, & circūerūt castra sanctorū, & ciuitatē dilectā. **C**ōgregabit eos, nō vtiq; in vno locū, sed in vno idēq; impietatis proposito, in vno idēq; nocēdi studiū. ¶ Er recte nūmerū illoꝝ dicit sicut arenā maris, quia, videlicet, nō sunt ipsi, qui assimilant villo mō stellis cæli, nisi forte cū significatiōe casus & pditionis, vt illic: Et cauda eius, videlicet draconis trahat tertiā partē stellarū cæli, & misit eas in terrā. Quod de illis dūtaxat recte dici pot, q aliqui potuerunt fratres dici, sed exierūt ex nobis, qles hic p Gog, i. tectū significantur. Iccirco ergo sicut arena maris, quā nō in cælo noia eorū, sed in terra scripta sunt, quemadmodū ppheta dicit: Dñe oēs q te derelinquūt cōfundent, recedētes a te in terra scribent. Isti ascendent, ait, sup altitudinē terræ. De futuro rerū tēpore, q dixerat, soluet Satanas, & exibit, & cōgregabit ad pteritū visionis istius redijt repēte dicēdo, & ascendet, & circūerunt castra sanctorū. Ascendet ergo, subaudi in illa visionis imagine: Nā ascensuri sunt in res Ascensus eorū super aīa eorū est. Deniq; tunc tēpus eorū erit, vt ascendāt in curribus, & in equis gloriantes, locustæ subsidiāt, & distendant sup altitudinē terræ, late potētes, late dñantes sub tali tātoq; terrarū principe. Ita ascēdentes, ita superbientes circūerūt castra sanctorū, & ciuitatē dilectā. Quod dixerat castra sanctorū, hoc manifestius repetiuit dicēdo, & ciuitatē dilectā. Nā ciuitas dilecta castra sunt sanctorū, castra pacis & dilectionis, firmata fide non material lapide, armata verbo nō ferro. Huiusmodi castra, talē ciuitatē circūerūt, nō irruerūt impugnaverūt, nō infrēgerūt. Foris sunt, & in circūitu impiū ambulāt, quia est corpus nocēt, nō tangūt aīam: si lacerāt carnē, nō lædunt fidē. Quid tandē? **L** Et descendit ignis de cælo, & deuorauit eos: Et diabolus, q seducebat eos, missus est in stagnū ignis & sulphuris, vbi & bestia & pseudoprophetes cruciabunt die ac nocte in secula seculorū. **H**ęc oīa p anticipationē dicta sunt: inā quæ debeant fieri, qualiter ignis diabolū, & eos oēs q̄s ille seduxit, deuoraturus sit, vel quō in stagnum ignis & sulphuris mittēdi sunt, sequētī capitulo repetēs latius exponit. Ait em̄: **L** Et vidi thronū magnū candidū, & sedentē sup eū, a cuius conspectu fugit terra & cæli, & locus nō est inuentus ab eis: Et vidi mortuos magnos & pusillos stantes in conspectu throni: Et libri aperti sunt, & alius liber aptus est, q est vitæ: Et iudicati sunt mortui, & ex his q̄ scripta erant in libris, secundū opera ipsoꝝ. **E**rgo sessio ista, & cunctus iste apparatus, ille est, quem prospiciēs ipse qui sessurus est cum iā ad passionē properaret hoc modo plocutus est: Cum aut venerit filius hoīs in maiestate sua, & oēs angeli cū eo, tūc sedebit super sedē maiestatis suæ, & congregabunt aī eū oēs gentes, & separabit eos ab inuicē, sicut pastor segregat oues ab hædis, &c. Thronus magnus illa magna altissima maiestatis sedis est: Thronus ille vt magnus, ita est & candidus, quia non est aut erit, qd in iudicio illo iure reprehendat: sedentē sup eū, absq; villo noie dixit, magnificentius personā illā silentio innuens: quia nec ignota est, nec ignorari licet, & vt tunc nō cognoscat impossibile est: imo, puidendū est, vt q̄ sedens videbit, bñuolū habeat oculū pparatū qui visurus est: Nam contra malignos oculos de isto propheta loquit: Dñe exaltet manus tua vt non videant & confundant zelātes ppli, & ignis hostes tuos deuoret. Nā quō zelātes ppli, quō maleuoli sustinebūt oculi? Ait enim, quia ab aspectu eius fugit terra & cæli, & locus nō est inuentus ab eis. ¶ Quomodo tunc fugiet terra aut cæli? Nimirum terra magno conflagrata incendio pristina amittet speciem, simulq; opera terrena disparebunt, opera regum atq; principum simul ruēt, simulq; ardebunt, nec remanebit lapis super lapidem ciuitatū siue munitiorum, q̄scunq; hoies incipiēt Cain ædificauerūt, nec saltē exiguus ex incendio residuus erit puluis eorū. Hoc modo terra fugies sanguinē q̄q; reddet oēm, q corrupta est, ex q̄ iam dictus Cain interfecit fratrem suum Abel, & corpora vniuersa hoīm, quibus ab initio repleta est: Nam hoc est qd ait: **L** Et vidi mortuos magnos & pusillos stantes in cōspectu throni. **P**orro cælium sic fugiet, quō per Psalmistam tam de terra q̄ de cælo pdictum est: Initio tu dñe terram

Matt. 24. Supra 17.

Supra 18

Hier. 17.

Matt. 27

Esaie. 26

Gen. 4.